

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (MİLLETLERARASI HUKUK)
ANABİLİM DALI**

**FIRAT KALKANI VE ZEYTİN DALI HAREKÂTININ
ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN
MEŞRULUĞU**

Yüksek Lisans Tezi

Fethiye KÜÇÜK

Ankara-2020

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (MİLLETLERARASI HUKUK)
ANABİLİM DALI**

**FIRAT KALKANI VE ZEYTİN DALI HAREKÂTININ
ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN
MEŞRULUĞU**

Yüksek Lisans Tezi

Fethiye KÜÇÜK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cavid ABDULLAHZADE

Ankara-2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (MİLLETLERARASI HUKUK)
ANABİLİM DALI

FIRAT KALKANI VE ZEYTİN DALI HAREKÂTININ
ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN
MEŞRULUĞU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cavid ABDULLAHZADE

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Doç. Dr. Cavid ABDULLAHZADE

Doç. Dr. Ülkü Halatçı ULUSOY

Doç. Dr. Uğur BAYILLIOĞLU

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi 14.08.2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(14./08/2020.)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

..Fethiye K. Dalk.....

İmzası

F. Kuevta.....

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitiminde ve tez yazım sürecimde yardımlarını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Cavid Abdullahzade'ye teşekkürü bir borç bilirim. Desteklerinden dolayı aileme ve çalışmalarım sırasında minik kızım Zümra Bilge'ye benim yokluğumu hissettirmeyen eşim Mahmut Savaş'a ne kadar teşekkür etsem az. Kızım Zümra Bilge'ye de motivasyon kaynağım olduğu için ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR CETVELİ.....	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETLERİN TERÖRİZME KARŞI KUVVET KULLANMA HAKKI

I. KUVVET KULLANIMINA İLİŞKİN ULUSLARARASI HUKUK KURALLARI.....	5
A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ KURULMADAN ÖNCE KUVVET KULLANIMI	6
B. KUVVET KULLANMA YASAĞI.....	11
1. Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Kuvvet Kullanma Yasağı.....	11
2. Örf Ve Adet Hukukunda Kuvvet Kullanma Yasağı.....	14
C. KUVVET KULLANIMINI MEŞRU HALE GETİREN DURUMLAR.....	15
1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararıyla Kuvvet Kullanma	16
2. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı İle Kuvvet Kullanma	18
3. Meşru Müdafaa Hakkına Dayanarak Kuvvet Kullanma.....	19
II. DEVLETLERİN TERÖRİZME KARŞI MEŞRU MÜDAFAA HAKKI	21
A. GENEL OLARAK MEŞRU MÜDAFAA	22
1. Bireysel Meşru Müdafaa.....	25
a. Silahlı Saldırı Şartı	25
b. BM Güvenlik Konseyine Bildirim Şartı	27
c. Gereklilik, Orantılılık, Aciliyet Şartları	28
2. Kolektif Meşru Müdafaa.....	29

3. Önleyici Meşru Müdafaa	31
B. MEŞRU MÜDAFAA HAKKININ ŞARTLARI BAKIMINDAN TERÖRİZME KARŞI KUVVET KULLANMA.....	33
1. Terörist Eylemlerin Silahlı Saldırı Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi....	34
a. Terör Eylemleri ve Silahlı Saldırı Şartı Değerlendirilmesi.....	35
b. Silahlı Saldırı Seviyesine Ulaşmış Eylemlerin Devlete İsnat Edilmesi Sorunu.....	40
2. Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanmanın Meşru Müdafaa Hakkının Diğer Koşulları Bakımından Değerlendirilmesi	47
1. Gereklilik Koşulu.....	47
2. Orantılılık Koşulu	48
3. Aciliyet Koşulu	50
4. Güvenlik Konseyine Bilgi Verme Koşulu	51

İKİNCİ BÖLÜM

FIRAT KALKANI VE ZEYTİN DALI HAREKÂTININ ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. GENEL OLARAK	53
II. FIRAT KALKANI HAREKÂTI VE TARİHİ ARKA PLANI	54
III. ZEYTİN DALI HAREKÂTI VE TARİHİ ARKA PLANI.....	61
IV. HAREKÂTLARIN HUKUKSAL GEREKÇELERİ.....	64
A. MEŞRU MÜDAFAA HAKKI ÇERÇEVESİNDE KUVVET KULLANIMI	67
1. Silahlı Saldırı Şartı Bakımından Değerlendirilmesi	69
2. Gereklilik Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi	79
3. Orantılılık Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi.....	80
4. Aciliyet Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi.....	81
5. Güvenlik Konseyine Bilgi Verme Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi.....	82

B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	82
--	----

SONUÇ	86
--------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	91
----------------------	-----------

ÖZET	105
-------------------	------------

ABSTRACT	106
-----------------------	------------

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
ICISS	: International Commission on Intervention and State Sovereignty
IŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
MC	: Milletler Cemiyeti
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PYD	: Partiya Yekîtiya Demokrat
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UHK	: Uluslararası Hukuk Komisyonu

GİRİŞ

Suriye’de büyüyen iç savaşın ardından bölgede yaşanan çatışmalar yalnızca ulusal boyutta kalmamış kaçınılmaz olarak uluslararası boyutta da etkilerini göstermiş ve birçok devleti derinden etkilemiştir. Yüzbinlerce insanın hayatını kaybettiği ve milyonlarca insanın maddi ve manevi kayıplar yaşadığı Suriye iç savaşı hala devam ederken bölge, birçok devletin vekâlet savaşı sürdürdüğü, terörist grupların kendi hâkimiyet alanlarını kurduğu ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden faaliyetler sergilediği bir alan haline gelmiştir.

İç savaş sonrası hâkimiyet boşluğundan yararlanan ve bölgede etkin hale gelen terör örgütleri IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti)¹ ve PYD (Partiya Yekîtiya Demokrat)/YPG (Yekîneyên Parastina Gel), çatışmaların bölge dışına taşmasına sebebiyet vermiştir. Farklı zamanlarda ve illerde gerçekleştirilen terör eylemleri ve sınır illerine gerçekleştirilen roket saldırıları, yüzlerce vatandaşımızın hayatına ve yaralanmasına mal olmuştur. Uluslararası hukuka göre silahlı saldırı seviyesine ulaşan bu eylemler, ülkesel bütünlüğü tehdit edilen Türkiye’ye sınır ötesi operasyondan başka seçenek bırakmamıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtı sonrasında Türkiye’ye yöneltilen terörist saldırıların devam etmesi ikinci bir operasyon ihtiyacını doğurmuş ve Zeytin Dalı Harekâtı gerçekleştirilmiştir. Türkiye’nin haklılığının ortaya koyulması ve ileride doğması muhtemel bir sorumluluğun engellenmesi ihtiyacı, bu harekâtların uluslararası hukuk açısından incelenmesini gerektirmiştir.

Konu başlığı Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtının uluslararası hukuk açısından meşruluğu olarak belirlenen bu çalışmanın amacı, uluslararası hukukun devlet dışı aktörler tarafından yöneltilen saldırılara karşı meşru müdafaa hakkını tanıyıp tanımadığını incelemek ve meşru müdafaa hakkının bir devlete atfedilebilirlik üzerine

---

¹ IŞİD, ismi Irak ve Şam Devleti olan terör örgütünün kısaltılmasıdır. ISIS, İslam Devleti ya da DAESH olarak da adlandırılmaktadır. Çalışmanın devamında IŞİD olarak ifade edilecektir.

kurulu olup olmadığı sorununun bu harekâtlar özelinde muhtemel sonuç ve uygulanabilirliğini araştırmaktır.

Bu çalışmada yapılan incelemede, gerçekleştirilen harekâtlar uluslararası hukuk kuralları (*lex lata*) kapsamında değerlendirilecektir. Harekâtların diğer devletlerle olan ilişkisi, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin de inceleme konusunu oluşturmaktadır ve bu konuda inceleme ayrı bir çalışma gerektirdiğinden bu husus çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde düzenlediği operasyonlar, bilhassa Türk doktrininde, politikası ile uluslararası ilişkiler açısından birçok kez inceleme konusu olmuştur. Ancak harekâtların hukuki gerekçelerinin araştırıldığı incelemeler daha az bulunur haldedir. Bu bağlamda harekâtların siyasi arka planı ve kazanımlarına fazlaca yer vermeden sadece hukuksal açıdan bir inceleme yapılması temel gayedir.

Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarının uluslararası hukuk açısından meşruluğu değerlendirilmesinin iki ana başlık altında yapılması planlanmıştır. İlk bölüm Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ötesi harekâtlar, askeri güçlerin kuvvet kullanımını içermesi nedeniyle kuvvet kullanma hukukuna ayrılmıştır. İlk alt başlıkta öncelikle kuvvet kullanmama ilkesinin gelişimi bağlamında Birleşmiş Milletler (BM)'in kurulmasından önceki dönemde kuvvet kullanımına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. İkinci alt başlıkta kaynağı BM Antlaşması ve teamül hukuku olan kuvvet kullanma yasağı ele alınacaktır. Üçüncü alt başlıkta ise ikinci bölümdeki ihtiyaç sebebiyle, kuvvet kullanma yasağının istisnalarına değinilecek ve meşru müdafaa hakkı geniş kapsamda ele alınacaktır. Bu bölümde inşa edilen teorik kısmın ikinci bölüm için önemine binaen meşru müdafaa hakkının özele indirgenip, devletlerin terörist eylemlere karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanması inceleme konusu olacaktır.

İncelemenin ikinci bölümünde ise Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarının uluslararası hukuk boyutu ele alınacaktır. Genel bir açıklama yapıldıktan sonra ilk olarak Türkiye'nin temel iddiasını oluşturan meşru müdafaa hakkı birinci bölümde aktarılan genel çerçeveye birlikte incelenerek Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtı açısından nasıl bir görünüm arz ettiği değerlendirilecektir. Bir devletin ülke bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına yönelik kuvvet kullanma yasaklanmışken istisna olarak düzenlenen meşru müdafaa hakkı, BM Antlaşması ve teamül hukukundan doğan koşulları içinde barındıran bir haktır. Devletlere atfedilebilirlik üzerine kurulu BM sisteminde terörist eylemler bir devlete atfedilebiliyorsa, başka bir ifade ile devletin *de facto* yönetim üzerinde etkin bir kontrolü varsa meşru müdafaa hakkının doğması bir tartışma konusu değildir. Peki devletlere atfedilemeyen terörist saldırılara karşı mağdur devlet çaresiz beklemek durumunda mı bırakılacaktır? Özele indirgersek Türkiye'nin uğramış olduğu IŞİD ve PYD/YPG saldırıları silahlı bir saldırı teşkil ederken bu saldırıların Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nın Nikaragua Davasında ortaya oyduğu etkin kontrol kriteri çerçevesinde Suriye devletine atfedilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bu bağlamda o dönemde Suriye'de yaşanan hâkimiyet boşluğu ve üzerinde konuşlanmış teröristlere karşı isteksiz veya aciziyet içerisinde olduğu Türkiye'nin meşru müdafaa hakkının dayanak noktasını oluşturabilecektir. Bir teamül hukuku yaklaşımı olan aciz veya isteksiz devlet doktrini, devletlere atfedilemeyen silahlı saldırıların mevcut olması durumunda başvurulabilecek bir argüman olabilecektir. Türkiye'nin gerçekleştiği harekâtların meşru müdafaa hakkını gereklilik, orantılık ve aciliyet şartlarına uygunluğu meşru müdafaa hakkına sahip olması bakımından zorunluluk arz etmektedir. Her ne kadar usule ilişkin olduğu düşünülse de harekâtların başlamasının ardından Güvenlik Konseyi'ne bilgi verilmesi de Türkiye'nin haklılığını pekiştiren bir argümandır. İkinci alt başlıkta yine Türkiye'nin resmi kurumları tarafından yapılan açıklamalarda, harekâtların gerekçelendirilmesi için kullanılmış olan BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde kuvvet kullanma iddiası ele alınacaktır. Bu

alt başlıkta BM Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleye yönelik verdiği kararlar çerçevesinde Suriye de, devletlere bir yetkilendirilmenin yapıp yapılmadığı incelenecektir. Ardından Türkiye'nin düzenlediği Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarının meşruiyetinde, bahsi geçen bu kararlara başvurmasının uluslararası hukuk açısından geçerliliği araştırma konusu yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETLERİN TERÖRİZME KARŞI KUVVET KULLANMA HAKKI

I. KUVVET KULLANIMINA İLİŞKİN ULUSLARARASI HUKUK KURALLARI

Terörist eylemlerin yıkıcı etkiler doğurması ve uluslararası toplumun bu saldırılara çözüm getirememesi nedeniyle, terörist eylemlerden mağdur olan devletler terörizmi, ulusal güvenliklerine yönelik bir tehdit olarak görüp tek taraflı önlemler olarak kuvvet kullanmaya başvurmuşlardır. Bu önlemlere örnek olarak; devletlerin tehlike altındaki vatandaşlarının kurtarılması operasyonlarını, terör üslerinin imha edilmesini, teröristlerin ele geçirilmesi operasyonlarını verebiliriz².

Devletler arasındaki silahlı çatışmalar, ilgili devletler başka adlar verse bile, kuvvet kullanma hukukunun konusunu oluşturmaktadır. Kuvvet kullanma terimi, savaş gibi insanlık tarihinde derin yaralar açan geniş çaplı kuvvet kullanma yollarını, abluka, ambargo, bombardıman gibi daha sınırlı zararlar karşılıklı yollarını, müdahale ve meşru müdafaa durumlarını içinde barındırır³.

BM Antlaşması madde 2/4 hükmü⁴, terörizme karşı kuvvet kullanımı veya tehdidinin başka bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına yönelik ve BM örgütünün amaçlarıyla bağdaşmayan bir biçimde gerçekleşmeyeceğini ortaya koymaktadır. Terörizme karşı meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanma ve Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanma durumu bu yasağın iki istisnasını oluşturmaktadır.

² TOPAL, Ahmet Hamdi, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s. 80.

³ KESKİN, Funda, **BM ve Kuvvet Kullanma**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s.150.

⁴ BM Antlaşması madde 2/4 hükmü şu şekildedir: “Örgüt üyeleri, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse BM’nin amaçları ile bağdaşmayan başka herhangi bir biçimde kuvvet kullanmaktan ya da kuvvet kullanma tehdidinden kaçınacaklardır.”

Terörizme karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanımının aktarılabilmesi için, öncelikli olarak uluslararası hukukun kuvvet kullanmaya ilişkin oluşturduğu düzenin ele alınması gerekli görülmüştür. Bu nedenle çalışmamın başlangıcında uluslararası hukukta kuvvet kullanmama ilkesi kapsamında kuvvet kullanma yasağı hakkında genel prensipler ortaya koyulacaktır.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ KURULMADAN ÖNCE KUVVET KULLANIMI

Günümüze kadar belli bir doğrultuda gelişmeler gösteren kuvvet kullanma hukuku, savaş hukuku kurallarına dayanır ve BM Antlaşmasının imzalanmasına kadar dört safhada incelenebilir. İlk iki devre 1920’de kurulan Milletler Cemiyetinden (MC) önce gerçekleşmişken; son iki devre MC döneminde gerçekleşmiştir⁵. Haklı- haksız savaş ayırımının ortaya koyulduğu birinci devrede, haklı savaşa müsamaha gösterilirken haksız savaş yasaklanmıştır. İkinci devre ise Hugo Grotius’un öncülük ettiği ve 1918’e kadar devam eden, kuvvet kullanmanın devletlerin sınırsız egemenliğinin bir parçası ve meşru bir fiil olarak kabul edildiği dönemdir. Daha sonraki devrede, MC’nin⁶ kurulması ile kuvvet kullanımı tamamen yasaklanmasa da kısıtlanmaya çalışılmış ve belirli hallerde haksız fiil kabul edilerek devletlere sorumluluk yüklenmiştir. Dördüncü devre olan Briand-Kellog Paktı⁷ ile kuvvet kullanımı her haliyle yasaklanmış, uluslararası bir suç ilan edilmiştir.⁸

⁵ BOZKURT, Enver, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, Asil Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007, s.7.

⁶ Bkz. Milletler Cemiyeti Paktı, 28 Nisan 1919, Covenant of the League of Nations, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (Erişim Tarihi: 09.04.2020), Milletler Cemiyeti Paktı’nın Türkçe metni için bkz. GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk**, (Ed: GÜNEL, Reşat Volkan), Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, s. 80-82.

⁷ Bkz. Briand-Kellog Paktı, 26 Ağustos 1928, Kellogg-Briand Pact, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp (Erişim Tarihi: 09.04.2020) “Paris Paktı” veya “Milli Siyasetin Bir Aracı Olarak Savaşın Terkedilmesine İlişkin Genel Anlaşma” olarak da adlandırılır. Pakt 15 devletin katılımıyla 27 Ağustos 1928’de imzalanmış, 24 Temmuz 1929’da yürürlüğe girmiştir. 1939’da taraf devletlerin sayısı 63’e çıkmıştır. GÜNDÜZ, s.104-105.

⁸ AKİPEK, İlhan, **Devletlerarası Hukuk Bakımından Meşru Müdafaaın Mahiyeti ve Benzeri Müesseselerle Mukayesesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1955, s.8.

İnsanlığın doğuşundan bu yana savaş, uluslararası uyumsuzluklarda çok yaygın kullanılan bir yöntem olagelmıştır. Devletler haklı oldukları gerekçesiyle, bir başka devleti cezalandırmak için kuvvet kullanımına başvurmuşlardır. Bu gerekçe diğer devletlerce kabul edilmese de, ileri sürülmeye devam edilmiştir. Savaşın yasaklanmasıyla silahlı güç kullanmaktan vazgeçmeyen devletler, farklı yöntemler kullanıp, bunlara başka isimler vermişlerdir⁹.

İlk ve ortaçağdaki haklı savaş(*just war*) düşüncesi, dinsel kaynaklı şekillenmişken 16. yy. da modern devletlerin doğuşuna paralel olarak devletin çıkarlarını ve ihlal edilmiş saydığı bir hakkını korumak amacıyla başvurabileceği bir hal olarak kabul edilmiştir¹⁰.

Haklı savaş (*just war*) doktrini Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığı kabul etmesi ve Hristiyanların barışı öncelemesinden vazgeçişiyile doğmuştur. Toplum düzenini sağlamak için kullanılan haklı savaş(*just war*) düşüncesi Yunan ve Roma felsefesinin ve felsefecilerinin etkisi altında kalmıştır¹¹.

Haklı savaş(*just war*) doktrini, 1648 Westphalia Barışını takiben, ulus devletlerin ortaya çıkması ile değişmeye başlamıştır¹². Artık haklı savaş, devlet egemenliği ile bağlantılı bir hal alırken aynı zamanda her biri kendi haklılığını ileri süren Hristiyan devletler arasında da bir paradoksa dönüşmüştür. Avrupa da yeni oluşmaya başlayan egemen devletler için haksızlığa karşı kuvvete başvurmak, artık kendileri için de bir tehdit oluşturmaya başlamıştır ve bu durum, uyumsuzlukların barışçıl yollarla çözümüne yönelik girişimlerin önemini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda kuvvet kullanmaya dair yaklaşım, haksızlığa neden olanları engellemek amacıyla kuvvete başvurulmasından yani haklı savaş doktrininden barışçıl yollarla düzeni sağlamaya evrilmiştir¹³.

⁹ KESKİN, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 29.

¹⁰ BOZKURT, s. 6-7; ÖRNEK, Serdar, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekâtları**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 24-27.

¹¹ SHAW, Malcom N., **Uluslararası Hukuk**, (Çev. Ed: KAYA, İbrahim), Türkiye Bilimler Akademisi, 8. Baskı, Ankara, 2017, s. 816-817.

¹² BROWNIE, Ian, **International Law and The Use of Force By States**, Oxford Universty Press, Oxford, 1963, s. 8.

¹³ SHAW, s. 816.

Grotius'un hukuk doktrinine kazandırdığı haklı savaş düşüncesinde ise teolojik sebepleri savaşın temeli olmaktan çıkartıp meşru müdafaa, mülkiyetin korunması ve vatandaşlara zarar verenlerin cezalandırılması kavramları ile tanımlanmaya çalışılmıştır¹⁴.

Kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma yasağının istisnalarını belirleme açısından uluslararası hukuka önemli ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır¹⁵. Uluslararası toplumun örgütlenmeye başlamasıyla birlikte kuvvet kullanma hukukunun temelleri atılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşında verilen büyük kayıplar, barışı korumak ve saldırı eylemlerini garanti altına almak için örgütlenme fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gayede 1920'de MC kurulmuştur¹⁶. Öncelikle MC'nin kurulmasıyla kuvvet kullanımını sınırlandırılmış, ardından Briand-ve Kellog Paktıyla ilk kez yasaklanmış ve daha sonra BM'nin kurulmasıyla kesin olarak yasaklanmıştır. MC Paktına göre devletler, aralarındaki uyuşmazlığın barışçıl yollar tüketilmesine rağmen çözülememesi durumunda kuvvet kullanma hakkına sahip olabileceklerdir. Yani Pakt devletlerin kuvvet kullanma haklarını tamamen ellerinden almamıştır¹⁷. MC, devletlere aralarında çıkan uyuşmazlıkları çözmek için önce barışçıl yöntemlere başvurmayı zorunlu tutmuş, fakat uyuşmazlıklar yine de çözümsüz kalırsa savaşa başvurma hakkını bahsetmiştir. MC'de öngörülen bahsi geçen barışçıl yollar şunlardır: tahkim yargı yolu, mahkeme ve MC'ye başvuru yolu. Madde 15/7'e göre bu yöntemlerle bir neticeye alamayan devletler istedikleri önlemleri alabileceklerdir. Madde 12'e göre bir sonuç alınmışsa, taraf devletler üç ay beklemekle yükümlü olup, savaşa başvuramayacaklardır. Ayrıca savaş dışındaki kuvvete başvurma yolları MC Paktında düzenlenmemiştir¹⁸.

---

¹⁴ SHAW, s. 816.

¹⁵ MERAY, Seha L., **Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Örgütler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1977, s. 226.

¹⁶ SHAW s. 817; KESKİN, s. 29.

¹⁷ KESKİN, s. 30.

¹⁸ KESKİN, Funda, "*Birleşmiş Milletler ve Kuvvet Kullanma*", Avrasya Dosyası, Cilt 8, Sayı 1, 2002, s. 151-152.

MC Paktı'nın 16. maddesinde bu sınırlamalara uymayan devletlere karşı öngörülen yaptırımlar şöyle ifade edilmiştir:

1. *“Cemiyet üyelerinden biri, 12., 13. ya da 15. Maddelerdeki yükümlülüklerine aykırı olarak savaşa başvurursa, Cemiyet'in bütün öteki üyelerine karşı, bu davranışıyla ipso facto bir savaş eyleminde bulunmuş sayılır. Bu üyeler onunla, ticaret ya da maliye ilişkilerini hemen kesmeyi, kendi uyruklarıyla Pakta aykırı davranan Devletin uyrukları arasında her türlü ilişkileri yasaklamağı ve Pakt'a aykırı davranan bu Devletin uyrukları ile Cemiyet üyesi olsun ya da olmasın, başka herhangi bir Devletin uyrukları arasında ticaret, maliye ilişkileriyle kişisel ilişkileri kesmeğı yükümlenirler.*
2. *Bu durumda, Konsey, ilgili çeşitli Hükümetlere, Cemiyet yükümlülüklerine saygı göstermeğı sağlayacak Silahlı Kuvvetlere Cemiyet üyelerinden her birinin katacağı kara, deniz ve hava birlikleri konusunda öğütlemelerde [tavsiyelerde] bulunmakla görevlidir.*
3. *Cemiyet üyeleri, bundan başka, işbu madde gereğince alınacak ekonomik ve malî önlemlerin uygulanmasında, bunlardan doğabilecek zararları ve sakıncaları en az [minimum] düzeye indirmek için, birbirlerine karşılıklı yardımda bulunmağı kabul etmektedirler. Bunun gibi, Üye Devletler, Paktı'na aykırı davranan Devletçe içlerinden birine yöneltilen herhangi bir özel önleme karşı direnmek için de, birbirlerine karşılıklı yardımda bulunacaklardır. Üye Devletler, Cemiyet'in yükümlülüklerine saygı gösterilmesini sağlamak için ortak eyleme katılan her Cemiyet üyesinin kuvvetlerinin kendi ülkesinden geçmesini kolaylaştırmak üzere gerekli önlemleri alacaklardır.*
4. *Pakt'tan doğan yükümlülüklerden herhangi birine aykırı davranmaktan suçlu olan her Üye, Cemiyet'ten çıkartılabilir. Bu çıkartmaya, Konseyde temsil edilen bütün öteki üyelerin oybirliğiyle karar verilir.”*¹⁹

MC Paktı'nda kuvvet kullanma yerine savaş teriminin kullanılması, savaşa varmayan kuvvet kullanmayı düzenlemenin kapsamı dışında bırakmıştır. Kuvvet kullanma yasağını ortaya koyan ikinci belge olan Briand- Kellogg Paktında da savaş kesin olarak yasaklanmıştır. Ancak yine savaşa varmayan yollar ele alınmamıştır²⁰. 26 Ağustos 1928 de imzalanan Briand-Kellogg (Paris) Paktı, devletlerin kuvvet kullanma hakkını yasaklayan ilk uluslararası belgedir²¹.

¹⁹ AKİPEK, Ömer İlhan, **Devletler Hukuku Kaynaklarından Ve Belgelerinden Örnekler**(Devletler Hukuku Metinleri), Ankara, 1966. s. 345-346, Aktaran: BOZKURT, Enver: **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, s.10, dn. 4.

²⁰ KESKİN, 1998, s.31; BOWETT, Derek W., **Self Defence in International Law**, Manchester University press, Manchester, 1958, s.136.

²¹ PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 4. Kitap, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s.55.

Briand-Kellogg Paktı'nın 1. maddesi; “*Yüksek Âkit taraflar milletlerarası uyuşmazlıkların çözümü için savaşa başvurmayı red ve takbih ettiklerini ve birbirleriyle ilişkilerinde savaşı milli siyasetin bir aracı olarak görmekten vazgeçtiklerini milletleri adına resmi surette beyan ederler*” şeklinde ifade edilmiştir.

Paktın 2. maddesi ise; “*Yüksek Âkit Taraflar, mahiyeti ve kaynağı ne olursa olsun, aralarında ortaya çıkabilecek bütün uyuşmazlıkların veya ayrılıkların hiçbir surette barışçı araçlar dışında çözümlenmeye veya giderilmeye çalışılmayacağı konusunda mutabıktırlar*” şeklinde kaleme alınmıştır²². Bu madde gereğince tarafların uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözme yükümlülüğü altında oldukları görülmektedir.

Yukarıda bahsi geçen maddelerde görüldüğü üzere pakt ile savaşa başvurmanın açıkça hukuka aykırı olduğu ifade edilmiştir. Meşru müdafaa hakkı ve MC üyesi bir devletin talebi üzerine MC organları ile kuvvet kullanan devlete yönelik ortak MC hareketi, bu yasağın kapsamı dışında tutulmuştur²³. Savaş yasağını ihlal eden bir devlete karşı ne gibi önlemler alınacağına dair herhangi bir düzenleme içermeyen Briand-Kellogg Paktı, bu devlete karşı alınacak önlemleri her devletin kendisine bırakmıştır²⁴.

MC Paktı ile devletlerin kuvvet kullanmalarına kısıtlanmalar ve koşullar öngörülürken, meşru müdafaa hakkında açık bir düzenleme getirilmemiştir. Bazı yazarlara açık bir düzenlemeye gidilmemesi, meşru müdafaa hakkının üstü kapalı olarak kabul edilmiş olduğunu göstermektedir²⁵.

En nihayetinde Briand-Kellogg Paktı'nın imzalanmasında kısa bir süre sonra II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, bu paktın da MC paktı gibi etkili sonuç vermediğini

---

²² GÜNDÜZ, s.105.

²³ KESKİN, s.32. vd.

²⁴ KESKİN, s. 33.

²⁵ BELİK, Mahmut R. , **Devletlerin Harp Salahiyetinin Tahdidi ve Milletlerarası İhtilafların Sulh Yolu ile Hali Usulleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1956, s.4

göstermiştir. Buda açıkça, iki dünya savaşı arasındaki kuvvet kullanmanın yasaklanmasına dair çabaların sonuçsuz kaldığını göstermektedir²⁶.

B. KUVVET KULLANMA YASAĞI

II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası hukukta kuvvet kullanmayı düzenleyen en temel kurallar içeren antlaşma BM Antlaşması'dır. Anlaşmanın hedefi savaş sonrası barış ve güvenliğin tesisi için kuvvet kullanımına dair açık kurallar getirmek ve bu kuralların uygulanmasını sağlamak için bir düzen oluşturmaktır. Bu konuyla ilgili temel madde:

*“Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı gerekse Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınacaklar”*ını düzenleyen madde 2/4 hükmüdür.

BM Antlaşmasının anılan ilgili maddesi, Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 35'e göre, BM'ye taraf olmayan devletlere bir yükümlülük getirmemekle birlikte, bu hükmün örf adet kuralı halini almış olması nedeniyle kuvvet kullanma yasağı BM'ye üye olsun veya olmasın bütün devletleri bağlayacaktır.

1. Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Kuvvet Kullanma Yasağı

İkinci Dünya Savaşı'nın uluslararası hukuk bakımından en önemli sonuçlarından biri, evrensel nitelikli bir örgüt olan BM'nin kurulmasıdır²⁷. BM'nin kuruluş amaçlarından biri, anlaşmanın birinci maddesinde ifade edildiği gibi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. Madde 2/3'te bu amacın gerçekleşmesi için üyeler arasında çıkan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme yükümlülüğü öngörülmüştür. Nihayet BM Antlaşması'nın uluslararası barış ve güvenliğin temini için üyelere getirmiş olduğu en

²⁶ DOĞAN, İlyas, **Devletler Hukuku Genel İlkeler Soykırımdan Sorumluluk Tehcir**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s.131

²⁷ AKSAR, Yusuf, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.109.

önemli hüküm madde 2/4'te ifade edilen hükümdür. Bu madde kuvvet kullanma yasağı denildiğinde akla gelen ilk maddedir. Bu maddeyle “BM'nin amaçlarıyla bağdaşmayacak bir şekilde kuvvet kullanma ve tehdidi” yasaklanmıştır. UAD'ye göre bu yasak BM'nin en temel köşe taşıdır²⁸.

BM Antlaşmasında yer alan kuvvet kullanma teriminden ne anlaşılması gerektiği konusunda iki tür görüş mevcuttur. Gelişmiş devletler kuvvet kullanmanın yalnızca askeri anlamda olduğunu savunmaktayken, gelişmekte olan devletler her tür ekonomik veya siyasi baskının da kuvvet kullanma anlamında değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir²⁹. Ancak doktrindeki baskın görüş kuvvet kullanmanın askeri anlamda olabileceği, ekonomik ve siyasi baskının kuvvet kullanma olarak nitelendirilemeyeceği yönündedir³⁰.

BM Antlaşması ile kuvvet kullanmanın yanında kuvvet kullanma tehdidi de yasaklanmıştır. Kuvvet kullanma tehdidi bir devletin isteklerinin yerine getirilmemesi halinde kuvvete kullanacağını ima veya ifade etmesidir³¹. Hangi tür eylemlerin kuvvet kullanma tehdidi oluşturduğu Güvenlik Konseyi tarafından belirlenecektir. 1974 tarihli 3314 sayılı Saldırının Tanımına İlişkin Genel Kurul Kararında geçen saldırı eylemleri kuvvet kullanma olarak örneklenmişken, kuvvet kullanma tehdidinden bahsedilmemiştir³². UAD tarafından Nükleer Silahların Hukukiliğine ilişkin danışma görüşünde kuvvet kullanmanın yasak olduğu durumlarda kuvvet kullanma tehdidinin de hukuka aykırı olduğuna hükmederken kuvvet kullanma tehdidinin ne anlama geldiğiyle ilgili bir karar vermemiştir. Ayrıca Divan nükleer silah sahibi olmanın tek başına yasağı ihlal eder niteliğe sahip olmadığına hükmetmiştir³³.

---

²⁸ Case Concerning Armed Activities on The Territory of the Congo, (Congo v. Uganda), Judgement, I.C.J. Reports, 2005, s.168, para. 223.

²⁹ GRAY, s. 30.

³⁰ DİNSTEIN, Yoram, **War, Agression and Self-Defense**, 2nd. Edition, New York, Cambridge University. Press, 1995, s. 84; BOWETT, s. 148.

³¹ BROWLIE, s.364.

³² KESKİN, 2002, s. 154.

³³ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 1996, para. 47-48; GRAY, 32.

Silahlı güce başvurma konusunda en temel düzenlemeleri içeren 111 maddelik BM Antlaşmasında savaş terimi yalnızca bir kez geçmektedir. Bu konuda kullanılan terim kuvvet kullanma terimidir. Kuvvet kullanmanın yanı sıra yer alan “barışa yönelik tehdit”, “barışın bozulması” ve “saldırı” terimleri de 39. maddede tercih edilenler arasında yer almaktadır. Keskin’e göre kuvvet kullanmanın yansıra bu kavramlara da yer verilmesi ile MC Paktı ve Briand-Kellog Paktı’nın kısıtlamalarından kurtulmak isteyen devletlerin yaptıkları gibi, eylemlerini başka adlarla tanımlamaları, bir başka ifade ile savaş teriminin etrafından dolaşmalarını engellemek amaçlanmıştır.³⁴ Bu anlamda BM Antlaşması ile birlikte, MC Paktı ve Briand-Kellog Paktına nazaran daha kapsamlı ve genel bir yasak getirilmiştir. BM Antlaşmasının MC ve Briand-Kellog Paktlarıyla benzer tarafı ise tıpkı onların savaşın tanımını yapmamış olması gibi, antlaşmada kullanılan kavramların tanımlarının yapılmamış olmasıdır. Bundan dolayı hangi tür kuvvet kullanmaların yasak kapsamına girdiği konusunda bile sorunlar ortaya çıkmıştır³⁵.

BM Antlaşmasında kuvvet kullanma yalnızca saldırı eylemlerini değil müdahaleyi ve zorlama eylemlerini de içerdiği ölçüde yasaklanmıştır³⁶. BM Antlaşması madde 2/7 hükmünde yer alan iç işlerine karışmama ilkesi uluslararası hukukun temel taşları olan “devletlerin egemen eşitliği”, “her devletin iç işlerinde bağımsız olması”, “diğer devletlerin iç işlerine karışmama” yükümlülüğünü beraberinde getirmektedir. 24 Ekim 1970 tarih ve 2625 sayılı Genel Kurulun Dostça İlişkiler Bildirgesi de devletlere, bir başka ülkenin iç ve dış işlerine müdahale etmeme yükümlülüğünü bildirmiştir. Bu ilke Nikaragua Davasında, UAD tarafından da açıkça ifade edilmiştir. Divan bu kararında müdahalenin tanımını: “İlke tüm devletlerin... dolaylı ya da dolaysız diğer devletlerin iç veya dış işlerine karışmalarını yasaklar. Buna göre yasaklanmış müdahale, devlet egemenliği ilkesiyle her devletin serbestçe karar vermesine izin verilen konularda ortaya

---

³⁴ KESKİN, 2002, s.149.

³⁵ KESKİN, 1998, 35.

³⁶ BOZKURT, s. 18.

çıkmalıdır. Bunlardan biri, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemin seçilmesi ve dış politikanın ifade edilmesidir. Müdahale, serbest kalması gereken bu tercihlere ilişkin zorlama metotları kullanırsa hukuka aykırıdır. Yasaklanan müdahaleyi tanımlayan ve gerçekten temelini oluşturan zorlama unsuru, kuvvet kullanan müdahalelerde bilhassa aşikârdır” olarak ifade etmiştir. Bundan dolayı devletler bu ilkeye göre diğer devletlerin iç işlerine karışma anlamına gelebilecek her türlü müdahaleden kaçınmak zorundadırlar³⁷.

Topal, silahlı uyuşmazlıklar çerçevesinde müdahale terimini “Devletin iç savaşın başladığı diğer bir devlete, hükümetin muhaliflerini destekleyerek karışmasını” şeklinde belirtmektedir. Uluslararası toplumca kabul edilen genel uygulama, bir BM veya bölgesel örgüt kararı olmadan devletlerin herhangi bir müdahalede bulunmamasıdır³⁸.

2. Teamül Hukuku ve Kuvvet Kullanma Yasağı

BM Anlaşmasında kuvvet kullanma yasağını düzenleyen hükümlere bakıldığında bu yasağın sadece BM’ye taraf olan devletlere doğrudan yükümlülük getirirken, BM’ye üye olmayan devletlere doğrudan bir sorumluluk getiren bir düzenleme içermediği görülmektedir³⁹.

Günümüzde BM Antlaşması’nın 2/4 maddesi evrensel bir teamül hukuku kuralı olarak kabul görmektedir. Bundan dolayı BM üyesi olmayan devletlerinde madde 2/4 hükmüne uymaları gerekmektedir. UAD, Nikaragua Davasında kuvvet kullanma yasağının sadece anlaşmalar kapsamında değerlendirilemeyeceğini ifade ederek, bu yasağın ayrıca örf ve adet hukuku kuralı olduğunu belirtmiştir⁴⁰. Bu nedenle de kuvvet

---

³⁷ AKSAR, s. 113.

³⁸ TOPAL, s. 101.

³⁹BM Antlaşması madde 2/6 hükmü şu şekildedir: “Örgüt, BM üyesi olmayan devletlerin, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde, bu ilkelere uygun hareket etmesini sağlayacaktır” hükmü bakımından da durum aynıdır. Bu fıkra da üye olmayan devletlere BM Anlaşmasındaki kuvvet kullanma yasağına uyma zorunluluğu getirmeyecektir. Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 35. maddeye göre uluslararası anlaşmalar sadece tarafları arasında hüküm ve sonuç doğuracağı için BM Anlaşmasına uyarınca taraf olmayan devletlere yükümlülük getirmesi beklenemezdi. DINSTEIN, s.90

⁴⁰ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, Judgement, I.C.J. Reports, 1986, para. 187- 192. (Bundan sonra Nikaragua Davası olarak anılacaktır.) ;GÜNDÜZ, s.156-163.

kullanma yasağı bütün devletler açısından bağlayıcıdır. Ayrıca kuvvet kullanma yasağının *jus cogens* nitelik kazandığı da kabul edilmektedir⁴¹. Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK), Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 1966 tarihli şerhinde kuvvet kullanma yasağının *jus cogens* kural niteliğini ifade etmiştir⁴². Nikaragua Davasında da UAD tarafından UHK'nin bu değerlendirilmesine atıfta bulunulmuştur⁴³. Bu nedenle söz konusu yasağa aykırı her düzenleme geçersiz sayılacaktır⁴⁴.

C. KUVVET KULLANIMINI MEŞRU HALE GETİREN DURUMLAR

BM Antlaşmasıyla birlikte bir devletin diğer bir devlet aleyhinde kuvvet kullanması ve kuvvet kullanma tehdidi yasaklanmıştır. BM Antlaşması madde 2/4 ile getirilen kuvvet kullanma yasağıyla birlikte, doğrudan yasak kapsamına giren konularda, birtakım istisnalar öngörülmüş bulunmaktadır. Kuvvet kullanımını meşru hale getiren bu durumlar:

1. Güvenlik Konseyi çalışmaya başlayıncaya kadar geçerli olan istisnalar,
2. İkinci Dünya Savaşında düşman olarak tanımlanmış devletlere yönelik alınacak tedbirler
3. Meşru müdafaa ve
4. Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde kuvvet kullanma⁴⁵

İlk iki istisna bugüne kadar hiç kullanılmamış olan ve kullanılma ihtimali olmayan istisnalardır. Meşru müdafaa hakkı ve Güvenlik Konseyi kararı kapsamında başvuru kuvvet kullanma durumları, uluslararası hukuka uygun iki yoldur⁴⁶. Son dönemde Genel Kurul kararı çerçevesinde kuvvet kullanılması da kuvvet kullanma yasağının bir istisnası

---

⁴¹ GREENWOOD, Christopher, “*International Law and the Pre-emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida and Iraq*”, San Diego Int'l. J. Vol. 4, 2003, s.10; SCHACTER, Oscar, “*The Lawful Use Of Force By A State against Terrorists In Another Country*”, Israel Yearbook on Human Rights, Vol. 19, 1989, s.227-228; AKSAR, s.110.

⁴² BAŞEREN, s. 75.

⁴³ Nikaragua Davası, s.100, para. 188.

⁴⁴ BRUNO, Simma: “*NATO, The UN and The Use of Force: Legal Aspects*”, European Journal of international law, Vol. 10, 1999, s. 5. ; BAŞEREN s. 76.

⁴⁵ KESKİN, 1998, s. 21.

⁴⁶ BOZKURT, s. 24.

olarak kabul edildiğinden, bu bölümde geçerli ve uygulanabilir olan son üç istisna üzerinde durulacaktır.

1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararıyla Kuvvet Kullanma

BM Antlaşması çerçevesinde getirilen kuvvet kullanma yasağının istisnasından ilki antlaşmanın VII. bölümünde düzenlenmiş olan, Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanımını yasaklamak amaçlanmamış aynı zamanda Güvenlik Konseyinin, antlaşmanın VII. Bölümünde verilen yetkilerle, kuvvet kullanımını kontrolünün merkezine koymak da amaçlanmıştır⁴⁷. BM Antlaşmasıyla inşa edilen bu ortak güvenlik sisteminde⁴⁸ Güvenlik Konseyi uluslararası toplumun tamamı adına ve yararına kuvvet kullanma fiilini gerçekleştirmektedir⁴⁹.

BM Antlaşması 24. madde⁵⁰ ile Konsey uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda birincil düzeyde sorumlu organdır. Konseyin bu sorumluluğunu yerine getirebilmesi için ihtiyacı olan yetki antlaşmanın VII. bölümünde “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Fiili Halinde Yapılacak Hareket” başlığı altında kendisine verilmiştir. 25. madde’ ye ⁵¹ göre Konseyin kararları üye devletleri bağlayıcı niteliğe sahiptir. Bahsi geçen maddeler ile Konsey’e BM örgütü içerisinde dinamik bir yürütme organı fonksiyonu verilmiştir⁵².

---

⁴⁷ GRAY, s. 254.

⁴⁸ HALATÇI, Ülkü, “11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, Sayı 7, 2006, s. 81

⁴⁹ AKSAR, s. 134.

⁵⁰ BM Antlaşması madde 24/1 hükmü şu şekildedir: “Birleşmiş Milletler ’in üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi’ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi’nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.”

⁵¹ BM Antlaşması madde 25 hükmü şu şekildedir: “Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu antlaşma uyarınca, Güvenlik Konseyi’nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır.”

⁵² SHAW, s. 906.

Dünya barışını korumakla görevli olan Güvenlik Konseyi, 39. madde' ye⁵³ göre barışın tehdit edildiği, bozulduğu ve saldırı eyleminin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit etmekle ve gerekli önlemlerin alınması hususunda yetkilendirilmiştir. Hangi durumların bir tehdit oluşturduğunun tespiti konusunda geniş yetkilere sahip olan Konsey'in bu konuda yerleşik bir uygulaması bulunmamaktadır⁵⁴. Bu bağlamda ne gibi önlemler alacağı 41 ve 42. maddeler uyarınca kararlaştırılmıştır. Konseyin 41 ve 42. maddeler gereğince ilk olarak bu önlemlere başvurma zorunluluğu yoktur. Öncelikle tarafları gerekli gördüğü arabuluculuk ve barışçıl çözüm yollarına davet edebilir⁵⁵. 41. madde, silahlı kuvvet kullanma dışında ekonomik, diplomatik ve diğer önlemleri içermektedir. Güvenlik Konseyi 41. maddedeki bu önlemlerin yetersiz kaldığı veya kalacağı kanısına varırsa, askeri önlemlere başvurabilecektir⁵⁶.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ana sorumluluğa sahip organ olan Güvenlik Konseyi, bölgesel bazda faaliyet gösteren örgütlere, kuvvet kullanılması yönünde izin veya yetki verebilir. Bu kapsamda izin veya yetki verilebilir olan örgütlerin hangileri olduğu BM Antlaşmasında belirtilmemiş olmakla birlikte, NATO, Afrika Birliği, Amerikan Devletler Örgütü ve Arap Ligi örgütlerinin bu niteliğe haiz olduğu kabul edilmiştir. Bu örgütlere BM tarafından izin veya yetki verilmediği müddetçe kuvvete başvurmaları mümkün değildir⁵⁷.

---

⁵³ BM Antlaşması madde 39 hükmü şu şekildedir: "BM Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. Ve 42. Maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır."

⁵⁴ KARA, Süleyman Zahit, "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı Ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri Karşısında Devletlerin Kuvvet Başvurma Yetkisi", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2016, s. 68.

⁵⁵ KESKİN, 2002, s.161.

⁵⁶ BM Antlaşması madde 42 hükmü şöyledir : "Güvenlik Konseyi, 41. madde 'de öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir."

⁵⁷ GRAY, s. 387.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı İle Kuvvet Kullanma

BM sisteminde barış ve güvenliğin sağlanması konusunda birincil yetkili organ Güvenlik Konseyidir. BM Anlaşmanın 24. maddesine göre Güvenlik Konseyi bu konuda, uluslararası toplum adına hareket eder. BM'nin ilk yıllarında ve Soğuk Savaş döneminde Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin veto haklarını kullanması, barış ve güvenliğin sağlanması yönünde Konsey'in etkisinin azalmasına yol açığı için, 1950'li yıllarda ilgi Genel Kurul'a kaymış ve Genel kurul daha aktif roller üstlenmeye başlamıştır⁵⁸.

BM Antlaşması hazırlanırken, Genel Kurul' un uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda aktif rol oynayabileceği öngörülmediğinden, antlaşmadaki yetkileri çok iyi tanımlanmamıştı⁵⁹. Ancak bu, Genel Kurul'un bu konuda yetkileri olmadığı anlamına gelmeyecektir⁶⁰. Genel Kurul genel itibariyle sorunların görüşüldüğü, tartışma ve müzakere organıdır. Madde 11/2'e göre Genel Kurul uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası için her türlü meseleyi tartışabilir ve Güvenlik Konseyine tavsiyede bulunabilir. Ancak Güvenlik Konseyi BM Antlaşması ile kendine verilen görevleri yerine getirdiği sürece Genel Kurul tavsiye kararı veremez, meğerki Güvenlik Konseyi bunu kendisinden istemiş olsun⁶¹.

1950'lerin başında Kore olayında, Sovyetler Birliği Çin'in temsili konusunda protesto ettiği Konsey'in toplantılarına geri dönerek, kararı veto etmiştir. Dolayısıyla Kore harekâtının yönlendirmesi olan Güvenlik Konseyi kararı alınmamıştır⁶². Bunun sonucunda ABD tarafından bir karar ile Genel Kurul'a yetki verme fikri ortaya atılmıştır⁶³. Bunu takiben 3 Kasım 1950 yılında Genel Kurul tarafından "Barış için Birlik" kararı veya "Barış için Birleşme Kararı"⁶⁴ alınmıştır. Karar, Güvenlik Konseyi'nin barışın

---

⁵⁸ AKSAR, s. 138; SHAW, s. 932.

⁵⁹ SHAW s. 932; KESKİN, s. 147.

⁶⁰ KESKİN, 145.

⁶¹ BM Antlaşması madde 12/1.

⁶² KESKİN, s.146.

⁶³ BOZKURT, s. 47.

⁶⁴ GÜNDÜZ, s. 137-140.

tehdit edilmesi, bozulması ya da bir saldırı eyleminin gerçekleşmesi durumlarında, daimi üyelere birinin veto etmesi sebebiyle bir karara varılamaması halinde Genel Kurul ortak tedbirler alınması için üyelere uygun tavsiyelerde bulunmak üzere konuyu derhal değerlendirilmesi gerektiğini beyan etmiştir. Genel Kurul'un bu kapsamda alabileceği tedbirler, barışın tehdit edilmesi durumu haricinde, gerekli olduğu zaman kuvvet kullanımını da dâhil uygun ortak önlemleri içermektedir⁶⁵.

Genel Kurul "Barış için Birlik" kararında kabul edilen prosedüre uygun olarak birçok uyuşmazlık için tavsiye karar vermiştir. Bu kararlar hiçbir zaman kuvvet kullanımını içermemiştir⁶⁶. Kararların kabul edilmesindeki amaçlar, pratikte gerçekleşmemiştir⁶⁷. Genel Kurula yeni bir yetki vermeyen, anlaşmada var olan yetkileri teyit etmekle yetinen karar, barış ve güvenliğin korunmasında üyeleri harekete geçiren meşru bir mekanizma olarak çok başarılı olamamıştır⁶⁸.

3. Meşru Müdafaa Hakkına Dayanarak Kuvvet Kullanma

BM Antlaşması öncesi devletlerin kuvvet kullanırken haklı bir neden öne sürdükleri gibi⁶⁹, 1945'den sonrasında da tek taraflı kuvvet kullanmalarını BM Antlaşması 51. maddede yer alan ve doğal bir hak olan meşru müdafaa hakkına dayandırmışlardır⁷⁰. Bu maddenin içeriği şöyledir:

"İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silahlı bir saldırmaya hedef olması halinde, Güvenlik Meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabi olan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez. Bu meşru müdafaa hakkını kullanarak Üyelerin

⁶⁵ GÜNDÜZ, s. 138.

⁶⁶ BOZKURT, s. 48.

⁶⁷ 1980'de Afganistan da, 1980 ve 1982 Filistin sorununa, 1997-2009 arasında İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve İşgal edilmiş Diğer Filistin Topraklarındaki İsrail'in Hukuka Aykırı Eylemlerine İlişkin kullanılmıştır. SHAW, s. 933.

⁶⁸ TOPAL, Ahmet, *Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği*, TAAD, Yıl:5, Sayı:19 (Ekim 2014), s. 104.

⁶⁹ Meşru müdafaa hakkının tarihi gelişimi için bkz. BAŞEREN, s. 22-25 ve 37-46.

⁷⁰ GÜNDÜZ, s. 148.

aldığı tedbirler derhal Güvenlik Meclisine bildirilir ve Meclisin, işbu Antlaşmaya dayanarak milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza veya iadesi için lüzumlu göreceği şekilde her an hareket etmek yetki ve ödevine hiçbir veçhile tesir etmez.”⁷¹

Bu maddeyle devletlere bahşedilen meşru müdafaa hakkının tam olarak tanımlanıp tanımlanmadığı, örf ve adet hukukunda yer alan meşru müdafaa hakkını sınırlayıp sınırlandırmadığı konusunda tartışmalar mevcuttur⁷². Meşru müdafaa hakkı özellikle I. Dünya Savaşı'nın ardından kuvvet kullanma hakkının kısıtlanmasıyla birlikte yeni bir anlam kazanmıştır. 1928 Briand-Kellog Paktıyla ile bir uluslararası hukuk belgesinde yerini almış ve BM Anlaşması 51. madde ile bütün yönleriyle açıklığa kavuşturulmuştur⁷³.

Meşru müdafaa hakkı BM Antlaşması'nın düzenlemiş olduğu kuvvet kullanma yasağı ve kolektif güvenlik sistemi içinde, devletlere tanınmış istisnai bir niteliğe sahiptir⁷⁴. 51. maddeye göre devletlerin bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için, Güvenlik Konseyi'nin bu konuda karar almamış olması gerekir. Güvenlik Konseyi harekete geçmemesi halinde, mağdur devletin saldırı karşısında çaresiz beklemesi düşünülemeyecektir. Ayrıca meşru müdafaa hakkına başvurularak kuvvet kullanılmasının ön şartı olarak silahlı saldırının gerçekleşmiş olması kabul edilmiştir⁷⁵.

Devletler terörizme karşı kuvvet kullanmalarını çoğunlukla meşru müdafaa hakkıyla gerekçelendirmişlerdir. Bu yüzden bu bölümde meşru müdafaa hakkından kısaca bahsedilmiş olup, önümüzdeki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

---

⁷¹ BM Antlaşması madde 51 hükmü için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>.

⁷² GÜNDÜZ, S. 148. Bu konuda detaylı bilgi için bir sonraki bölüme bkz.

⁷³ KESKİN, 2002, s. 157-158.

⁷⁴ KESKİN, 1998, s. 44.

⁷⁵ KAYA, İbrahim, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, USAK, Ankara, 2005, s. 172-173.

II. DEVLETLERİN TERÖRİZME KARŞI MEŞRU MÜDAFAA HAKKI

BM Genel Kurulu uluslararası terörizmin, uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit ve insanlığa karşı bir suç olduğunu açıklamıştır⁷⁶. Antlaşmanın 51. maddesi BM sistemi içerisinde terörizme karşı meşru müdafaaya olanak tanıdığı düşünülen maddedir. Terörizme karşı kuvvet kullanımının hukuki bir çerçevede gerçekleşmiş olması, meşru müdafa hakkının şartlarına bağlıdır. Bu çerçevede terörizme karşı meşru müdafaanın şartlarını ele almak konunun açıklığa kavuşturulması için gereklidir.

Meşru müdafa hakkı devletlerin kendi mevcudiyetlerini korumak için başvurdukları bir koruma mekanizmasıdır denilebilecektir. Bu kapsamda devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafa hakkına başvurmanın mümkün olup olmadığı, mümkünse devlet dışı aktörlerden kaynaklanan eylemlerin devletlere isnat edilmesi gerekir mi sorunsalı ele alınması gereken bir konudur. Öğretide bu sorunsala ilişkin olarak meşru müdafa hakkını dar ve geniş yorumlayan yaklaşımlar mevcuttur.

11 Eylül 2001'de ABD'de düzenlenen terörist saldırılar, terörizme karşı meşru müdafa açısından hukuki çerçeveyi büyük oranda değiştirmiş ve uluslararası hukuk için yeni bir dönemi başlatmıştır⁷⁷.

Terörizmle mücadelede aktif olarak işlemeyen BM kolektif güvenlik mekanizması devletleri uluslararası hukuk çerçevesinde başka alternatiflere yönlendirmiştir⁷⁸. Bu arayış, BM Antlaşması 51. maddesini devletlerin terörle mücadele ederken sıkça başvurduğu bir dayanak haline getirmiştir.⁷⁹

---

⁷⁶ Açıklama için bkz. "Assembly President Says Now is Time To Unite Against Terrorism; Cautions That Humanitarian Aid to Afghanistan Must Continue" UN Meetings Coverage and Press Releases, 8 October 2001, <https://www.un.org/press/en/2001/gasm274.doc.htm> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

⁷⁷ CASSESE, Antonio, "Terrorism Is Also Distrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *European Journal of International Law*, Vol. 12, (5), 2001, s. 993.

⁷⁸ MAOGOTO, Jackson Nyamuya, "War On The Enemy: Self-Defence And State-Sponsored Terrorism." *Melb. J. Int'l L.* Vol. 4, 2003, s. 425.

⁷⁹ MAOGOTO, s. 437

Devletlerin terörizme karşı meşru müdafaa konusunun tam anlaşılabilmesi için öncelikle şartlarıyla birlikte meşru müdafaa hakkının ele alınması, daha sonra terörizme karşı meşru müdafaa'nın söz konusu şartlar eşliğinde incelenmesi yerinde olacaktır.

A. GENEL OLARAK MEŞRU MÜDAFAA

Kuvvet kullanmanın herhangi bir şekilde sınırlandırılmadığı dönemlerde, devletler egemenliklerinin bir parçası olarak gördükleri bu hakkı kullanırken, meşru müdafaa hakkına atıf yapma ihtiyacı hissetmemişlerdir. Uluslararası örgütlerin kurulması ve imzalanan anlaşmalarla kuvvet kullanmanın önce sınırlandırılması sonra da yasaklanması meşru müdafaa hakkını daha önemli bir hale getirmiştir⁸⁰.

Meşru müdafaa hakkını şu şekilde tanımlamak mümkündür: “*Bir ya da daha fazla devletin, başka bir devletin veya devletlerin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yaptıkları (fiili), ya da yapılacağı kesin bir gözle bakılan (potansiyel) bir silahlı saldırıyı defetmek ya da önlemek için başka bir seçenek yoksa orantılı bir şekilde silahlı kuvvet kullanması hakkıdır.*”⁸¹ Başeren ise meşru müdafaa’yı “*Bir devletin başka devletçe kendisine karşı girişilen hukuka aykırı kuvvet kullanma eylemine ani ve doğal olarak kuvvet kullanma yoluyla karşılık vermesi*” olarak ifade etmiştir. BM Antlaşması’nın 51. maddesi ise devletlerin meşru müdafaa hakkını şu şekilde ifade etmiştir:

“*Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel veya ortak müdafaa hakkına haleb getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.*”

⁸⁰ KEDİKLİ, Umut, “BM Antlaşması’nda Meşru Müdafaa Hakkı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 2-3.

⁸¹ GÜRBÜZ, s.189.

Öyleyse bu maddeden meşru müdafaa hakkına ilişkin şu sonuçları çıkarabiliriz:

i. Meşru müdafaa doğal bir haktır. Meşru müdafaa hakkının varlığı, bir antlaşmanın kabulünü gerektirmez. Meşru müdafaa MC Paktı'nda ve Briand-Kellogg Paktı'nda düzenlenmemesine rağmen, yok olduğunu hiçbir devlet iddia etmemiştir. Haksız bir saldırı karşısında devletlerin statükosunu korumak için meşru müdafaa hakkını kullanması hiç bir zaman tartışılmamıştır⁸².

ii. Bir silahı saldırı olması halinde meşru müdafaa hakkı doğacaktır. Böylece devletlerin meşru müdafaa hakkını kötüye kullanmaları engellenmek istenmiştir.

iii. Bireysel ve kolektif olarak kullanılabilir.

iv. Alınan tedbirler Güvenli Konseyine derhal bildirilmelidir.

v. Meşru müdafaa hakkı kullanılarak başvuru kuvvet kullanma Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alana dek sürebilir. Bu nedenle geçici bir niteliğe sahiptir. Ancak Konsey'in saldırıyı önleyememesi halinde saldırıdan mağdur olan devletin çaresiz beklemesi mi istenmektedir?⁸³

Meşru müdafaa hakkı hem 51. maddede, hem örf ve adet hukukunda hem de uluslararası yargı kararlarında kabul edilen bir haktır⁸⁴. BM Antlaşmasının imzalanmasından bugüne kadar geçen sürede devletler, sınırları dışında kullandıkları kuvveti gerekçelendirmek için, her ne kadar somut olayda meşru müdafaa hakkının şartları gerçekleşmemiş olsa da, Antlaşma'nın 51. maddesine atıfta bulunmuşlardır⁸⁵.

Doktrinde meşru müdafaa hakkını kapsamı ve niteliği konusunda iki görüş mevcuttur. Bir taraf meşru müdafaa hakkını geniş yorumlarken diğer taraftaki yazarlar daha dar olarak meşru müdafaa hakkını ele almışlardır. Tartışmanın bir tarafında 51. madde de ifade bulan meşru müdafaa hakkının doğal bir hak olduğunu, bu nedenle örf adet hukukunda yer alan meşru müdafaa hakkının 51. maddeden bağımsız olduğunu ve

---

⁸² BELİK, s. 4.

⁸³ KAYA, s. 173.

⁸⁴ Nikaragua Davası, 1986, s.102.

⁸⁵ SCHACHTER, 1983, s. 215.

bu maddeden bağımsız olarak da var olması gerektiğini ileri süren yazarlar yer almaktadır⁸⁶. Bu görüşe sahip yazarlara göre meşru müdafaa hakkının kullanılması için gereken silahlı saldırı şartı gerçekleşmemiş olsa da, devletlerin önleyici meşru müdafaa hakkı mevcuttur. Tartışmanın diğer tarafında ise meşru müdafaa hakkını dar yorumlayan ve 51. maddenin, meşru müdafaa hakkının sınırlarını kesin olarak çizdiğinin savunan yazarlar yer almaktadır⁸⁷. Dolayısıyla bu görüşteki yazarlara göre silahlı saldırının gerçekleşmiş olması, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için gereken şartlardan biridir⁸⁸. Ancak meşru müdafaa hakkının sınırsız bir hak olmadığı da bir gerçektir. BM Antlaşması teamül hukukuyla birlikte bir takım koşullarla sınırlandırılmıştır⁸⁹. UAD Nikaragua davasında, meşru müdafaa hakkının BM Antlaşmasıyla birlikte uluslararası teamül hukukunda var olagelmış doğal bir hak olduğunu ifade etmiştir. Divan bunu şu şekilde açıkça ortaya koymuştur:

*“ Şartın 51. Maddesi, sadece meşru müdafaa hakkının doğal ve temel bir hak olmasına dayandığında anlamlıdır ve hâlihazırdaki içeriği şart tarafından onaylanmış ve geçerli kılınmış olsa bile bu hakkın teamülün doğasından başka bir şey olabileceğini, Şart tarafından teyit edilmiş ve hükmedilmiş olsa bile, belirtmek güçtür... Dolayısıyla 51. maddenin uluslararası teamül hukukunu kapsayan ve ondan sonra gelen bir hüküm olduğuna hükmedilemez.”*⁹⁰

Meşru müdafaa hakkının teamül hukukunda tanımlanması, kapsam ve sınırlarının belirlenmesi, Caroline davasıyla birlikte gerçekleşmiştir⁹¹. BM Antlaşmasında yer almasa da, teamül hukukuna göre meşru müdafaa hakkına başvuran devlet, kendisine yöneltilen

⁸⁶ Bu görüşü savunan yazar için bkz. BOWETT, s. 184-193. Bu yazarlara yapılan atıflar için bkz. SHAW, s.825, dn. 69.

⁸⁷ Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. BROWLIE, Ian, “*The Use of Force in Self-Defence*,” Brit. Y. B. Int’l L., Vol. 37, 1961, s. 183-268; DINSTEIN, Yoram, **War, Aggression and Self Defence**, 2. ed., New York, Grotius Publications, 1994, s. 180-181. Bu yazarlara yapılan atıflar için bkz. SHAW, S.825, dn. 68.

⁸⁸ SHAW, s. 825.

⁸⁹ KESKİN, 1998, s. 45.

⁹⁰ Nikaragua Davası, 1986, s. 14, para. 94

⁹¹ JENNINGS, R. Y., “*The Caroline And Mcleod Cases*”, American Journal of International Law, Vol. 32(1), 1938, s. 82.

saldırıyı bertaraf edebilecek seviyede kuvvet kullanmalı, amacının işgal değil mevcut durumunu koruma doğrultusunda hareket etmelidir⁹².

Birleşmiş Milletler Antlaşması 51. maddesi silahlı bir saldırı karşısında hem bireysel hem de kolektif (ortak, müşterek) olarak meşru müdafaa hakkı tanımıştır. Bu madde ve teamül hukuku çerçevesinde getirilmiş olan şartlar her iki tür için de geçerlidir. Bundan sonraki bölümde meşru müdafaa için gereken koşullardan kısaca bahsedip müşterek meşru müdafaa ve varlığı tartışmalı da olsa hukuk doktrininde yer edinmiş olan önleyici meşru müdafaa üzerinde durulacaktır.

1. Bireysel Meşru Müdafaa

Bir devletin meşru müdafaa çerçevesinde kuvvet kullanmasının meşru müdafaa sayılabilmesi için 51. madde ile düzenlenmiş bir takım şartlara sahip olması gerekir. Bunların ilki silahlı saldırı şartıdır. İkincisi ise Güvenlik Konseyine bildirim zorunluluğudur. Ayrıca meşru müdafaa hakkının kullanılması, Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alana dek sürebilecektir. Meşru müdafaa hakkının kullanımı için BM Antlaşmayla düzenlenmiş olan koşulların yanında örf ve adet hukukunda da bir takım kurallar oluşmuştur. Bahsi geçen unsurların teker teker incelenmesi gerekmektedir.

a. Silahlı Saldırı Şartı

BM Antlaşması 51. maddesi lafzında, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için silahlı saldırının varlığı ön şart olarak aranmaktadır. Bu nedenle devletlerin kendilerine yönelik gerçekleştirilmiş silahlı bir saldırı olmaksızın kuvvete başvurması meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerekçelendirilemeyecektir. UAD de, Nikaragua davasında meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesini ‘devletin kendisine yönelik bir silahlı saldırıya uğramış olması’ şartına bağlamıştır⁹³.

---

⁹² KESKİN, 2002, s. 158.

⁹³ Nikaragua Davası, 1986, para. 195.

Ancak ne meşru müdafaa hakkını düzenleyen 51. maddede ne de diğer maddelerde silahlı saldırının tanımı yapılmamıştır. Her ne kadar aralarında büyük bir örtüşme de olsa hiç şüphesiz saldırı ve silahlı saldırı aynı şeyler değildir. Silahlı saldırı, saldırı fiiline göre daha dar kapsamlı bir eylemdir. Bundan dolayı her saldırı silahlı saldırı olarak nitelendirilememektedir. Başeren, silahlı saldırının ciddiyet düzeyini ifade edebilmek için; doğurduğu sonuçların büyüklüğü, Güvenlik Konseyi'nin müdahalesi beklenemeyecek derece olduğu için devletlere meşru müdafaa hakkının tanındığını ifade etmiştir⁹⁴. Silahlı saldırının ne olduğu ve ağırlığının ne kadar olması gerektiği BM Antlaşmasında ve BM kararlarında açıklanmadığı için bu sorunun her somut olayın niteliği ve boyutuna göre değerlendirilmesi gerekir⁹⁵. Uluslararası yargı kararlarında ve doktrinde bir saldırının silahlı saldırı olarak kabul edilebilmesi hususunda aşması gereken eşiği belirlemek için bir takım ölçütler kullanılmıştır. UAD Nikaragua davasında sınır olayları ile silahlı saldırı arasında bir ayrım yapmış ve silahlı saldırı teşkil eden davranışların niteliği hakkında bir takım kıstaslara yer vermiştir. Genel Kurul'un Saldırının Tanımı Kararında da silahlı saldırının tanımına yer verilmemiş olmakla beraber bir eylemin saldırı olarak kabul edilmesi için belli bir eşiği aşması gerektiği belirtilmiştir. Bu konu daha detaylı biçimde terörist eylemlere karşı meşru müdafaa'nın şartları başlığı altında incelenmeye çalışılacaktır.

Dinstein'e göre meşru müdafaa hakkına başvuracak devleti bu hareketinin hukuki olması için saldırıya uğrayan devletin başka bir uygulama ile zararını telafi etme imkânının bulunmaması gerekir. Ayrıca saldırı sonrası saldırgan devlet ile saldırıya maruz kalan devlet arasında ikili görüşmeler başlamışsa, mağdur devletin bundan sonraki silahlı karşılıkları meşru müdafaa olarak nitelendirilemeyecektir⁹⁶.

---

⁹⁴ BAŞEREN, s. 92.

⁹⁵ HANCILAR, Özhan, "PKK Terörizmi ve Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Açısından Kuvvet Kullanma Hakkı", Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, s. 66.

⁹⁶ DINSTEIN, s. 215.

b. BM Güvenlik Konseyine Bildirim Şartı

51. madde ile ilk olarak meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kuvvet kullanımına başvuran devletin, bu hak kapsamında aldığı tedbirleri ve gerçekleştirdiği eylemleri derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirmeleri istenmiştir. Bu şekilde Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri olabildiğince hızlı bir şekilde alabilmesi amaçlanmıştır⁹⁷. Kendisine yapılan bu bildirimden sonra meşru müdafaa hakkının doğduğuna karar veren Konsey, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için hangi önlemleri alacağına karar verir. Eğer her iki tarafta meşru müdafaa hakkının olduğu iddiasındaysa ikisi de Konseye başvurabilir. Konsey hangi devletin iddiasının yerinde olduğuna karar vermeye yetkilidir⁹⁸.

İkinci olarak, Güvenlik Konseyinin bu saldırıları önlemek ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gereken tedbirleri almasıyla birlikte meşru müdafaa hakkına başvuran devletin bu hakkı sona erecektir. Zira 51. madde meşru müdafaa hakkını, Güvenlik Konseyi'nin "*uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirleri alınca kadar*" geçecek zamanla sınırlandırmıştır⁹⁹. Burada ifade edilen Güvenlik Konseyi'nin bu mevzuyu gündemine alması, tartışması vb. olmadığı için, Konsey'in bir eylemde bulunması beklenir. Bu gerçekleştiği anda devletler meşru müdafaa hakkının kullanım çerçevesindeki eylemlerine son vermek zorundadırlar¹⁰⁰. 'Gerekli tedbirler' kavramıyla kastedilen, Konsey kararının ortaya çıkan meşru müdafaa hakkının sonuçları kadar etkili olması olarak yorumlanabilir. Güvenlik Konseyi VI. Bölüm kapsamında düzenlenen bağlayıcı bir karar verdiği takdirde meşru müdafaa hakkı ortadan kalkacaktır¹⁰¹. Bu tedbirler saldırgan devletin haksız davranışlarını engelleyememişse

---

⁹⁷ BAŞEREN, s. 139.

⁹⁸ KESKİN, s. 49.

⁹⁹ BAŞEREN, s. 140.

¹⁰⁰ KESKİN, s. 50.

¹⁰¹ ARAL, s. 38.

mağdur devletin herhangi bir izne gerek duymadan meşru müdafaa hakkının devam ettiği kabul edilir¹⁰². Zira mağdur devletin çaresiz beklemesi düşünülemeyecektir¹⁰³.

BM Antlaşması'na göre meşru müdafaa hakkı kapsamında alınan tedbirler Güvenlik Konseyi'ne bildirilmemiş olsalar da, başvuru meşru müdafaa hakkının hukukiliği ortadan kalkmayacaktır. Nitekim bu yükümlülük usule ilişkin bir kural olarak görülmelidir. Divanda Nikaragua davasında aynı görüşte olduğunu beyan etmiştir. Divana göre meşru müdafaa hakkı kapsamında tedbir alan bir devletin, bunu Güvenlik Konseyine bildirmesi, teamül hukuku kurallarına göre *prosedürel* bir zorunluluktur. Ancak meşru müdafaa hakkına başvuran devletin haklılığında emin olduğunu gösteren bir faktör olarak yer alır¹⁰⁴.

Meşru müdafaa hakkının oluşması BM Antlaşması 51. madde de yer alan silahlı saldırı ve Güvenlik Konseyine bildirim koşulların yanında teamül hukukundan doğan bir takım koşullar da vardır¹⁰⁵. Büyük ölçüde Caroline Olayı¹⁰⁶ ile ortaya atılan bu şartlar aşağıda incelenmektedir.

c. Gereklilik, Orantılılık, Aciliyet Şartları

Örf ve adet hukukunda meşru müdafaa hakkının doğduğunun ileri sürülebilmesi için bazı koşullar aranmaktadır¹⁰⁷. Tüm devletler bu ilkelerin meşru müdafaa merkezinde yer aldığı konusunda hemfikirdir. Bunlardan ilki gereklilik şartıdır. Gereklilik ilkesi meşru müdafaa hakkını kullanan devletin saldırının durdurulması için kuvvet kullanma dışında başka bir çaresinin kalmaması demektir¹⁰⁸. Barışçıl önlemlerin saldırının sonlandırılmasını sağlamadığı görülene dek kuvvet kullanma gerekli

---

¹⁰² ARAL, s. 36; PAZARCI, s. 119.

¹⁰³ KAYA, s. 173.

¹⁰⁴ Nikaragua Davası, 1986, para. 200.

¹⁰⁵ DINSTEIN, s. 207.

¹⁰⁶ Caroline Olayı için bkz. GÜNDÜZ, s. 155.

¹⁰⁷ TOLUNER s. 150.

¹⁰⁸ GRAY, s. 148.

görülmemelidir¹⁰⁹. UAD Nikaragua kararında ve Nükleer Silâhların Tehdidinin ya da Kullanılmasının Hukuka Uygunluğu danışma görüşünde gereklilik şartının örf ve adet hukuku kaynaklı olduğunu ve meşru müdafaa hakkının doğması için gereken şartlardan biri olduğunu ifade etmiştir¹¹⁰.

Silahlı saldırı mağduru olan devletin silahlı saldırı ile saldırıya karşı aldığı tedbirler arasında orantılılık bulunması gerekmektedir. Orantılılık ilkesi, meşru müdafaa hakkını kullanan devletin, alacağı tedbirlerin sınırsız olamayacağı ve saldırgan devleti yok etme değil, zayıflatma amacına hizmet etmektedir¹¹¹. Nikaragua Davasında ve Nükleer Silahlar Davasında meşru müdafaa hakkının kullanımı sırasında orantılılık şartına uyulması gerektiği açıkça ifade edilmiştir¹¹². Meşru müdafaa hakkına dayanılarak yapılan eylemin cezalandırıcı bir amaçtan ziyade, ihlalin durdurulması amaçlanmalı ve bunun için gerekli olan ölçüyü aşmaması gereklidir.¹¹³

Aciliyet ilkesi, uğranılan silahlı saldırı ile meşru müdafaa hakkına dayanılarak kullanılan kuvvet arasında zamansal açıdan bir yakınlığın olması gerekliliğini ifade eder. Bu ilke gereğince kuvvet kullanma fiili, ilk saldırı eyleminin hemen ardından ya da makul bir süre sonrasında kadar gerçekleştirilmelidir¹¹⁴.

2. Kolektif Meşru Müdafaa

BM Antlaşması 51. maddesine göre devletler kolektif olarak da meşru müdafaa hakkını kullanabilirler. Bu hak ilk kez BM Antlaşmasıyla vücut bulmuş bir ‘doğal’ haktır¹¹⁵. Bireysel meşru müdafaa için saydığımız tüm koşullar kolektif meşru müdafaa

---

¹⁰⁹ SCHAFTER, 1983, s. 1635.

¹¹⁰ Nikaragua Davası, 1986, para. 176; Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion of July 8, 1996), para. 41. (Bundan sonra Nükleer Silahlar Danışma görüşü olarak anılacaktır.)

¹¹¹ GARDAM, Judith Gail, “*Proportionality and Force in International Law*”, *AJIL*, Vol. 87, 1983, s.291.

¹¹² Nikaragua Davası, 1986, para. 176; Nükleer Silâhlar danışma görüşü, para. 41.

¹¹³ TOLUNER, s.150-151.

¹¹⁴ KESKİN, s. 52.

¹¹⁵ ARAL, Berdal, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Siyasal Kitabevi, Kırıkkale, 1999, s. 127.

için de geçerlidir. Ayrıca örf ve adet hukukunda kolektif meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için, bireysel meşru müdafaadan farklı olarak, saldırıya maruz kalan devletin, kendisine bir saldırıda bulunulduğunun tespiti ve bundan dolayı meşru müdafaa hakkının doğduğunun kamuoyuna ilanı gereklidir. Ayrıca diğer üçüncü devletlere yardım talebinde bulunması gerekir¹¹⁶. Bu koşul UAD tarafından Nikaragua davasında da onaylanmış olmakla birlikte kaynağını uluslararası teamül hukukundan almaktadır. Yani buna göre üçüncü bir devletin çağrı almadan kolektif olarak meşru müdafaa hakkını çerçevesinde kuvvete başvurmasının hukuki dayanağı yoktur. BM Antlaşması ve teamül hukukunda kolektif meşru müdafaa hakkını kullanılabilmesi için önceden yapılmış bir anlaşma zorunluluğu getirilmemişken, silahlı saldırıya uğrayan devletin bu hakkını kullanmak için diğer devletlere bir çağrıda bulunmuş olması yeterli görülmüştür. Ayrıca Kore ve Körfez Savaşlarında kolektif meşru müdafaa hakkının Güvenlik Konseyi tarafından üçüncü devletlere yetki verilmesi üzerine kullanılmıştır. Dolayısıyla bu hakkın Güvenlik Konseyi tarafından yetki verilmesi ile de kullanılabileceği görülmektedir.¹¹⁷.

Bölgesel birer organizasyon olan NATO ve Varşova Paktı gibi özellikle 51. madde uyarınca, kolektif meşru müdafaa hakkının kullanılması amaçlı örgütler kurulmuştur¹¹⁸. Örneğin NATO Antlaşması 5. maddeye¹¹⁹ göre bir tarafa yapılan bir saldırı örgütün tüm üyelerine yapılmış bir saldırı olarak kabul edilmekte ve kolektif meşru müdafaa hakkı kullanılmaktadır. NATO üyesi devletler tarafından 11 Eylül saldırıları

---

¹¹⁶ Nikaragua Davası, 1986, para. 195.

¹¹⁷ PAZARCI, s. 120-121.

¹¹⁸ SHAW, s. 836; AKSAR, s. 125.

¹¹⁹ NATO veya Kuzey Atlantik Anlaşması 5. maddesi için bkz. “*Taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası’nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.*”

sonrasında Afganistan'a yapılan askeri müdahalelerinde kolektif meşru müdafaa haklarını kullandıklarını iddia etmişlerdir¹²⁰.

Kosova'da yaşanan çatışmalar akabinde Güvenlik Konseyi tarafından 1199 (1998) ve 1203 (1998) nolu kararlarını alarak bölgede barış gücü görevlendirilmiştir. 24 Mart 1999 tarihinde NATO hava saldırısında bulunmuştur. Bu müdahale Çin, Rusya ve birçok BM üyesi devlet tarafından hukuka aykırı bulunarak, eleştirilmiştir¹²¹. Bölgesel örgütlerin meşru müdafaa hakkını kullanarak askeri müdahalede bulunmasına dair tartışmalar bu gelişmeyle birlikte ortaya çıkmıştır¹²².

Kolektif meşru müdafaa hakkı son dönemlerde IŞİD'e gerçekleştirilen askeri müdahalelerin gerekçelendirilmesinde de kullanılmıştır. Örneğin Birleşik Krallık, Irak'a gerçekleştirdiği güç kullanımını Irak'ın ortak meşru müdafaa hakkı ve yardım çağrısı çerçevesinde gerçekleştirdiğini açıklamıştır¹²³. ABD askeri operasyonlar düzenlemek üzere bir koalisyon oluşturulduğunu açıklamıştır. Belçika IŞİD'e karşı Suriye'de gerekli ve orantılı olarak ortak meşru müdafaa hakkı bağlamında önlemler aldığını açıklamıştır. Devletlerin uygulamaları sonucunda IŞİD saldırılarına karşı girişilecek eylemlerin madde 51 çerçevesinde meşrulaştığı ifade edilmiştir¹²⁴.

3. Önleyici Meşru Müdafaa

Önleyici meşru müdafaa fiilen henüz gerçekleşmemiş ancak gerçekleşmesi muhtemel görülen bir silahlı saldırıya karşı, barışçıl çözüm yollarının işe yaramaması ya da saldırıyı başka bir şekilde engelleme imkânının bulunmaması koşuluyla¹²⁵, meşru müdafaa çerçevesinde kuvvet kullanılmasıdır¹²⁶. Önleyici meşru müdafaa hakkının meşru

---

¹²⁰ GRAY, s. 194.

¹²¹ BYERS, Michael, **Soykırımdan Son Kırma Savaş Hukuku**, (Çev. Hasret Dikici Bilgin), Detay Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 60.

¹²² BOZKURT, s. 85.

¹²³ Bkz. S/2014/440 ve S/2014/691

¹²⁴ SHAW s. 835.

¹²⁵ BOZURT, s. 57.

¹²⁶ TOPAL, s. 166.

bir hak olup olmadığı meşru müdafaa konusunda en çok tartışılan konulardan biridir. Bu konuda uzlaşmaya varılamayan sorun, silahlı saldırı gerçekleşmeden, ama çok yakın bir silahlı saldırı tehdidi söz konusu olduğunda önleyici olarak meşru müdafaa hakkının olup olmadığıdır. Gerek BM Antlaşmasında gerek Saldırının Tanımı Kararında ve Dostça İlişkiler Bildirgesinde bu hakkın varlığına ilişkin bir hüküm yoktur¹²⁷. Doktrinde önleyici meşru müdafaa'nın varlığına dair iki görüş belirmiştir. 51. maddenin meşru müdafaa'nın kapsamını belirlediğini ve sınırladığını düşünen yazarlar, önleyici meşru müdafaa'nın, meşru müdafaa kapsamının dışında kalacağını ileri sürmektedir¹²⁸. Çünkü 51. maddeye göre meşru müdafaa için hedef devlete silahlı bir saldırı olması gerekir. Bundan dolayı devletlerin önleyici meşru müdafaa hakkı yoktur¹²⁹. Diğer bir görüşe göre 51. maddenin lafzı, geleneksel meşru müdafaa'yı sınırlandırmamaktadır¹³⁰. 51. madde de yer alan “doğal hak” ifadesinin, BM Antlaşmasının öncesinde örf ve adet hukukunda yer alan meşru müdafaa hakkının devamı niteliğinde olduğu için tasarlandığını gösterir¹³¹. Bu görüş çerçevesinde çok yakın bir silahlı saldırı tehdidi halinde de meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kuvvet kullanılabilir. Bundan dolayı önleyici meşru müdafaa'yı kapsar. Teamül hukuku kapsamında önleyici meşru müdafaa doktrini, uluslararası hukuk eserlerinde sık sık atıfta bulunulan Caroline olayı sonunda oluşturulmuştur¹³².

Arend, BM Antlaşması 51. maddenin lafzının önleyici gücün kullanılmasıyla ilgili her iki yoruma da açık olduğunu ifade etmiştir. Teamül hukukunun 51. maddeyle birlikte kabul edilip edilmediğini ya da kendi başına önleyici meşru müdafaa'ya izin verecek yeni bir uluslararası kuralının oluşup oluşmadığını belirlemek için, BM Antlaşması'nın

¹²⁷ AKSAR, s. 123.

¹²⁸ KESKİN, 1998, s. 52. Bu yazarlara örnek olarak BAŞEREN, s. 182-183; BROWLIE, s. 278; DINSTEIN, s. 182-186.

¹²⁹ CANIKOĞLU, Erhan, “Uluslararası Politika ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalcü Kuvvet Kullanma”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2015, S. 4, C. 2, s. 132.

¹³⁰ BOWETT, s. 187-193; Oscar SCHACHTER, “The Right of States to Use Armed Force,” Mich. L. Rev., Vol. 82, 1983, s. 1634.

¹³¹ AREND, Anthony, Clark, “International Law and the Preemptive Use of Military Force”, The Washington Quarterly, Vol. 26, No. 2, 1993, s. 92-93. ; Bowett, s. 185-186.

¹³² AREND, s. 90-91; KESKİN, S. 50-51; GÜNDÜZ, s. 148.

kabul edilmesi sonrasındaki dönemde, devletlerin uygulamalarına bakmak mantıklı olacaktır¹³³.

Devlet uygulamalarına baktığımızda önleyici meşru müdafaa, askeri müdahalelerini gerekçelendirmek için kullanan devletlerin başında ABD ve İsrail gelmektedir¹³⁴. İsrail, 1981 yılında Bağdat yakınlarındaki Osirak Reaktörünü bombalamıştır. İsrail kendisine yönelik yakın bir tehdidin engellenmesi amacıyla önleyici meşru müdafaa hakkına başvurduğunu iddia etmiştir¹³⁵. Ancak bu eylemi BM Güvenlik Konseyi tarafından kınanmıştır¹³⁶

Doktrinde önleyici meşru müdafaa doktrini henüz netliğe kavuşmuş bir konu değildir. Aksar'a göre eğer uluslararası hukuk kuralları geniş yorumlanırsa, önleyici meşru müdafaa hakkı uygulama bulacaktır. Ancak dar yorum benimsenirse önleyici meşru müdafaa hakkı hukuki olmayacaktır¹³⁷.

11 Eylül saldırılarından sonra, terör saldırılarına karşı önleyici olarak kuvvet kullanma konusunda genel kabul gören yaklaşım ise Güvenlik Konseyi kararının da olması koşuluyla önleyici meşru müdafaa hakkına başvurulabilmesidir¹³⁸.

B. MEŞRU MÜDAFAA HAKKININ ŞARTLARI BAKIMINDAN TERÖRİZME KARŞI KUVVET KULLANMA

Kuvvet kullanma yasağının iki istisnasından biri olan meşru müdafaa hakkının kullanılması uluslararası hukuka uygun gerçekleşmesine bağlıdır. Devletlerce kullanılması bir takım koşullara bağlı olan meşru müdafaa hakkının bu özelliği istisna niteliği taşıması sebebiyledir. Bir kısmı BM Antlaşmasıyla ve diğer bir kısmı teamül hukukuyla yerleşmiş bu koşullar meşru müdafaa hakkının her ne kadar doğal bir hak olsa da sınırsız bir hak olmadığını ortaya koymuştur. Silahlı saldırı şartı ve Güvenlik

---

¹³³ AREND, s. 92-93.

¹³⁴ GRAY, s. 157.

¹³⁵ AREND, s. 95. ; AKSAR, s. 124.

¹³⁶ AKSAR, s. 124.

¹³⁷ AKSAR, s. 126.

¹³⁸ AKSAR, s. 125.

Konseynine bildirim şartı BM Antlaşmasından kaynaklanırken; teamül hukukun bir parçası olan gereklilik, orantılılık ve aciliyet ilkeleri de meşru müdafaa için aranılan koşullar arasındadır¹³⁹. Terörist eylemlere karşı yöneltilen kuvvetin meşruiyet kazanması için de BM Antlaşması ve teamül hukukundan kaynaklanan söz konusu şartların sağlanmış olması gerekmektedir. Bu nedenle bu koşullar çerçevesinde terörizme karşı kuvvet kullanımının ele alınması önem arz etmektedir.

1. Terörist Eylemlerin Silahlı Saldırı Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi

BM Antlaşması çerçevesinde meşru müdafaa hakkının kullanılmasının silahlı saldırının gerçekleşmesi koşulu ile sınırlandırılmış olduğuna, doktrinde birçok yazarın¹⁴⁰ ve UAD'nin¹⁴¹ de silahlı saldırı koşulunun gerekliliği görüşünde olduklarına yukarıda değinilmişti¹⁴². Bundan dolayı da terörist eylemlere karşı meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kuvvet kullanımına başvuran devlete yönelik silahlı saldırı seviyesine ulaşmış bir kuvvet kullanımının veya terörist saldırılara yol açan devlet desteğinin gerçekleşmesi gerekir¹⁴³. Silahlı saldırı düzeyine yükselmemiş terörist saldırılara karşı kuvvet kullanılması, teröristlerin barındığı ülkenin ülke bütünlüğünün ihlali anlamına geleceğinden, uluslararası hukukun olanak sağlamadığı bir durumdur¹⁴⁴.

Bir diğer taraftan her ne kadar silahlı saldırı düzeyine ulaşmış olsa da teröristlerin üstlendiği devlete atfedilemeyen silahlı saldırıların veya devletin terörist eylemlere desteğinin silahlı saldırı eşine yükselmediği durumlarda kuvvet kullanmanın meşru olmayacağını öne süren görüşler mevcuttur.¹⁴⁵ Bu nedenlerle terörist eylemlerin ya da

---

¹³⁹ GRAY, S. 150.

¹⁴⁰ BYERS, Michael, "Terrorism, The Use of Force And International Law After 11 September," Int'l and Comp. L. Q., Vol. 51, 2002, s. 410.

¹⁴¹ Nikaragua Davası, 1986, para. 195; Case concerning Oil Platforms, (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgement, ICJ Reports, 2003, para.54.; Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), I.C.J. Reports, 2004, para. 139.

¹⁴² Bkz. yukarıda s. 29.

¹⁴³ BYERS, s. 410-412.

¹⁴⁴ SONGÜR, Mustafa, "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Ankara, 2007, s.7.

¹⁴⁵ SCHAFFER, s. 215.

terörist saldırılara neden olan devlet desteğinin silahlı saldırı olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği ve gerçekleştirilen silahlı saldırıların hangi durumlarda teröristlerin üstlendiği devlete isnat edilebileceği hususuna değinilmesinde fayda vardır. Bu hususlara değinirken BM organlarının vermiş olduğu kararlar ve devlet uygulamaları doğrultusunda bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

a. Terör Eylemleri ve Silahlı Saldırı Şartı Değerlendirilmesi

BM Antlaşmasında silahlı saldırının tanımlanması yapılmadığından hangi eylemlerin ve kim tarafından gerçekleştirilen eylemlerin silahlı saldırı teşkil edeceği tam net değildir. Devletlerin terörist eylemlere karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında askeri harekâta başvurulabilmesi için silahlı saldırının failinin mutlaka bir devlet olmasının şart olup olmadığı belirlenmesi gereken bir konudur. Silahlı saldırıların failinin yalnızca devletlerin düzenli askeri kuvvetleriyle sınırlandırılması, devlet dışı örgütlerin eylemlerinin ve devletin bu eylemlere yardımının ne boyutta olurlarsa olsunlar silahlı saldırı kapsamının dışında kalmasına neden olacaktır. Terörist eylemlere karşı kuvvet kullanılmasını meşru gören bakış açısının özünde, terörist saldırıların 51. madde kapsamında silahlı saldırı olarak nitelendirilmesi düşüncesi yer almaktadır¹⁴⁶. Böylece devletlerin düzenli askeri kuvvetlerinin yanı sıra devletlerin yardım ettiği ve ya desteklediği devlet dışı unsurların gerçekleştirdiği eylemlerin de silahlı saldırı kapsamında değerlendirilmesi mümkün hale gelecektir¹⁴⁷.

Her ne kadar BM Antlaşmasında silahlı saldırıların sadece devletlerden yöneltilebileceğine dair bir ifade yer almasa da¹⁴⁸ Antlaşma'nın hazırlık safhasına baktığımızda meşru müdafaa hakkının kullanılmasının yalnızca devletlerden kaynaklanan silahlı saldırıları kapsadığı düşüncesi hâkimdi. 51. maddenin hazırlanışı

---

¹⁴⁶ TAŞDEMİR, s. 141.

¹⁴⁷ TOPAL, s. 116.

¹⁴⁸ STAHN, Carsten, “*Collective Security and Self-Defence after the September 11 Attacks*”, *Tilburg Law Review*, Vol.10, No.1, 2002, s. 4.

sırasında gerçekleşen Polonya, Rusya ve Çin'in işgali ile Japonya'nın ABD'ye karşı düzenlediği Pearl Harbor baskını gibi hadiseler bu düşünceyi etkisi altında bırakmıştır. Dolayısıyla antlaşmayı hazırlayanlar uluslararası terörizmi ve kitle imha silahlarını içeren terörist eylemlerin olması ihtimalini göz önünde bulunduramamışlardır¹⁴⁹. Bu nedenlerle antlaşmanın ilk zamanlarında silahlı saldırıların yalnızca bir devletten diğer bir devlete yöneltilebileceği ileri sürülmüştür¹⁵⁰. Bu bağlamda da müdafaa hakkının terörist eylemlere karşı kullanılan kuvvet kullanımında meşru bir dayanak olamayacağı belirtilmiştir¹⁵¹. UAD Duvar Danışma Görüşünde silahlı saldırıların yalnızca bir devletten diğer bir devlete karşı gerçekleştirilmesi halinde meşru müdafaa söz konusu olacağını bildirmiştir. Divan "*BM Antlaşması'nın 51. maddesinin doğal olan meşru müdafaa hakkının varlığını ancak bir devletin bir başka devlete silahlı saldırı düzenlemesi hâlinde tanıdığı*"nı ifade ederek bu karara varmıştır¹⁵². BM Antlaşması onu hazırlayanlar tarafından her ne kadar devlet merkezli inşa edilmiş olsa, 51. maddenin lafzı, devlet dışı aktörlerin silahlı saldırıların faili olmasını engelleyecek bir ibare içermemektedir¹⁵³.

BM Antlaşması ile devlet dışı aktörlerin eylemleri karşısında meşru müdafaa öngörülmemiş olsa da, o günden bu yana yaşanan terörist eylemler, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden eylemlerin yalnızca devletlerden kaynaklanmadığını gözler önüne sermiştir. Devletlerin ulusal çıkarlarını korumak için vekâlet savaşları aracılığıyla kendilerinin değil de destekledikleri aktörleri kullanarak uluslararası barış ve güvenlik için önemli bir tehdit oluşturmaları, terör eylemlerinin sonuçlarının, düzenli askeri kuvvetlerle eş değer olabileceğini göstermiştir¹⁵⁴. Terörist eylemlerin bu boyuta ulaşması

---

¹⁴⁹ TRAVALIO, s. 155-156.

¹⁵⁰ DELBRUCK, Jost, "*The Fight Against Global Terrorism: Self-Defense or Collective Security as International Police Action? Some Comments on the International Legal Implications of the War Against Terrorism*", German Yearbook of International Law, Vol. 44, 2001, s. 15.

¹⁵¹ CASSASE, Antonio, "*Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*", European Journal of International Law, Vol.12, No.5, s. 993.

¹⁵² Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territories, (Advisory Opinion), 2004, parag. 139, <https://www.icj-cij.org/en/case/131>. (Erişim Tarihi: 07.07.2020)

¹⁵³ HANCILAR s. 85.

¹⁵⁴ TOPAL, s. 117.

silahlı saldırı kavramının günümüz uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yeniden ele alınması ihtiyacını hissettirmiştir.

Doktrinde özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında geleneksel yorumdan farklı fikirler ortaya atılmıştır¹⁵⁵. Böylece silahlı saldırının failinin yalnızca devletlerin olabileceği düşüncesi yeniden değerlendirilmeye başlanmış ve 51. maddenin lafzının devlet dışı aktörler tarafından düzenlenen saldırıları da kapsayacak şekilde yorumlanması gerektiği ifade edilmiştir¹⁵⁶. BM Antlaşması'nın en önemli amaçlarından birisinin uluslararası barış ve güvenliğin temin edilmesi olduğu düşünüldüğünde mağdur devletin savunmasız bırakılmaması için Antlaşma'nın mevcut şartlara uygun yorumlanması gerekir. Dolayısıyla devlet dışı aktörlerden gelen saldırıların da silahlı saldırı olarak nitelendirildiği ve bu saldırılara karşı meşru müdafanın uygulanacağı söylenebilir¹⁵⁷.

Terörizme karşı kuvvet kullanma hususunda milat olarak görülen 11 Eylül saldırıları sonrası devlet dışı aktörlerin eylemlerinin ne kadar yıkıcı etkiler yaratabileceklerini göstermiştir. Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1368(2001)¹⁵⁸ ve 1373(2001)¹⁵⁹ sayılı kararlarında terörist eylemlere karşı meşru müdafaa hakkını tanıyarak devlet dışı aktörlerin eylemlerinin silahlı saldırı boyutuna ulaşabileceğini teyit eder nitelikte olduğu belirtilmiştir. NATO da teröristlere karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanılmasını, madde 2/4'ün istisnası olduğunu açık bir biçimde ifade etmiştir¹⁶⁰. Doktrinde de birçok yazar kaynağı devlet dışı bir aktör olan silahlı saldırının meşru müdafaa hakkının doğmasına yol açacağını savunmaktadır¹⁶¹.

---

¹⁵⁵ AKSAR, s.120.

¹⁵⁶ GREENWOOD, s.17.

¹⁵⁷ KAYA, İbrahim, "Turkey and the Coalition against ISIL: Some Legal Observations", Center For Strategic Research,(Erişim Tarihi: 21.05.2020), <https://sam.gov.tr/turkey-and-the-coalition-against-isis-some-legal-observations/>; TOPAL, s. 118.

¹⁵⁸ Bkz. S/RES/1368 (2001), <http://unscr.com/en/resolutions/1368>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020)

¹⁵⁹ Bkz. S/RES/1373 (2001), <http://unscr.com/en/resolutions/1373>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020)

¹⁶⁰ TOPAL, s. 119.

¹⁶¹ STAHN, Carsten, "International Law Under Fire: Terrorist Acts As „Armed Attack“: The Right to Self-Defense, Article 51(1/2) of the UN Charter, and International Terrorism" Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 27, 2003, s. 2. ; BROWN, Davis, "Use of Force against Terrorism after September 11th: State Responsibility, Self-Defense and Other Responses", Cardozo Journal of International and Comparative Law, Vol. 11, 2003. ; GREENWOOD, s. 17. ; GRAY, s. 126.

Nitekim UAD de Nikaragua Davasında silahlı saldırı oluşturacak eylemlerin niteliğini “Saldırının Tanımı”¹⁶² kararının 3/g maddesine atıf yaparak açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Divan bu kararda dolaylı kuvvet kullanma yollarının silahlı saldırı kapsamında olup olmadığını değerlendirmiştir. Divan silahlı saldırının, Saldırının Tanımı Kararının 3/g hükmünden yola çıkarak, yalnızca düzenli askeri birliklerce yürütülen sınır ötesi harekâtları ile değil aynı zamanda devlet dışı aktörlerin eylemlerini de ihtiva ettiğini şu şekilde belirtmiştir: *"Bir Devlet tarafından veya bir devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması."*¹⁶³ Kararda ayrıca bahsi geçen bu eylemlerin silahlı saldırı niteliğinde sayılabilmesi için devlet ile devlet dışı aktörler arasındaki ilişkinin çok yakın olması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte bu eylemlerin askeri birliklerin saldırısına paralel ciddiyette olması gerektiğini de ifade etmiştir¹⁶⁴.

Meşru müdafaa hakkının doğmasına yol açan silahlı saldırının failinin her ne kadar devlet dışı bir aktör olabileceği kabul edilse de devletlerce gerçekleştirilen kuvvet kullanma eylemlerinde olduğu gibi, devlet dışı aktörler tarafından düzenlenen her eylem de silahlı saldırı niteliğine sahip değildir¹⁶⁵. Hangi saldırıların silahlı saldırı olduğu noktasında tam bir görüş birliği sağlanamamış olsa da genel olarak kabul edilen yaklaşım, devlet destekli de olsa devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen her bir eylem etki ve ölçüğü açısından silahlı saldırı eşiğine yükselmediği müddetçe silahlı saldırı olarak nitelendirilemeyeceği yönündedir¹⁶⁶.

---

¹⁶² Bkz: Definition of Aggression. U.N. GAOR 29th Sess.. United Nations General Assembly Resolutions. (1974). https://legal.un.org/avl/pdf/ha/da/da_ph_e.pdf, (Erişim Tarihi: 21.05.2020)

¹⁶³ Nikaragua Davası, 1986, para. 195.

¹⁶⁴ TOPAL, s. 137

¹⁶⁵ TOPAL, s. 119.

¹⁶⁶ CASSESE, Antonio *"The International Community's Legal Response To Terrorism"*, International and Comparative Law Quarterly, Vol.38, No.3, 1989, s. 596.

UAD, Nikaragua Davasında silahlı grupların gerçekleştirdiği silahlı saldırının ağırlığını belirtirken etki ve ölçek kriterini benimsemiş ve “düzenli silahlı güçlerin gerçekleştirebileceği ağırlıkta” olması gerektiğini vurgulamıştır. Buna ilaveten bütün dolaylı saldırı eylemlerini silahlı saldırı olarak değerlendirmeyen Divan, devletin başka bir devlete karşı ayaklananlara silah yardımı ve lojistik destek sağlamasını silahlı saldırı olarak kabul etmemiştir¹⁶⁷. 11 Eylül saldırıları sonrası El Kaide tarafından gerçekleştirilmiş olan bu eylemlerin silahlı saldırı teşkil etmesi için, Divanın tesis etmiş olduğu “önemli ölçü” kriterinin devletler tarafından uygulanmaya devam etmesi, ağırlık koşulunun terörist eylemlerin silahlı saldırı teşkil etmesi bakımından önemini koruduğunu göstermektedir¹⁶⁸.

Terörist eylemlerin tek başına yeterli ağırlığa sahip olmaması nedeniyle sürekli tekrarlanan sınır olaylarını bir bütün şeklinde ele alan yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Olayların toplamı teorisi şeklinde ifade edilen teoriye göre devletler tarafından terörist saldırıların kümülatif etkisi dikkate alınarak kendisine yönelik süre gelen bir silahlı saldırı olarak orantılı bir cevap verilecektir. BM Antlaşması’na göre meşru müdafaa hakkının geniş yorumlanmasına olanak sağlayan bu teoriye göre terörist eylemler arasındaki zamansal kopukluklar, saldırıyı sona erdirmiş sayılmayacaktır. Çoğu zaman vur kaç tarzı saldırılar gerçekleştiren terörist gruplar, yeni bir eylem gerçekleştirmek için uygun zaman bekledikleri için meşru müdafaaanın gerekliliği de devam edecektir¹⁶⁹.

Her ne kadar Güvenlik Konseyi söz konusu teoriyi terörist eylemlere karşı kuvvet kullanmayı meşru kılan bir gerekçe olarak görmese de Divan tarafından dışlayıcı bir karar alınmamıştır¹⁷⁰. Divan tek başına ya da devam eden terörist eylemlerin bir silahlı saldırı oluşturabileceğini ifade etmiştir¹⁷¹.

---

¹⁶⁷ Nikaragua Davası, 1986, para. 195.

¹⁶⁸ STAHN, s. 37.

¹⁶⁹ TOPAL, S. 123-124. ;TAŞDEMİR, s. 170.

¹⁷⁰ TAŞDEMİR, s. 170.

¹⁷¹ Nikaragua Davası, 1986, para. 231.

Uluslararası hukuka göre devlet dışı aktörlerin kişiliği mevcut olmadığı için¹⁷², terörist eylemlere karşı meşru müdafaa hakkına başvurulması için, terörist örgüt tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırının bir devlete isnat edilebilir olması gerektiği öne sürülmüştür¹⁷³.

b. Silahlı Saldırı Seviyesine Ulaşmış Eylemlerin Devlete İsnat Edilmesi Sorunu

Yukarıda, bir takım özelliklere sahip olması koşuluyla 51. madde kapsamında silahlı saldırı şartının devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilebileceğini ve devletlere meşru müdafaa dahilinde kuvvet kullanma hakkı tanındığını ifade etmiştik. Ancak bir devletin ülkesinden gerçekleştirilen her terörist eyleme karşı meşru müdafaa hakkının tanınması kabul edilebilir gözükmemektedir. Zira bu durum uluslararası kamuoyunda bir karmaşaya ve hedef devletin meşru olmayan kuvvet kullanmasına neden olabilecektir¹⁷⁴.

Devlet dışı aktörlerin ülkesinde üslendiği devletler açısından baktığımızda, mağdur devletin gerçekleştirdiği kuvvet kullanımlarının hedefi olacak ve ülkesel bütünlüğü kaçınılmaz olarak ihlal edilecektir. Devlet dışı aktörlere verilen desteğin derecesi ne olursa olsun, ülkesi üzerinde üstlenilmiş devlete karşı da meşru müdafaa hakkına başvurulabileceğini ileri süren yazarların yanı sıra¹⁷⁵ Topal bu görüşün kabul edilebilir bir çerçeve oluşturmadığını ifade etmiştir¹⁷⁶. Terörist grubun saldırılarının devlete atfedilebilirliğinin belirlenmesi için ilk olarak terörizm kapsamında devletlerin yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin ihlal edilmesi halinde doğacak sorumluluklarının incelenmesi gerekmektedir.

---

¹⁷² PORTELA, Cartela, “*Terrorism and the Law of the Use of Force*” <http://www.bits.de/public/researchnote/rn02-2.htm>. (Erişim Tarihi: 22.05.2020)

¹⁷³ YAPICI, Utku, “*Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu*”, Uluslararası Hukuk ve Politika, S.7, 2006, s.24.

¹⁷⁴ TOPAL, s. 126.

¹⁷⁵ BYERS, s. 409.

¹⁷⁶ TOPAL, s. 126.

Uluslararası terörizm konusunda devlet tarafından verilen desteğin uluslararası hukuku ihlali ettiği ve bir suç olduğu pek çok BM Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi Kararında ifade edilmiş ve kınanmıştır¹⁷⁷. Uluslararası birçok düzenlemede de terörist eylemlere destek veren devletlerin uluslararası yükümlülüklerini ihlal ettiği açıkça zikredilmiştir¹⁷⁸. Bu düzenlemelerin devletlere yüklediği görevler; doğrudan ve dolaylı destek vermeme yükümlülüğüdür.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1970 tarihli "Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğiyle İlgili Uluslararası Hukuk Prensiplerine Dair Bildirisi"¹⁷⁹ de uluslararası terörizmin engellenmesi amacıyla devletlere bir takım yükümlülükler öngörmektedir. Bu bildiriye yer alan hükümlere göre:

“Her devletin, diğer herhangi bir devletin ülkesine akın düzenlemek üzere, düzenli kuvvetlerin veya paralı askerler de dahil, silahlı çetelerin örgütlenmesini yapmaktan veya örgütlenmesini teşvik etmekten kaçınma görevi vardır.

Her Devlet, bir başka Devletin içindeki sivil mücadele hareketleri ya da terörist hareketleri örgütlemek, kışkırtmak, bunlara yardımda bulunmak ya da bunların içinde yer almaktan ya da bu tür hareketlerin yürütülmesine yönelik olarak kendi toprakları içinde yürütülen örgütlü etkinliklere rıza göstermekten, bu paragrafta sözü edilen hareketler güç tehdidi ya da güç kullanımı içerdiği zaman, bunlardan kaçınmakla yükümlüdür.”

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1965 tarihli “Devletlerin İçişlerine Karışılmasının Reddi ve Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunması Konusundaki Bildirisi’nde”¹⁸⁰ de benzer bir ifade yer almaktadır. Bildiri “Hiçbir devletin,

¹⁷⁷ SCHREIBER, Ross E. "Ascertaining Opinio Juris of States Concerning Norms Involving the Prevention of International Terrorism: a Focus on the UN Process." BU Int'l LJ, Vol.16, 1998, 309.

¹⁷⁸ Bu düzenlemeler şunlardır: Saldırımın Tanımı Kararı, Dostça İlişkiler Bildirisi, Genel Kurulun 40/61 kararı, Güvenlik Konseyinin 748 sayılı kararı.

¹⁷⁹ Bkz. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations. <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

¹⁸⁰ Bkz. Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty. U.N. GAOR 20th Sess.. United Nations General

bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist ya da silahlı faaliyetleri örgütleyemeyeceğini, yardım edemeyeceğini, finansman sağlayamayacağını, teşvik ve tahrik edemeyeceğini, tolerans gösteremeyeceğini ya da bir başka devletteki iç karışıklıklara karışamayacağını" belirtmektedir.

Bahsi geçen bildirimler uluslararası terörizme devlet desteği açısından ele alındığında devletler, diğer ülkelerdeki terörist hareketleri örgütlemekten veya teşvik etmekten, yardımda bulunmaktan veya bunların içerisinde bulunmaktan ve ülkesinin bu tür faaliyetler için kullanılmasına rıza göstermekten kaçınma yükümlülüğü altındadır¹⁸¹.

Ayrıca Divanın Nikaragua Davasında atıf yaptığı Saldırının Tanımı Kararında¹⁸² saldırı oluşturabilecek bir dizi davranış sıraladıktan sonra 3/g bendinde bu davranışların devlet dışı aktörlerin eylemleriyle de ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Bu kararda saldırı *"Bir Devlet tarafından veya bir Devlet adına diğer bir Devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması"* şeklinde tanımlanmıştır. Bu karara göre devletlerin bir başka devletin iç işlerine müdahale amacıyla gerçekleştirdiği eylemleri saldırı oluşturacağından bahisle yasaklanmıştır.

Ele alınan bu kararlarda bahsedilen devletlerin doğrudan destek vermeme yükümlülüğünün yanında dolaylı destek vermememe yükümlülükleri de mevcuttur. Uluslararası hukuk, devletlerin pasif davranışlarıyla gerçekleştirdiği desteği de yasaklamaktadır. Bu bağlamda uluslararası terörizme tolerans gösteren ve uluslararası terörizmle mücadelede yeterli önlemleri alamayan devletler, dolaylı destek vermeme yükümlülüğünü ihlal etmektedirler.¹⁸³

Assembly Resolutions. (1965). no. 2131. https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga/ga_2131-xx/ga_2131-xx_e.pdf (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

¹⁸¹ SONGÜR, s. 16.

¹⁸² Bkz. Definition of Aggression. U.N. GAOR 29th Sess.. United Nations General Assembly Resolutions. (1974). https://legal.un.org/avl/pdf/ha/da/da_ph_e.pdf (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

¹⁸³ NOTEBOOM, s. 559.

Terörist saldırıları gerçekleştiren bireylerin yanında eğitim, finans ve lojistik gibi konularda bu kişilere yardım sağlayan örgütlerinde söz konusu eylemlerden sorumluluğu doğmaktadır¹⁸⁴. Ayrıca bu kişi ve örgütlerin üçüncü bir devletin ülkesini üst olarak kullanması nedeniyle terörist faaliyetlerin devam ettirildiği devletlerinde sorumluluğu doğacaktır¹⁸⁵. Terörizm konusunda uluslararası yükümlüklerini ihlal eden devletler, hangi koşullarda devlet dışı aktörlerin eylemlerinden sorumlu tutulmaktadır?

Erickson'a göre devletin terörizme finansal ve fiili destekte bulunması, terörist faaliyetlere tolerans göstermesi durumunda, uluslararası yükümlülüklerini ihlal eden devletler bu eylemlerinden sorumlu olacaklardır. Terörist faaliyetlerle mücadele de yetersiz kalınması durumunda devletin sorumluluğu doğmayacaktır¹⁸⁶.

Uluslararası Hukuk Komisyonunun tarafından hazırlanan "Devletin Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Nedeniyle Doğan Sorumluluğuna İlişkin Maddeler Tasarısı"nın¹⁸⁷ 1. maddesi devletlerin uluslararası hukuka aykırı her eyleminden sorumlu olacağını bildirmiştir. Genel kaideye göre devletler yalnızca kendi görevlilerinin ve organlarının haksız eylemlerinden sorumludurlar¹⁸⁸. Devlet uygulamalarında görülen terörist eylemlere verilen cevaplar, bu sorumluluğun özel grupları da kapsayacak şekilde genişlediğini gösterir niteliktedir¹⁸⁹.

"Devletin Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Nedeniyle Doğan Sorumluluğuna İlişkin Maddeler Tasarısı"nın 8. maddesine göre özel şahıslar eylemlerini gerçekleştirirken bir devletin talimatları, yönetimi veya kontrolünde hareket ediyorsa, eylem uluslararası hukuka göre söz konusu devletin eylemi olarak kabul edilecektir.

---

¹⁸⁴ BROWN, s. 4.

¹⁸⁵ TOPAL, s. 133.

¹⁸⁶ ERİCKSON, s. 103.

¹⁸⁷ Devletin Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Nedeniyle Doğan Sorumluluğuna İlişkin Maddeler Tasarısının tam metni için bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

¹⁸⁸ JINKS, Derek, "State Responsibility For The Acts Of Private Armed Groups", Chicago Journal of International Law, Vol. 4, No.1, s. 88.

¹⁸⁹ TOPAL, s. 135.

Terörist eylemi gerçekleştiren birey veya grupların devletin resmi veya *de facto* organı gibi faaliyette bulunduğunu ortaya koyan kesin delillerin mevcudiyeti durumunda eylemin devlete atfedilmesinde herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak devletin doğrudan sorumlu tutulmadığı hallerde dolaylı sorumluluğu gündeme gelecektir. Devletin ülkesinde faaliyet gösteren terörist gruplara müsamaha göstermesi ile de sorumluluğunun doğduğu tartışmasız kabul edilir¹⁹⁰.

Meşru müdafaa hakkı için eşiği düşük tutan yaklaşıma sahip yazarlar tarafından devletin terörist eylemlerle mücadele konusunda yetersiz kalması durumunda sorumluluğun devam edeceği yönünde bir kanaat hâkimdir. Örneğin Turner'a göre üst olarak kullanılan devlet terörist eylemlere destek vermese de engellemek için etkin önlemler alma imkânına sahip değilse, mağdur devlet kendine yöneltilen terörist saldırıları sonlandırmak için söz konusu devlette üstlenmiş terörist gruplara karşı kuvvet kullanma hakkına sahip olmalıdır¹⁹¹. Bu son çare ancak çıkarlarını korumanın barışçıl bir yolu mevcut değilse yasal bir haktır. Diğer taraftan genel kanaat ise böyle bir durumda üst kurulan devlet silahlı saldırı eylemine doğrudan katılmadığı için bahsi geçen devlete karşı kuvvet kullanılmaması gerektiği yönündedir¹⁹².

Devlet dışı aktörlerin gerçekleştirdiği eylemlerin devletlere izafe edilmesi meselesi UAD ve Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından çeşitli kararlarında ele alınmış ve bir takım ölçütler belirlenmiştir. Nikaragua, Tadic ve Tahran Rehineler Davalarında yapılan yargılamalarla her somut olayda uygulanması gereken bir takım ölçütler ortaya koyulmuştur. Bu yargılamalarda genel olarak, devlet dışı aktörlerin saldırılarının devlete atfedilebilmesi için ve devletlerin sorumluluğunun doğması için, devletlerin devlet dışı aktörlerin üzerindeki denetim düzeyi gözetilerek kararlar verilmiştir¹⁹³.

---

¹⁹⁰ TOPAL, s. 139.

¹⁹¹ ROBERT F. Turner, "Legal Responses to International Terrorism: Constitutional Constraints on Presidential Power", 22 Hous. J. Int'l L. Vol. 77, 1999, s. 89.

¹⁹² TOPAL, s. 140.

¹⁹³ TAŞDEMİR, s. 175.

Nikaragua Davasında verilen karar ile terörist eylemler nedeniyle devletlerin sorumluluğunun doğması hakkında etkili denetim ölçütü kabul edilmiştir. Başka bir ifade ile devletlerin terörist grup üzerinde etkin kontrol-denetim sağlamış olması gerekir¹⁹⁴. UAD'nin bu kararına göre: “İsyancı Kontralar, ABD'nin de facto organları/agents değildi.... Kontraların finanse edilmesine, örgütlenmesi, eğitilmesi, desteklenmesi ve teçhiz edilmesine katılım hâkim ya da kararlı bile olsa hedeflerin seçilmesi... ve onun operasyonunun tamamen planlanması Kontralar tarafından işlenmiş eylemlerin ABD'ye izafe edilmesi amacı için hala kendi içinde yetersizdir. Bu eylemin ABD'nin hukuksal sorumluluğuna neden olması için, prensip olarak, devletin ileri sürülen ihlallerin işlenmiş olma sürecinde askeri ya da paramiliter operasyonların etkin kontrolüne sahip olmuş olduğu kanıtlanmak zorundadır.”¹⁹⁵ Divan böylece, ABD'nin kontralara yapılan her türlü desteğe rağmen kontraların gerçekleştirdiği eylemlerin ABD'ye isnat edilemeyeceğini ifade ederek sorumluluğun doğması için gereken sınırı oldukça yüksek tutmuştur¹⁹⁶. ABD'nin kontralar üzerinde etkin bir kontrol sağlamadığından ötürü kontraların ABD'nin de facto organı halini almadığını bu nedenlerle de saldırıların dolaylı saldırı niteliği taşımadığına karar vermiştir¹⁹⁷. Sonuç olarak Divan Nikaragua Davasında, terörist eylemler nedeniyle devletlerin sorumluluğunun doğması için, devletin terörist gruplar üzerinde etkin denetim sağladığının ispatlanması gerektiğine hükmetmiştir¹⁹⁸.

Bosna-Hersek'te yaşanan soykırım ve diğer insanlığa karşı suçlarla ilgili ad hoc olarak kurulan Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi, Tadic Davasında¹⁹⁹ verilen karar ile terörist eylemler nedeniyle devletlerin sorumluluğunun ortaya çıkmasına ilişkin bütünsel denetim ölçütünü benimsemiştir. Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza

¹⁹⁴ DUFFY, Helen “Responding to September 11: The Framework of International Law”, 2001, s. 21. <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Sept11part1.pdf> (Erişim tarihi: 26.05.2020)

¹⁹⁵ Nikaragua Davası, 1986, para. 110 ve 115.

¹⁹⁶ DUFFY, s. 21.

¹⁹⁷ JINKS, s. 89. ; DUFFY, S. 21.

¹⁹⁸ TOPAL, s. 143.

¹⁹⁹ Prosecutor v. Dusko Tadic, Judgment, 15 Temmuz 1999, ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

Mahkemesi tarafından, Divan'ın Nikaragua Davasında kabul ettiği "etkin denetim" kriterinin katı formülasyonu bir miktar yumuşatılmıştır²⁰⁰. Bu davada Temyiz Dairesi, Yargılama Dairesinin verdiği kararda Nikaragua Davasında öngörülen etkili denetim ölçütünü hatalı bir şekilde uygulandığına hükmederek, söz konusu kararı bozmuştur. Mahkeme, özel silahlı grupların devletle arasındaki bağın tespitinde bütünsel denetim testinin uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Bir başka ifade ile özel silahlı grupların hukuka eylemlerinin devlete atfedilebilmesi ve devletin sorumluluğunun doğması için devletin bütünsel denetime sahip olması yeterli görülmüştür. Bütünsel denetim testine göre devletin özel silahlı grupların eylemleri için spesifik bir emir vermesi koşulu aranmaz. Temyiz Dairesi'ne göre devletin silahlı grupları finanse etmesi, grubu eğitmesi, donatmasının yanında grubun eylemlerini örgütleme, koordine etmesi ya da planlaması halinde bütünsel denetim gerçekleşmiştir²⁰¹.

Tahran Rehineler Davasında²⁰² ise verilen karar ile terörist faaliyetler dolayısıyla devletlerin sorumluluğunun ortaya çıkmasına ilişkin onaylama ölçütü benimsenmiştir. UAD'ye göre hukuka aykırı eylemleri gerçekleştirenler devletin bir görevlisi veya organı olmasa da, devletin haksız eylemi onaylamasının sorumluluğunun doğmasına neden olacaktır. Divan'ın iki aşamada incelediği ortaya koyduğu kararın ilk aşamasında her ne kadar Ayetullah Humeyni'nin İranlı öğrencileri ABD ve İsrail'e saldırı gerçekleştirmeye azmettirmesi söz konusu olsa da, eylemin İran devleti adına gerçekleştirilmediğini ifade ederek bu durumda İran'a atfedilemeyeceğine karar vermiştir. Divan bir sonraki aşamada yani elçilik binasının ele geçirilmesinden sonra İran'ın olayları engellemek için çaba sarf etmemesi ile eylemleri onaylar nitelikteki söylemlerin eylemin İran'ın sorumluluğunu doğurduğuna ve eylemin İran'a isnat edilebileceğine karar vermiştir²⁰³.

---

²⁰⁰ JINKS, s. 89.

²⁰¹ TAŞDEMİR, s. 176-177. ; TOPAL, s. 145-146.

²⁰² Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (U.S. v. Iran), 24 Mayıs 1980, I.C.J. Reports, 1980, Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.icj-cij.org/en/case/64> (Erişim Tarihi:26.05.2020)

²⁰³ TAŞDEMİR, s. 177-178; TOPAL, s. 147.

2. Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanmanın Meşru Müdafaa Hakkının Diğer Koşulları Bakımından Değerlendirilmesi

1. Gereklilik Koşulu

Gereklilik şartı, terörist faaliyetlere karşı gerçekleştirilen kuvvet kullanımının meşru müdafaa kapsamında olup olmadığını tespit etmede birincil şart olup, saldırının engellenmesi için kuvvet kullanma haricinde başka bir seçeneğin mevcut olmaması anlamına gelir. Gerçekleşmesi çok yakın bir silahlı saldırı tehlikesinin varlığı ve bu tehlikenin bütün barışçıl yolların denenmesine rağmen engellenemediğinin veya dostane bir şekilde çözümlenemeyeceğinin²⁰⁴ ispat edilmesi gerekir²⁰⁵. Böylece meşru müdafaa hakkına başvuran devlet için içerikle ilgili meselelerin yanında ispat meselesi de doğmuş olur. Mağdur devlet, saldırgan devlete karşı aldığı tedbirlerin silahlı saldırının geçerli bir sonucu olduğunu ve çok muhtemel görülen saldırının, gerçekleştirilen karşı eylemi gerektirdiğini göstermek zorundadır²⁰⁶. Dinstein' e göre saldırı sonrası taraflar arasında görüşmeler başlamışsa, mağdur devletin bundan sonra silahla karşılık vermesi meşru müdafaa olarak nitelendirilmeyecektir²⁰⁷. Silahlı saldırılar sonrasında görüşmelerin etkisiz kaldığı görülmüşse mağdur devletin meşru müdafaa hakkı saklı kalacaktır. Zira mağdur devletin çaresiz beklemesi düşünülemez²⁰⁸. Terörist saldırılar söz konusu olduğunda da mağdur devletler yine bu ilke gereğince, barışçıl yollarla terörist saldırıları engelleyemezse askeri önlemlere başvurmalıdır²⁰⁹.

Diğer yandan ülkesi üzerinde terörist faaliyetlerin bulunduğu devletin, bu faaliyetlerden haberdar olmaması durumunda, mağdur devlet meşru müdafaa hakkı

---

²⁰⁴ DINSTEIN, s. 208.

²⁰⁵ POLEBAUM, Beth M., "National Self Defence In International Law: An Emerging Standat For A Nuclear Age", N. Y. U. L. Rev., Vol. 59, 1984, s.187.

²⁰⁶ SHAW, 832

²⁰⁷ DINSTEIN, s. 215.

²⁰⁸ DINSTEIN, s.236.

²⁰⁹ HANCILAR, s. 89.

kapsamında tedbirlere başvurmadan önce ilgili devlete, ülkesinde gerçekleşen terörist eylemleri engellemek için imkân sunması gerekir²¹⁰.

Terörist eylemler şüphesiz hukuka aykırıdır ancak her terörist eyleme karşı devletlerin ülkesi dışında kuvvet kullanması gereklidir diyemeyiz. Topal'a göre kendisine yönelik terörist eylem planı istihbaratı alan devlet, bu eylemleri planladığını iddia ettiği devletin ülkesini bombalamaktan ziyade savunma önlemlerini tercih etmelidir. UAD, Nikaragua davasında, meşru müdafaa kapsamında, zaten etkisini yitirmiş ve gelecekte de yakın bir tehlike arz etmeyen faaliyetleri önlemek adına kuvvet kullanmada bulunmanın gerekli olmadığını kabul etmiştir²¹¹. Barışçıl çözüm yolları denense bile bu, devletlere hiçbir şekilde terörist gruplarla müzakere yükümlülüğü getirmeyecektir²¹². Ancak her zaman barışçıl çözüm yollarının terörist saldırıları sonlandırmayı başaramayacağı çok açıktır. Böyle durumlarda terörist saldırıların bertaraf edilmesi ancak askeri önlemler olarak mümkündür²¹³.

2. Orantılılık Koşulu

Orantılılık ilkesi BM Anlaşması 51. madde de yer almamasına rağmen silahlı saldırıya karşı gerçekleştirilen eylemin meşru müdafaa niteliğini ortaya koyan ölçütlerden biri olduğu konusunda hem doktrinde hem de uluslararası yargı kararlarında bir tartışma bulunmamaktadır. Bu ilke meşru müdafaya neden olan eylemle kullanılan kuvvet arasında orantılılık bulunmasını gerektirir²¹⁴. Sonuçta öngörülen tehdide mukabil eylem, saldırganlık eylemi olarak nitelendirilmeyecek kadar orantılı olmalıdır²¹⁵.

---

²¹⁰ PAUST, Jordan J., "Responding Lawfully To International Terrorism : The Use Of Force Abroad", Whittier L. Rev., Vol. 8, No. 1, 1986, 721.

²¹¹ TOPAL, s. 152.

²¹² HANCILAR, s. 90.

²¹³ SCHACHTER, Oscar, "The Extraterritorial Use of Force Against Terrorist Bases" Houston Journal of International Law, Vol.11, No.2, 1989, s. 314.

²¹⁴ BAŞEREN, s.137.

²¹⁵ POLEBAUM, s. 187.

Uluslararası hukukçular arasında terörist saldırılara karşı cevap olarak verilen askeri karşılığın orantılı olması gerektiği konusunda görüş birliği bulunsa da, bu orantılılığın nasıl hesaplanacağı konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Terörist eylemlere karşı kuvvet kullanırken orantılılığın nasıl belirleneceği konusunda üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki kısasa kısas yaklaşımıdır. Misli ile mukabelede bulunma şeklinde de ifade edilen yaklaşım silahlı saldırıya uğrayan devletin maruz kaldığı terörist saldırıya karşı orantılı bir şekilde karşılık vermesi gerektiğini savunur²¹⁶.

Bir diğer yaklaşım “*kümülatif orantılılık*” yaklaşımıdır. Bu teori mağdur devletlerin her saldırıya tek başına değil de geçmişteki tüm silahlı saldırılara karşı toplu olarak kuvvet kullanılmasının orantılı olacağını varsayar²¹⁷. UAD de Nikaragua davasında olayların kümülatif toplamının silahlı saldırı seviyesine ulaşabileceğini ifade etmiştir²¹⁸.

Üçüncü yaklaşım ise caydırıcı orantılılık yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre mağdur devlet, karşılaştığı ve karşılaşacağı terörist tehditlerin tamamına karşı orantılı bir eylemde bulunabilir²¹⁹. Bu yaklaşım önleyici faaliyetleri de kapsamaktadır.

Terörist saldırılara karşı gerçekleştirilen eylemlerin orantılılık koşulunun olayların toplamı göz önünde bulundurularak belirlenmesi daha uygun gözükmektedir. Mağdur devletin gerçekleştirdiği eylemlerin orantılı olup olmadığını sadece son saldırıya göre belirlenmesi pek de adil olmayacaktır. Sadece tek başına bir olaya göre yorumlama vur- kaç taktiğiyle saldırılar düzenleyen terörist gruplara kazanım sağlatacaktır. Nitekim UAD’ de Nikaragua davasında aynı yaklaşıma sahiptir.

---

²¹⁶ AREND & BECK, s. 206.

²¹⁷ Kümülatif yaklaşım, olayların toplamı teorisi olarak da adlandırılmaktadır. ABD, İsrail, Güney Afrika ve Portekiz tarafından kullanılan bir yaklaşımdır. AREND & BECK, s. 206., GRAY, s. 155.

²¹⁸ Nikaragua Davası, 1986, s. 120, para. 231.

²¹⁹ BONAFEDE, Michael C, “*Here, There, and Everywhere: Assessing The Proportionality Doctrine And US Uses of Force in Response to Terrorism After The September 11 Attacks*” Cornell L. Rev., Vol. 88, s.184.

3. Aciliyet Koşulu

Silahlı saldırı ile karşı eylem arasında zamansal açıdan bir yakınlığın gerektiği daha önce bahsedilmişti²²⁰. Silahlı saldırıya cevap olarak gerçekleşen karşı eylem, söz konusu silahlı saldırının hemen ertesinde veya makul süre içinde kullanılması gerekmektedir²²¹. Silahlı saldırının hemen sonrasında bir meşru müdafaa gerçekleşmemişse bile mağdur devlet hemen karşılık vereceğini gösterir ve sonrada önemli bir zaman geçmeden karşı eylemde bulunursa, silahlı saldırı ile karşı saldırı arasındaki bağ kopmamış olur²²². Makul görülen süre geçtikten sonra meşru müdafaa çerçevesinde karşı eylemler de bulunulması, aradaki zamansal bağın kopmasına neden olurken, karşı saldırı eylemi meşru müdafaa olmaktan çıkarak zararlar karşılık halini alır²²³.

Aciliyet şartı terörizm şartı bağlamında ele alındığında, meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanma fiili, silahlı terör eylemlerinden hemen sonra veya makul bir süre içerisinde gerçekleşmelidir. Doktrinde aciliyet ilkesinin yorumlanması bakımından iki görüş yer alır. Hedef devletin gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi çok yakın görülen terörist silahlı saldırıya karşı meşru müdafaa hakkını kullanabileceğini savunan yazarlar saldırı sonrasında verilen silahlı-karşılıkları misilleme niteliğinde olduğunu düşünmektedirler²²⁴. Buna karşılık aciliyet şartını daha esnek yorumlayan yazarlar terörizm bağlamında daha düşük bir eşiğin belirlenmesi gerekliliğini benimsemişlerdir²²⁵. Ancak devlet her zaman hemen meşru müdafaa hakkını kullanamayabilir. Terörist eyleme maruz kalan devletin meşru müdafaa hakkına başvururken belli bir süre gecikmesi makul görülebilir. Çünkü hedef devletin bir karşılık verebilmesi için, eylemi

---

²²⁰ Bkz. yukarıda, s. 33.

²²¹ KESKİN, s. 52.

²²² BAŞEREN, s. 134.

²²³ BAŞEREN, s. 136-137.

²²⁴ BOYLE, Francis A., "Military Response to Terrorism: Remarks of Francis Boyle," Proc. Am. Soc'y Int'l L., Vol. 81, 1987, s. 294-295, aktaran, HANCILAR, s. 91.

²²⁵ AREND, Anthony C. & BECK, Robert J.: "Don't Tread on Us": International Law and Forcible State Responses to Terrorism," Wis. Int'l L. J., Vol. 12, 1993, s. 204; POLEBAUM, s. 187.

düzenleyen teröristlerin kimliğini, üstlendikleri devleti ve o devletin terörist grubu destekleyip desteklemediğini araştırması gerekir. Ayrıca terörist saldırıların genellikle vur-kaç saldırı taktiğine göre gerçekleştirildiği ve kiminle bağlantılı olduğu tespit edilemediği için saldırganların kimliklerinin tespiti bazen aylarca yıllarca sürebilmektedir. Örneğin Lockerbie olayının, Libya ile bağlantısının ortaya çıkması bir yıl sürdüğü için bu süre zarfında, Libya olaydan sorumlu tutulamamıştır²²⁶.

Terörist silahlı saldırıya hedef olan devlet kuvvete başvurmadan önce barışçıl çözüm yollarını kullanmış ancak başarıya ulaşamamışsa aradan geçen süreye rağmen meşru müdafaa hakkının geçerliliğini yitirmediğini ifade etmek doğru olacaktır²²⁷. Bu nedenlerle terörist eylemler söz konusu olduğunda terör saldırısı ile karşı saldırı arasında zamansal kopukluğun makul görülebileceği öngörülmektedir²²⁸.

4. Güvenlik Konseyine Bilgi Verme Koşulu

51. madde meşru müdafaa hakkını kullanan devletlerin aldığı tedbirleri Güvenlik Konseyi'ne bildirmesini şart koşmuştur. Ayrıca bu hakka Konsey'in "*uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirleri alınca kadar*" başvurabileceğine yukarıda da değinilmişti²²⁹. Bu sebeple terörist saldırıya uğramış bir devlet de, bu saldırıyı başından savmak için kullanacağı tedbirleri Güvenlik Konseyine derhal bildirmekle ve Konsey etkili tedbirler aldığı anda kuvvet kullanmayı sonlandırmakla yükümlüdür²³⁰. Devletlere meşru müdafaa hakkını kullanırken almış olduğu tedbirleri derhal Konsey'e bildirme ve Konsey'in gerekli önlemleri almasıyla birlikte meşru müdafaa hakkının son bulmasının öngörülmüş olmasındaki ana amaç, kuvvet kullanmanın kısıtlanmasına ek olarak, Birleşmiş Milletleri kuvvet kullanımı konusunda merkez haline getirmektir²³¹.

---

²²⁶ POLEBAUM, s. 187.

²²⁷ HANCILAR, s.92.

²²⁸ TAŞDEMİR, s. 202.

²²⁹ Bkz. yukarıda, s. 31.

²³⁰ HANCILAR, s. 86.

²³¹ GRAY, s.119.

Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği durumlarda, bu durum, meşru müdafaa hakkını kullandığını iddia eden devletin dışında, herhangi bir BM üyesi devlet, Genel Kurul, Genel Sekreter tarafından Güvenlik Konseyi'nin önüne getirilebilirken; Güvenlik Konseyi de bu duruma re'sen el koyabilir²³².

Her ne kadar 51. madde Güvenlik Konseyi için çok önemli bir rol öngörse de, Konsey'in meşru müdafaa iddialarının yasallığı hakkında telaffuz etmesini zorunlu kılmaz. Uygulamada Güvenlik Konseyi genellikle bu tür açık bildirimler yapmamıştır²³³. Yaygın görüşe göre Konsey, silahlı saldırıda bulunan devlet için, VII. bölümde yetkisi kendisine verilmiş olan bağlayıcı bir karar almak yerine, taraflara müzakere çağrısı yaparsa böyle bir karar meşru müdafaa hakkını sona erdirmeyecektir²³⁴.

---

²³² GÜNDÜZ, s. 145.

²³³ GRAY, s. 120.

²³⁴ ARAL, 38.

İKİNCİ BÖLÜM

FIRAT KALKANI VE ZEYTİN DALI HAREKÂTININ ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. GENEL OLARAK

24 Ağustos 2016 ile 29 Mart 2017 tarihleri arasında gerçekleşen Fırat Kalkanı Harekâtı ve 20 Ocak 2018 tarihi ile 18 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleşen Zeytin Dalı Harekâtı²³⁵, uluslararası alanda çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Türkiye, bu harekâtların uluslararası hukuka göre yapıldığını ve haklı olduğunu ileri sürerken, bazı devletler bu harekâtların meşru olmadığını, uluslararası hukukun ihlal edildiğini iddia etmektedir. Operasyonlara uluslararası kamuoyundan gelen hukuka aykırılık iddialarına rağmen Güvenlik Konseyi tarafından herhangi bir kınama gelmemiştir. Ancak var olan bu hukuka aykırılık iddialarının ileride Türkiye'ye karşı öne sürülmesi ve yaptırımların hedefi olunması ihtimali harekâtların hukuki gerekçelerinin ortaya koyulmasını önemli bir mesele haline getirmiştir.

Bu bölümde öncelikle Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtının tarihi arka planına, harekâtların seyrine ve diğer ülkelerin Türkiye'nin kuvvet kullanmasına yönelik tutumlarına yer verilmiştir. Ardından bu harekâtların hukuki temellendirmesinin hangi argümanlarla yapılabileceği ele alınmıştır. Türkiye IŞİD ve PYD/YPG terör örgütlerinin yönelttikleri tehdit nedeniyle bu örgütlerle olan kara bağlantısını kopartmak ve büyüyen sığınmacı sorununa bir çare getirmek amacıyla Suriye'nin kuzeyinde bir tampon bölge oluşturmak istenmekteydi. Ancak o dönemde gerçekleştirilemeyen tampon bölge Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları ile fiili olarak gerçekleşmiştir.²³⁶

Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir ülke de askeri harekât düzenlemesinin iki önemli sonucu vardır. İlk olarak, bu askeri operasyonlar, devamında gelen

²³⁵ "Türkiye Suriye ilişkileri", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 10.05.2020).

²³⁶ ORHAN, Oytun, "Suriye'de Güvenli Bölge Tartışmaları" ORSAM Yayınları, Bakış No: 92, Ağustos 2019, s. 6.

çatışmaların nasıl yürütülebileceğini yöneten *jus in bello* altında uluslararası çatışma başlatmaktadır. İkinci olarak bir devletin askeri güce başvurması *jus ad bellum* altında bir güç kullanımı oluşturmaktadır²³⁷. Elinizdeki bu çalışmada Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtı, kuvvet kullanma hukuku (*jus ad bellum*) kapsamında ele alınması yöntemi seçilmiştir.

II. FIRAT KALKANI HAREKÂTI VE TARİHİ ARKA PLANI

2011 yılının başlarında başlayan ve Arap baharı olarak adlandırılan toplumsal ayaklanmalar, birçok Arap devletine yayılmıştır. Bu ayaklanmalar kaçınılmaz olarak otoriter bir rejime sahip olan Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Rejim tarafından muhalif görülen ayaklanmacıların bastırılmaya çalışılması sonucu muhaliflerde silahlanmaya başlamış, bunun sonucunda da rejim ve muhalifler, muhalifler ile diğer muhalifler arasındaki çatışmalar iç savaşa dönüşmüştür. Halen devam eden iç savaş sonucunda rejim güçlerinin, muhalif grupların ve bu topraklarda vekâlet savaşını sürdüren diğer devletlerin neden olduğu saldırılar yüzünden yüz binlerce kişi hayatını kaybetmiş, yerinden edilmiş ve mülteci durumuna düşmüşlerdir²³⁸. Suriye'de 2011 yılında başlayıp günümüze kadar devam eden iç savaş sonrası gelinen noktada bir dizi insani sorun da yaşanmıştır. Suriye'deki iç savaş diğer bölgesel ve küresel güçlerin de katılımıyla uluslararasılaşmış bir silahlı çatışma halini almıştır.

Suriye'deki iç savaş ile birlikte Esad rejiminin otoritesinin azalması sonucu idare edilemeyen alanlar ortaya çıkmış ve bu alanlar terörist gruplar için barınacak uygun ortam sağlamıştır²³⁹. IŞİD ve PYD/YPG terör örgütleri Suriye Arap devleti tarafından yönetilemeyen bu alanlar üzerinde kendi fiili yönetimlerini ilan etmişlerdir. IŞİD, Suriye

²³⁷ SCHMITT, Michael N., "The Syrian Intervention: Assessing the Possible International Law Justifications", 89 INT'L L. STUD., 2013, s. 745.

²³⁸ DALAR, Mehmet, "BM Güvenlik Konseyinin Suriye Krizindeki Tutumu", (Ed. TAŞDEMİR, Fatma) **Suriye Çatışma Ve Uluslararası Hukuk**, Nobel, Ankara, 2016, s. 9.

²³⁹ HINNEBUSCH, Raymond. "Authoritarian Resilience and the Arab Uprising: Syria in Comparative Perspective" Ortadoğu Etütleri Vol.7, No.1, 2015, s. 33-34.

Arap Cumhuriyetindeki bu konjonktürü fırsat bilerek kısa sürede birçok bölge de hâkimiyet kurmuş, hilafetini ilan etmiş ve kanlı terör eylemlerini gerçekleştirmiştir²⁴⁰. Bu eylemlerini ilk etapta sınırdaş devletlere yöneltmekle birlikte küresel ölçekte de bir dizi devleti etkileyen ve binlerce insanın hayatını kaybettiği ve yaralandığı intihar saldırıları düzenlemiştir. PYD/YPG ise Haseke, Ayn’el-Arap (Kobani) ve Afrin’de özekliğini ilan etmiştir²⁴¹.

Suriye de yaşanan iç savaşın yarattığı otorite boşluğundan yararlanan ve ülke topraklarında üstlenen terör gruplarının saldırılarında en çok etkilenen devletlerden biri de Türkiye olmuştur. Türkiye’nin 911 km’lik sınır komşuluğu yaptığı Suriye’den birçok silahlı saldırıya hedef olmuş ve bu saldırılar gittikçe Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit edecek seviyelere yükselmiştir. 24 Ağustos 2016 tarihinde yapılan basın açıklaması ile Türk Silahlı Kuvvetleri öncülüğünde BM Antlaşması 51. maddesinden doğan meşru müdafaa hakkının kullanılmak suretiyle Fırat Kalkanı Harekâtının başlatıldığı ilan edilmiştir²⁴². Fırat Kalkanı Harekâtı Türkiye’nin iki yıl boyunca hedef olduğu ve hedef olma ihtimalinin çok yüksek olduğu terör saldırılarının bir sonucu olarak gerçekleştirilmiştir.

Fırat Kalkanı Harekâtı Cumhuriyet tarihi boyunca gerçekleştirilmiş en kapsamlı sınır ötesi harekâtlardan birisidir. Harekât TSK öncülüğünde, Özel Kuvvetler, MİT ve Özgür Suriye Ordusu’nun katılımıyla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak bölgedeki IŞİD VE PKK/YPG terör örgütlerinin etkisiz hale getirilmesi ardından da bu grupların yeniden saldırı gerçekleştirmesini engellemek için sürekli alan hâkimiyeti sağlanmıştır²⁴³.

²⁴⁰ DURAN, Burhanettin; Ufuk ULUTAŞ. "Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı" SETA, 2017, s.13; "IŞİD Hilafet İlan Etti", *Hürriyet*, 30 Haziran 2014.

²⁴¹ "Suriyeli Kürtler Özerklik İlan Etti" Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti> (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁴² Başbakanlık Koordinasyon Merkezinden 'Fırat Kalkanı Operasyonu' Hakkında Yapılan Basın Açıklaması için bkz: https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁴³ YEŞİLTAŞ, Murat; SEREN, Merve; ÖZÇELİK, Necdet, "Fırat Kalkanı Harekâtı: Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler", SETA Rapor, No: 91, 1. Baskı, 2017, s.19.

30 Kasım 2016 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Fırat Kalkanı Harekâtının hedefleri şu şekilde belirlenmiştir: “Fırat Kalkanı Harekâtı’nın temel hedefinin, hudut güvenliğimizin sağlanması, ülkemize yönelik saldırıların önlenmesi, DEAŞ ve diğer terör örgütlerinin bölgeden tamamen temizlenmesi olduğu bir kez daha belirtilmiştir”. Ayrıca “Suriye’nin toprak bütünlüğü esas olmak üzere kardeş Suriye halkının ve bölgedeki vatandaşlarımızın güvenliği için, PKK/PYD-YPG unsurlarının terör koridoru oluşturma hedeflerine izin verilmeyeceği vurgulanmıştır”.²⁴⁴

Fırat Kalkanı Harekâtına ilişkin görüşlere baktığımızda çoğu yazar siyasi, askeri ve stratejik anlamda gerekçelendirmelerde bulunmuşlardır. Hatta bu yazarlara göre harekâtın askeri, siyasi ve stratejik olarak gerekçelendirilmesi hukuki boyutuyla değerlendirilmesinden daha fazla önem arz etmektedir²⁴⁵. Çalışmamda Türk Silahlı Kuvvetleri öncülüğünde gerçekleştirilen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarının hukuki boyutunu ele almak esas hedefim olmakla birlikte askeri, siyasi ve stratejik boyutlarına da harekâta zemin oluşturması nedeniyle yer verilecektir. Ancak bunu gerçekleştirirken konuyu daha fazla genişletmemek adına harekâtın kısa bir tarihi arka planı olarak aktarmak yerinde olacaktır.

Türkiye’yi Fırat Kalkanı harekâtına götüren süreçte iki ana sorunsal mevcuttur. Bunlar IŞİD ve YPG/PYD terör örgütleridir. Bu örgütlerin terör eylemlerini yoğunlaştırması ve ayrıca sınır güvenliğini tehdit eder nitelikli eylemler gerçekleştirmesi, Türkiye’nin ülkesinin ve vatandaşlarının varlığına bir tehdit olarak görülmektedir²⁴⁶. Türkiye ve Suriye sınırında bulunan Türk yerleşim yerleri birçok kez bombalanmış, saldırılar bununla da kalmamıştır. Yine bu süreçte IŞİD ve YPG/PYD ve TAK tarafından gerçekleştirilen saldırılar kronolojik olarak şöyledir: Reyhanlı saldırısı, Suruç saldırısı, Ankara Tren Garı saldırısı, Sultanahmet saldırısı, Merasim Sokak saldırısı, Ankara

---

²⁴⁴ Bkz. TC. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Basın Açıklaması, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplanti>, (Erişim Tarihi: 28.05.2020)

²⁴⁵ YEŞİLTAŞ vd., s. 9

²⁴⁶ YEŞİLTAŞ vd., s. 17.

Güvenpark saldırısı, Taksim saldırısı, Vezneciler saldırısı, Midyat saldırısı, Atatürk Havalimanı Saldırısı, Bursa ve Gaziantep de gerçekleşen intihar eylemleri.

IŞİD'in Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde 20 Temmuz 2015 tarihinde gerçekleştirdiği bombalı intihar saldırısı eyleminde 31 kişi hayatını kaybederken, 104 kişi de yaralanmıştır. İntihar eylemi Kobani'ye yardım etmek amacıyla bir araya gelen Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu (SGDF) üyelerinin basın açıklaması düzenlediği esnada gerçekleştirilmiştir²⁴⁷.

IŞİD tarafından 10 Ekim 2015 tarihinde gerçekleştirilen Ankara Garı bombalı saldırısı sonucunda 102 vatandaşımız hayatını kaybederken 250 vatandaşımız yaralanmıştır. Emek, Barış ve Demokrasi mitingi yapıldığı sırada gerçekleşen bu saldırı ülkemizin Cumhuriyet tarihi boyunca hedef olduğu en büyük terör saldırısıdır²⁴⁸.

12 Ocak 2016 yılında Sultanahmet meydanında IŞİD militanı tarafından gerçekleştirilen bombalı eylemde içlerinde Almanya, Peru ve Norveç vatandaşlarının bulunduğu turist kafilesinde 12 kişi hayatını kaybetmiş, 14 kişi yaralanmıştır²⁴⁹.

17 Şubat 2016'da Merasim Sokakta Türk Silahlı Kuvvetleri personelini taşıyan aracının geçişi sırasında bomba yüklü araç ile gerçekleştirilen terör eylemi Kürdistan Özgürlük Şahinler(TAK) tarafından üstlenilmiştir. Bu saldırıda araç içinde bulunan 29 Türk Silahlı Kuvvetleri personeli hayatını kaybetmiş, 61'i yaralanmıştır²⁵⁰.

13 Mart 2016 tarihinde Ankara Güvenpark'ta gerçekleştirilen ve TAK tarafından üstlenilen bomba yüklü araçla gerçekleştirilen terör saldırısı sonucunda 37 vatandaşımız

---

²⁴⁷ "Suruç'ta Katliam: 31 Ölü, 104 Yaralı", BBC News Türkçe,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150720_suruc_saldiri. (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁴⁸ "Ankara Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1. (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁴⁹ "Sultanahmet Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Sultanahmet_saldırısı.(Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁵⁰ "Şubat 2016 saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eubat_2016_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1.(Erişim Tarihi: 29.05.2020)

hayatını kaybetmiş, 125 vatandaşımız yaralanmıştır. Bu saldırı başkentte Ekim 2015 tarihinden itibaren gerçekleştirilen üçüncü terör saldırısı olmuştur²⁵¹.

28 Haziran 2016 tarihinde Atatürk Havalimanında IŞİD tarafından gerçekleştirilen silahlı ve bombalı saldırı sonucu 44 kişi hayatını kaybetmiş, 239 kişi yaralanmıştır²⁵². Bu terör saldırısı ile birlikte Türkiye Ocak 2015 tarihinden Fırat Kalkanı Harekâtının gerçekleştirildiği tarihe kadar geçen 18 aylık bir süreçte 11 ayrı terör saldırısına hedef olmuş ve yüzlerce vatandaşını kaybetmiştir.

2015 yılında IŞİD tarafından Kilis ve Suruç'a gerçekleştirilen saldırıların ardından Güvenlik Konseyine gönderilen mektup da Türkiye'nin BM Antlaşması 51. Maddesi gereğince bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkına sahip olduğu şu değerlendirmeye ifade edilmiştir: *"Belli ki, Suriye'deki rejim, Suriye kaynaklı ve Türkiye'nin ve halkının güvenliğini tehlikeye atan bu tehditleri önlemekte ne yeterli ne de isteklidir. BM Sözleşmesi'nin 51'inci maddesi çerçevesinde, tek başına ya da kolektif şekilde kendini savunmak, uluslararası hukuka göre doğal hakkımızdır. Buna dayanarak, Türkiye, Küresel Koalisyonun üyeleriyle koordinasyon içinde hareket etmek de dâhil olmak üzere, Suriye'deki DAESH'e karşı kendi vatandaşlarını ve topraklarını korumak ve terör tehdidine karşı koymak için gerekli ve orantılı askeri hamleleri başlatmıştır..."*²⁵³

BM Güvenlik Konseyi'nin 2170 (2015) sayılı kararında IŞİD terör örgütü olarak kabul edilmiş ve gerçekleştirdiği terör eylemleri, insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleri kınanmıştır²⁵⁴. Yargıtay kararına da konu olan IŞİD, Türkiye iç hukukuna göre de terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Bahsi geçen karara göre:

²⁵¹ "Mart 2016 Ankara Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/Mart_2016_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1. (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁵² "Atatürk Havalimanı'nda saldırı: 42 ölü" BBC News Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160628_istanbul_havalimani_saldiri. (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

²⁵³ Bkz. Letter from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the President of the Security Council, 24 July 2015, UN Doc. S/2015/563.

²⁵⁴ Bkz. S/RES/2170 (2014), [https://www.undocs.org/S/RES/2170%20\(2014\)](https://www.undocs.org/S/RES/2170%20(2014)). (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

“Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi El Kaide Yaptırımlar Komitesi tarafından 15.04.2014 tarihinde yayınlanan El Kaide Yaptırımlar Listesi incelendiğinde; ‘El Kaide ile bağlantılı gruplar’ başlığı altında, listeye 18.10.2004 tarihinde ‘Qaida in Iraq (Irak El Kaidesi)’ olarak eklendiği, son olarak 30.05.2013 tarihinde değişiklik yapıldığı örgütün diğer adı kısmında ‘u) Islamic State in Iraq and the Levant (Irak ve Şam İslam Devleti)’ ibaresinin bulunduğu, ‘El Kaide ile bağlantılı şahıslar’ başlığı altında, ...’ ismi ile kayıtlı şahsın bir diğer adının ‘...’ olduğu, ‘Irak El Kaidesinin’ sorumlusu olarak tanımlandığı ve listeye 05.10.2011 tarihinde dâhil edildiği anlaşılmıştır.

Bu sebeplerle, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) isimli terör örgütü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK), 1267 (1999), 1988 (2011) ve 1989 (2011) sayılı kararlarıyla listelenen kişi, kuruluş ve organizasyonların tasarrufunda bulunan malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin kararına istinaden, 30.09.2013 tarih ve 2013/5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının ekindeki listede ‘Islamic State in Iraq and the Levant (Irak ve Şam İslam Devleti)’ adı altında belirtilmiş ve 10.10.2013 tarihli 28791 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.”²⁵⁵

Harekâtın 29 Mart 2017 tarihinde başta belirlenen hedeflere ulaşmasıyla birlikte sona erdirildiği açıklanmıştır. Sınır ötesi harekâta zemin hazırlayan İŞİD ile sınır-kara bağlantısı ortadan kaldırılmış ve YPG/PYD’nin Afrin’i alarak bir koridor oluşturması engellenmiştir²⁵⁶. Harekâtın bitişinin duyurulduğu Milli Güvenli Kurulu (MGK) toplantısı sonrası yapılan basın açıklamasında “Ülkemizin sınır güvenliğini sağlamak, Deaş terör örgütünün ülkemize yönelik tehdit ve saldırılarını önlemek, yerinden edilmiş Suriyeli kardeşlerimizin ülkelerine dönüşlerine imkân vermek ve Fırat Kalkanı Harekâtı bölgesinde huzur ve güven içerisinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak maksadıyla yürütülen harekâtın başarıyla sonuçlandığı” ifade edilmiştir

Yapılan açıklamalarda Harekâta zemin hazırlayan terör saldırılarının yanında diğer önemli bir gerekçe olarak bu terör örgütlerinin – özellikle PKK’nın ve Suriye uzantısı PYD/YPG’nin - Türkiye Devleti’nin bekasına büyük bir tehdit olarak görülmesi ifade edilmiştir²⁵⁷. Ancak Türkiye’nin gerçekleştirdiği bu operasyonların uluslararası hukuk çerçevesinde gerekçelendirilirken hukuki bir dil kullanılmasında fayda görülmüştür. Bu nedenle operasyonların meşruiyeti açıklanırken “terör tehdidi” kavramı

²⁵⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, Esas No:2015/3315, Karar No:2015/2323.

²⁵⁶ YEŞİLTAŞ, 12.

²⁵⁷ ACET İNCE, Gül Seda, “Uluslararası Hukuk Bağlamında Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Ve Barış Pınarı Harekâtları”, Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi, S.1, C.1, s. 73.

yerine meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesinin bir koşulu olan “silahlı saldırı” kavramı üzerinde durulmalıdır²⁵⁸.

Fırat Kalkanı Harekâtı başladığı andan itibaren çeşitli devletlerden farklı tepkiler almıştır. TSK'nın Cerablus'a gerçekleştirilen operasyonla ilgili, Suriye Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada "*Türk tanklarının Suriye'ye girmesi Suriye'nin egemenliğinin ihlalidir, kınıyoruz*" ifadeleri yer almıştır²⁵⁹. Ayrıca Suriye, BM Genel Sekreteri ve Güvenlik Konseyi Başkanı'na Türkiye'nin El Bab'ta gerçekleştirdiği operasyonu kınayan iki ayrı mektup yolladı. Bu mektuplarla Türkiye'nin Suriye halkına karşı suç işlediğini ve söz konusu operasyonlarla Suriye'nin egemenliğine saldırıda bulunduğunu iddia etmiştir²⁶⁰.

Rusya ise harekâtın gerekçesini haklı görürken, uluslararası hukuka olması gerektiğini bununda Güvenlik Konseyi Kararı veya Suriye'nin rızasıyla gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Rusya bu değerlendirmeleri yaparken uluslararası hukukun devletlere bahsettiği meşru müdafaa hakkını göz ardı etmektedir²⁶¹.

İran Dışişleri Bakanlığı sözcüsü tarafından yapılan açıklamada harekâtın Suriye ile iş birliği içinde yapılması gerektiği “Suriye topraklarındaki terörist gruplarla mücadele, uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri olan o ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarına saygı gösterilerek merkezî yönetimle koordineli şekilde yapılmalı” şeklinde ifade edilirken, harekâtın yapılmasına karşı çıkmamıştır²⁶².

---

²⁵⁸ PİRİM, Ceren Zeynep, “Devletlere Atfedilemeyen Silahlı Saldırlara Karşı Meşru Müdafaa: Uluslararası Hukukta Sınır Ötesi Operasyonun Hukukî Zemini”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 11, S. 40, 2019, s. 292.

²⁵⁹ “Fırat Kalkanı Operasyonu İkinci Gününde”, <https://www.posta.com.tr/firat-kalkani-operasyonu-ikinci-gununde-1222721>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶⁰ “Suriye BM Nezdinde Türkiye'yi Kınadı”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-bm-nezdinde-turkiye-yi-kinadi/3729327.html>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶¹ TERZİOĞLU, s. 613.

²⁶² “Cerablus Operasyonuna İran'dan İlk Tepki”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cerablus-operasyonuna-irandan-ilk-resmi-tepki-40208462>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

İsrail²⁶³, Fransa ve Almanya Türkiye'nin teröristlere karşı mücadele etmesini meşru görürken²⁶⁴ ABD de harekâta destek vermiştir. TSK savaş uçaklarının Cerablus ve Münbiç arasında üstlenmiş YPG faaliyet alanlarını hedef alması üzerine ABD Savunma Bakanı tarafından yapılan yazılı açıklama da Türkiye'nin IŞİD'e karşı meşru müdafaa hakkını desteklediğini, YPG'ye karşı meşru müdafaa hakkını desteklemediğini söyleyebiliriz²⁶⁵. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ise *“Türkiye'nin IŞİD ile mücadele de artan gayretlerini olumlu karşılıyor”* ifadelerini kullanmıştır²⁶⁶.

Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte sona ermeyen iç savaşta taraflar çatışmalarına bütün şiddetiyle devam etmişlerdir. Türkiye de Suriye sınırı boyunca roketli saldırı ve havan mermileriyle hedef olmaya devam etmiştir. Türkiye'nin PYD/YPG ve IŞİD saldırıları devam ettiği için meşru müdafaa hakkı sona ermemiştir. Dönemin Başbakanı Binali Yıldırım da katıldığı bir televizyon programında *“Fırat Kalkanı Harekâtı bitmiştir, bundan sonra ihtiyaç olması halinde artık yapılabilecek bir hareket artık başka bir isimle anılacak”* diyerek yeni bir harekâtın başlama ihtimaline işaret etmiştir²⁶⁷.

III. ZEYTİN DALI HAREKÂTI VE TARİHİ ARKA PLANI

Suriye'deki silahlı çatışma yedinci yılında hız kesmeden devam ederken iç savaşın etkileri Suriye sınırlarını aşarak Türkiye'yi de derinden etkilemiştir. Türkiye'nin 2013'ten beri maruz kaldığı saldırılara karşı kendi ulusal güvenliğini ve bağımsızlığını bunun yanında vatandaşlarının can ve mal güvenliğini korumak için başlatılan Fırat Kalkanı

²⁶³ “İsrail'den Türkiye'ye Cerablus Desteği” Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilden-turkiyeye-cerablus-destegi/635036>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶⁴ “Dünya Ülkeleri Cerablusa Ne dedi”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dunya-ulkeleri-cerablus-operasyonuna-ne-dedi-40207222>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶⁵ Bkz. yapılan açıklamanın bir kısmı şu şekildedir: *“IŞİD'in olmadığı alanlarda çatışmanın kabul edilemeyeceğini ve derin kaygı yarattığını açıkça belirtmek isteriz. ABD bu faaliyetlerde yer almamaktadır, bu çatışmalar ABD güçleri tarafından koordine edilmemekte ve desteklenmemektedir.”*, <https://www.dunyabulteni.net/amerika/abdden-firat-kalkani-operasyonuna-celiskili-tepkiler-h375731.html>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_169574.htm?selectedLocale=en. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶⁷ “Fırat Kalkanı Harekâtı Bitti”, Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

Operasyonu El Bab ve Cerablus'daki terör unsurlarının etkisiz bırakılmasıyla birlikte başarıyla tamamlanmıştır. Ancak Suriye'den sınırlarımızı hedef alan terörizm tehdidi sona ermemiştir. Sınırın karşısından yöneltilen saldırılar Türkiye'nin ulusal güvenliği tehdit etmeye devam etmiştir. PYD/YPG terör örgütünün kontrolü altındaki Afrin bölgesinden Hatay ve Kilis illerine yönelik roket saldırıları ve taciz ateşi sonucu birçok sivil ve askerimiz hayatını kaybetmiştir veya yaralanmıştır. Bu dönemde Suriye tarafından gelen 26 saldırı ve taciz ateşinin 15'inin PYD/YPG 'nin terör faaliyetlerini planlamak ve gerçekleştirmek için bir üst olarak kullandığı²⁶⁸ Afrin'den gelmiştir²⁶⁹. Ayrıca Afrin PYD/YPG terör örgütü tarafından Akdeniz'e doğru bir koridor/hat oluşturmak için elde tutulması gereken bir kent olarak görülmüştür²⁷⁰.

Fırat Kalkanı Harekâtı sayesinde Suriye'den kaynaklı PYD/YPG saldırılarının bertaraf edilmesi için gerekli olan Cerablus, Azez ve El Bab'ın terör unsurlarının temizlenmesiyle birlikte sınır güvenliği bir nebze de olsa sağlanabilmişti. Ancak PYD'nin ilan ettiği kantonların daha güneyden birleşme ihtimali hala mevcuttu²⁷¹. Suriye ile sınırimız boyunca bir terör hattının oluşması Türkiye'nin sınır güvenliği ve iç güvenliğini tehdit etmekteydi²⁷².

Türkiye, 2012 yılından bu yana Afrin kentinin rejim tarafından hâkimiyeti kendisine bırakılmış olan PYD/YPG tarafından uğradığı ve uğramak üzere olduğu silahlı saldırıları ortadan kaldırmak için devletler arası müzakere yöntemine başvurmuştur. Ancak müzakere çabaları hedef olduğu saldırıları durdurmaya Türkiye'nin askeri operasyondan başka çaresi kalmamıştır²⁷³.

---

²⁶⁸ ÖZÇELİK, Necdet; ACUN, Can, “*Terörle Mücadelede Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekâtı*”, SETA Rapor, SETA Yayınları, 2018, s. 12. <https://www.setav.org/rapor-terorle-mucadelede-yeni-safha-zeytin-dali-harekati/> (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁶⁹ “Suriye sınırında hazırlık: Türkiye'nin önceki askeri operasyonlarında neler yapıldı?”, BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49959630>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁷⁰ ÖZÇELİK ve ACUN, s. 12.

²⁷¹ SEKMEN, Zikriye Sevda, “Türkiye'ye Yönelik Değişen Ve Derinleşen Tehditler: Suriye Ve Irak'ta Kökleşen Daesh Terörü”, Eskişehir Osmaniye Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2018.

²⁷² https://tasam.org/tr-TR/Icerik/50178/zeytindali_harekati_ve_terorle_mucadele.

²⁷³ ACET, s. 75.

Ayrıca ABD'nin "Suriye Sınır Güvenlik Gücü" adı altında PYD'nin ana gücünü oluşturduğu Suriye Demokratik Güçlerinden 30 bin kişilik askeri yapı oluşturacağına ilan etmesi Türkiye'nin harekâtı gerçekleştirme kararlılığını daha arttırmıştır²⁷⁴.

Bu nedenlerle 20 Ocak 2018 de Zeytin Dalı Harekâtı başlatılmıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından, Suriye'nin İstanbul Başkonsolosluğu'na harekât hakkında nota verildiği bildirilmiştir²⁷⁵. Afrin harekâtı olarak da bilinen harekât TSK tarafından ÖSO ile birlikte gerçekleştirilmiştir. TSK tarafından yapılan açıklamada "Zeytin Dalı Harekâtı" adı verilen operasyonun amacının "*Hudutlarımızda ve bölgede güvenlik ve istikrarı sağlamak, Suriye'nin kuzeybatısında Afrin bölgesinde, PKK/KCK/PYD-YPG ve DEAŞ'a (Irak Şam İslam Devleti - IŞİD) mensup teröristleri etkisiz hale getirmek ve dost ve kardeş bölge halkını bunların baskı ve zulmünden kurtarmak*"²⁷⁶ olarak deklare edilmiştir.

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü tarafından Zeytin Dalı Harekâtının sebepleri olarak²⁷⁷;

- "*10 bin kilometrekarelik bir alanın, ÖSO nüfuzuna geçmesini sağlamak.*
- *Doğu Akdeniz'e ulaşmayı hedefleyen PKK kuşağını tamamen engellemek.*
- *Türkiye'nin Arap dünyasıyla coğrafi irtibatının kesilme ihtimalini ortadan kaldırmak.*
- *Suriye ile olan sınırlarımızın güvenliğini sağlamak.*
- *PYD/PKK'nın Amanos Dağları üzerinden Türkiye'ye yaptığı sızmaları önlemek.*
- *Terör örgütünün Akdeniz'e ve buradan dünyaya açılmasını engellemek.*
- *Fırat Kalkanı'nın güvenliğini ve devamını sağlamak.*

²⁷⁴ KÖYLÜ, Mustafa, "Suriye, PYD/YPG Yapılanması Ve Zeytin Dalı Harekâtı", ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, S. 11, 2018, s. 80.

²⁷⁵ "Türkiye, Suriye'ye Zeytin Dalı Harekâtı hakkında nota verdi", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/turkiye-suriye-ye-zeytin-dali-harekati-hakinda-nota-verdi/1037024> (Erişim Tarihi: 20.08.2020).

²⁷⁶ "5 soruda Türkiye'nin Afrin'e yönelik Zeytin Dalı Harekâtı", BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42766283>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

²⁷⁷ "10 Soruda Zeytin Dalı Harekâtı", Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Resmî İnternet Sayfası, <https://kdk.gov.tr/haber/10-soruda-zeytin-dali-harekati-zeytin-dali-harekati-nedir/668>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

- *Tel Rıfat bölgesinin kontrolünü ele geçirerek sivillerin evlerine geri dönmesini sağlamak*
- *ABD'nin terör örgütlerine desteğini önlemek.*
- *Türkiye'nin sınır illerinin güvenliğinin sağlanmasında ve Fırat Kalkanı'nın korunmasında Afrin kritik önemdedir.*
- *Terör örgütlerinin Afrin'de bulunması demek, Kilis ilinin tamamının ve Hatay ilinin büyük bir kısmının terör örgütlerinin ateş menziline girmesi demektir.*
- *Türkiye, Afrin ile Kobani'nin birleşmesini terör koridoru projesinin en önemli ayağı olarak görüyor.” şeklinde açıklanan 12 neden ileri sürülmüştür.*

18 Mart 2018 tarihinde bittiği ilan edilen harekât sonucunda Afrin PYD/YPG terör unsurlarından temizlenmiş ve kanton yapılanması engellenmiştir. Fırat Kalkanı Harekâtını onaylayan ve destek veren devletlerden bazıları, yoğunluklu olarak PYD/YPG'yi hedef alan bu harekâta, Rusya'dan destek gelirken Fransa ve İran harekâtı durdurma çağrısı yaptı. ABD ise sivil kayıpların yaşanmaması için orantılı karşılık verilmesi gerektiğini belirten açıklamalar yapmıştır²⁷⁸. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg Türkiye'nin Afrin de meşru müdafaa hakkı kapsamında askeri operasyon gerçekleştirme hakkının bulunduğu ifade etmiştir²⁷⁹. Türkiye açısından gerekliliği ve gerekçeleri açıklanmaya çalışılan bu harekâtların uluslararası hukuka göre gerekçeleri ne olacaktır?

IV. HAREKÂTLARIN HUKUKSAL GEREKÇELERİ

Bu bölümde harekâtların BM Antlaşması 51. maddede düzenlenmiş olan meşru müdafaa hakkı ve BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde uluslararası hukuka

²⁷⁸ “Zeytin Dalı Harekâtının İkinci Gününde Kara Birlikleri Afrin'e Girdi” BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-42764703> (Erişim Tarihi: 20. 05. 2020)

²⁷⁹ “Turkey has right to act in self defence in Afrin, NATO chief Stoltenberg says” Eurasia Diary, <https://ednews.net/en/news/politics/240234-turkey-has-right-to-act-in-self-defense-in-afrin-nato-chief-stoltenberg-says> (Erişim Tarihi: 20. 05. 2020)

uygunluğu değerlendirilecektir. Bu değerlendirmeler sonucunda; Türkiye'nin terör saldırılarına maruz kaldığını, bu saldırıların meşru müdafaa hakkının kullanıldığı örgüt/örgütlerden kaynaklandığının, saldırı tehdidinin devam ettiği ve bunu durdurmak için Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harektlarını düzenlemiş olduğunu ifade edebiliriz. IŞİD ve PYD/YPG terör örgütlerince düzenlenen faaliyetlerin silahlı saldırı düzeyine ulaşmış olması nedeniyle, bu terör faaliyetlerinin Suriye'ye atfedilemese bile, Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetilemeyen alan ve isteksiz veya aciz devlet kriteri çerçevesinde meşru müdafaa hakkı doğmuştur.

Burada ayrıca belirtmek gerekirse Türkiye'nin Suriye ülkesinde üstlenen terör örgütlerine karşı düzenlendiği harekâtları gereklendirirken "terör tehdidi" ve "ok yakın tehlike" gibi kavramlar yerine BM Antlaşması 51. maddenin ihtiva ettiği koşullardan biri olan silahlı saldırıya uğradığı veya uğramak üzere olduğu savına başvurması uluslararası hukuk terminolojisine daha uygun dşecektir²⁸⁰.

Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların uluslararası hukuk açısından meşruluğu değerlendirilmesine geçilmeden önce ulusal hukuk dayanaklarının ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Anayasanın 92. Maddesi, savaş hali ilanını ve TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesini veya yabancı silahlı kuvvetleri Türkiye'ye kabul etme yetkisini Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) tanımıştır. Uygulama da TBMM'nin almış olduğu kararlar ile bu yetki belirli sürelerle hkmete devredilmektedir. Hükümetin yetkilendirildiği süre sona erdiğinde ise yine TBMM, vereceği bir kararla süre uzatımında bulunarak yeniden bir yetkilendirme gerekleřtirmektedir²⁸¹. Bu kapsamda Suriye'ye ilişkin TBMM tarafından verilmiş ilk karar 4 Ekim 2012 tarihli 1025 sayılı karardır²⁸². Bu karar ile yetkilendirmeye gerekçe olarak Türkiye'nin ulusal varlığına yönelik maruz kaldığı tehditler gösterilmiştir. Ayrıca

---

²⁸⁰ PİRİM, s. 292.

²⁸¹ DENK, Erdem, **Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 136.

²⁸² Bkz. Resmi Gazete: 6 Ekim 2012, 28433.

karar ile meşru müdafaa hakkı çerçevesinde bir müdahalenin de sinyalleri verilmiştir. Hükümete verilen bu yetki uzatımı her yıl tekrarlanarak günümüze kadar devam etmiştir.²⁸³Kararlarda her ne kadar Güvenlik Konseyi'nin 1373(2001), 2170(2014), 2178(2014) sayılı kararlarına atıf yapılmışsa da yetkilendirmelerin temel dayanağı olarak meşru müdafaa hakkı gösterilmiştir²⁸⁴.

Ayrıca bu hususta değinilmesi gereken bir diğer mesele ise harekâtların koruma sorumluluğunun uluslararası topluma getirdiği bir sorumluluk kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesidir. Koruma sorumluluğu olarak ifade edilen bu sorumluluk, sadece egemen devletlerin değil, uluslararası toplumun da vatandaşı olduğu devletin ağır insan hakları ihlallerine maruz kalan kişilere karşı sorumlu olacağı anlamına gelmektedir²⁸⁵. Koruma sorumluluğu doktrinin başlangıcı Kanada önderliğinde kurulan “Devlet Egemenlik Ve Müdahale Uluslararası Komisyonu”nun (ICISS) 2001 yılında hazırladığı rapor ile birlikte gerçekleşmiştir²⁸⁶. Raporla devletin, egemenliğinin bir gereği olarak, vatandaşlarının yaşamlarını korumakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir. Eğer devlet ülkesinde yaşanan insani krizleri engelleyemiyor veya bu hususta isteksiz kalıyorsa devlet egemenliğinin yerini uluslararası koruma sorumluluğunun alacağı beyan edilmiştir. Ayrıca koruma sorumluluğu, 2005 Dünya Zirvesinde devletlerce oy birliği ile kabul edilen raporda da yerini almıştır²⁸⁷. 2006 yılında almış olduğu 1674 sayılı karar ile ilk defa koruma sorumluluğuna atıf yapan Güvenlik Konseyi, 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 138. ve 139. maddelerinde geçen halkların soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlara karşı,

---

²⁸³ TBMM tarafından Hükümetin yetkilendirilmiş olduğu kararlar sırasıyla şöyledir: 3 Ekim 2013 tarihli 1047 sayılı karar, 2 Ekim 2014 tarihli 1071 sayılı karar, 3 Eylül 2015 tarihli, 1098 sayılı karar, 1 Ekim 2016 tarihli 1128 sayılı karar, 23 Eylül 2017 tarihli 1162 sayılı karar, 3 Ekim 2018 tarihli 1199 sayılı karar, 8 Ekim 2019 tarihli 1231 sayılı karar.

²⁸⁴ BAYILLIOĞLU, Uğur, **İnsani Müdahale Çıkılmazdan Çıkış Arayışı: Koruma Sorumluluğu, Libya ve Suriye Örnek(siz)likleriyle**, Turhan Kitabevi, Akara 2016, s. 270.

²⁸⁵ HALATÇI ULUSOY, Ülkü, “*Uluslararası Hukuk Açısından Libya Ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu*”, TAAD, Yıl:4, Sayı:14, 2013, s.269.

²⁸⁶ <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report-1.pdf>. (Erişim Tarihi: 21.08.2020)

²⁸⁷ A/RES/60/1, 2005, para. 138-139. Bkz. <https://undocs.org/A/RES/60/1>. (Erişim Tarihi: 21.08.2020)

göreve hazır olduğunu bildirmiştir²⁸⁸. Yukarıda değinilen silahlı kuvvetlerin yabancı ülkelerde gönderilmesine ilişkin TBMM kararlarında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kurumlarından yapılan açıklamalarda, her ne kadar Suriye'de yaşanan insani durum ve küresel göçe vurgu yapılmış olsa da hiçbirinde koruma sorumluluğu gündeme gelmemiştir. Bu nedenle Türkiye'nin terörizme karşı kuvvet kullanımının hukuki zemini, koruma sorumluluğu ile izah edilemeyecektir²⁸⁹.

A. MEŞRU MÜDAFAA HAKKI ÇERÇEVESİNDE KUVVET KULLANIMI

Devletlerin, meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanmaları kuvvet kullanma yasağının bir istisnasını oluşturduğunu ancak terörist saldırılara karşı bu hakkın hangi koşullarda kullanılabileceği konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Uluslararası hukukta 11 Eylül saldırılarının ardından başlayan dönemde, devletlerin başka bir devletin ülkesi üzerinde üstlenmiş terörist gruplara karşı kuvvet kullanmasının meşru olmadığı yönündeki yaklaşım yerini terörist gruplara karşı sınır ötesi operasyonları kabul eden meşru müdafaa hakkı yaklaşımlarına bırakmıştır. Bu yeni yaklaşımda kuvvet kullanma hukukunun yeni yüzyılın gerekliliklerine uygun olarak uyarlanması gerektiği, devletlere atfedilemeyen bir devlet dışı aktör olan terörist grupların saldırılarına karşı da meşru müdafaa hakkının bulunduğu kabul edilmesi gereken bir olgu olduğu ifade edilmektedir²⁹⁰. Meşru müdafaa hakkının devlete atfedilebilirlik üzerine kurulu olmayan yaklaşımı benimsediğim çalışmamda aciz ve isteksiz devletlerin ülkesinde barınan terörist gruplara karşı meşru müdafaa hakkının bulunması gerektiği yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkmaktadır.

---

²⁸⁸ S/RES/1674, Bkz. [https://www.un.org/ruleoflaw/files/S-Res-1674%20on%20protection%20civilians%20in%20armed%20conflict%20\(28Apr06\).pdf](https://www.un.org/ruleoflaw/files/S-Res-1674%20on%20protection%20civilians%20in%20armed%20conflict%20(28Apr06).pdf) (Erişim Tarihi: 21.08.2020)

²⁸⁹ BAYLLIOĞLU, s. 279.

²⁹⁰ TAMS, Christian. J, "The Use Of Force Against Terrorists", The European Journal Of International Law. Vol.20, No. 2, 2009, s.374.

Resmî makamlar tarafından yapılan açıklamalar, Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtının Türkiye Cumhuriyeti'nin meşru müdafaa hakkı ve BM kararları çerçevesince yapıldığı yönündedir. Örneğin Fırat Kalkanı Harekâtı başladıktan iki gün sonra açıklanan MGK Basın Bildirisinde, *“Fırat Kalkanı Harekâtının, uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru müdafaa hakkımız çerçevesinde, Suriye'nin toprak bütünlüğü esas alınarak icra edildiği”* beyan edilmiştir²⁹¹.

Türkiye, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları ile meşru müdafaa hakkını bireysel olarak kullanmıştır. Divan, Nikaragua Davasında devletlerin müşterek meşru müdafaa hakkını kullanırken yalnızca bir başka devletten yardım isteyebileceğine karar vermesi nedeniyle, harekâtların ÖSO ile birlikte gerçekleştirilmesi müşterek meşru müdafaa hakkının kullanılması anlamına gelmeyecektir²⁹².

BM Antlaşması 51. maddeye göre bir devletin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesinin ön şartı olarak silahlı bir saldırıya uğramış olması gerektiğini belirtmektedir. Harekâtlara eleştiride bulunan bazı kesimlerce, harekâtların uluslararası hukuka uygun olmadığı daha da özelinde Türkiye'yi hedef alan açık bir saldırı olmadığı ve terör örgütlerine karşı alınan askeri tedbirlerin orantılılık ilkesine uygun olmadığı değerlendirilmesi yapılmıştır²⁹³. Bu nedenle Türkiye'nin 51. madde gereğince silahlı saldırıya uğrayıp uğramadığı, meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların Güvenlik Konseyine bildirimini ve teamül hukukundan doğan gereklilik, aciliyet ve orantılılık ilkelerine uygun bir şekilde düzenleyip düzenlemediği meselesinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

---

²⁹¹ 29 Eylül 2016 tarihli MGK Basın Bildirisi, para. 5, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplanti>.

²⁹² Nikaragua Davası, 1986, para. 211, 232.

²⁹³ KİBAROĞLU, s. 17.

1. Silahlı Saldırı Şartı Bakımından Değerlendirilmesi

Bir devletin meşru müdafaa hakkına başvurarak kuvvet kullanmasının uluslararası hukuka uygun olabilmesi için BM Anlaşması'na öngörülen temel koşul, devletin silahlı saldırıya uğramış olmasıdır. Bu saldırı silahlı olmak zorundadır çünkü her saldırı bir silahlı saldırı teşkil etmeyecektir.

11 Eylül saldırıları öncesi dönemde bir başka ifade ile meşru müdafaa hakkının dar olarak yorumlandığı dönemde silahlı saldırının bir devletten başka bir devleti hedef alması durumunda söz konusu olacağı yaygın görüştür. Klasik meşru müdafaa hakkının kırılma noktası diyebileceğimiz hadise 11 Eylül saldırıları ile birlikte terörizme karşı mücadele de yeni bir dönem başlamıştır²⁹⁴. 11 Eylül saldırı klasik meşru müdafaa hakkının sınırlarını zorlayan bir hadise olmuş ve terör örgütleri gibi devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen saldırıların ne denli tahrip edici olabileceğini kamuoyuna göstermiştir²⁹⁵. Bu hadise ardından Güvenlik Konseyi'nin ABD'nin bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını tanıdığı olan 1368(2001) ve 1373(2001) sayılı kararların da göstermiş olduğu gibi terörist saldırılar uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder niteliktedir. ABD'ye meşru müdafaa hakkı tanıyan bahsi geçen bu kararlarla birlikte Konsey aslında devlet dışı bir aktör olarak terör örgütlerine karşı meşru müdafaa hakkını tanımaktadır. Bir başka ifade ile bir terör örgütünün gerçekleştirdiği eylem silahlı saldırı olarak kabul edilmiştir. Konsey tarafından alınan bu kararların da etkisiyle doktrinde yer alan meşru müdafaa hakkının terörist eylemlere karşı da kullanılabilmesi yaklaşımı etkinlik kazanmış ve sınır ötesi harekâtlar için devletlere hukuki bir argüman sağlanmıştır.²⁹⁶

---

²⁹⁴ AKUTAY, Sercan Semih; ATEŞ, Davut, "Türkiye'nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi.", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.17, C. 3, 2013, s. 137.

²⁹⁵ Topal, s. 121.

²⁹⁶ AKUTAY VE ATEŞ, s.137.

Türkiye on yıla yakın bir zamandır IŞİD ve YPG/PYD ve ona bağlı olan gruplar tarafından gerçekleştirilen birçok saldırıya uğramıştır. Burada belirtmek gerekir ki bu saldırılar doğrudan Esad rejimi tarafından gerçekleştirilmemiştir. Bu durum meşru müdafaanın dar yorumunu benimseyen yaklaşıma göre her ne kadar silahlı saldırı koşulunun gerçekleşmesini engellese de 11 Eylül saldırıları sonrası gelişmelerle birlikte devletlerin, devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa hakkını tanıyan yaklaşıma göre devlet dışı aktörler de silahlı saldırının faili olabileceklerdir. Ayrıca Divan'ın çeşitli kararlarında görüldüğü gibi bu konuda ayrık görüşlerini belirten yargıçların gerekçeleri de azımsanmayacak kadar güçlüdür.

Birinci bölümde aktarılmaya çalışıldığı gibi Türkiye, IŞİD tarafından birçok ülkesel terör saldırısına uğramıştır. IŞİD'in Türkiye'nin farklı illerinde gerçekleştirdiği canlı bomba eylemleri ve Suriye de hâkimiyetinde olan bölgelerden Türkiye ile Suriye sınırında yer alan Türk topraklarına (Gaziantep ve Kilis) gerçekleştirdiği füze/roket saldırıları bu saldırı eylemleri arasındadır. Canlı bomba olarak gerçekleştirdiği bu saldırıların bazıları şunlardır:

- 06.01.2015 tarihli Sultanahmet saldırısı,
- 18. 05. 2015 tarihli Adana ve Mersin'de Halkların Demokratik Partisi'ne yönelik bombalı saldırı,
- 20.07. 2015 tarihli Suruç saldırısı,
- 10.10. 2015 tarihli Ankara Patlaması,
- 19.03. 2016 tarihli Taksim saldırısı,
- 01.05.2016 tarihli Gaziantep Şehitkâmil ilçesi saldırısı,
- 28.06. 2016 tarihli Atatürk Havalimanı saldırısı,
- 20.08. 2016 tarihli Gaziantep Şahinbey ilçesinde düzenlenen saldırı

- Ocak 2016 Ortaköy Reina’da düzenlenen silahlı saldırı²⁹⁷

Diğer bir taraftan ise Türkiye birçok yargı kararında ve belgede PKK’nın Suriye uzantısı olduğu açıkça ortaya koyulmuş olan PYD/YPG’nin saldırılarına hedef olmuştur. Taşdemir’e göre de PYD/YPG’nin Türkiye’ye hedef alan saldırıları da silahlı saldırı teşkil ettiğinden meşru müdafaa hakkının doğmasına olanak sağlamıştır²⁹⁸. PYD/YPG’nin Türkiye’ye yönelik saldırılarının ve saldırı tehditlerinin arka planında Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyinde oluşabilecek Kürt özerk bölgesine yönelik tutumu bulunmaktadır²⁹⁹.

Birinci bölümde aktarıldığı üzere PKK’nın Türkiye’nin batı illerinde düzenlenen faaliyetlerinden sorumlu birim Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK) tarafından üstlenilen saldırılar şunlardır:

- 23.12.2015 tarihli Sabiha Gökçen Havaalanı saldırısı
- 18.02.2016 tarihli Ankara Merasim Sokakta askeri servis aracına yönelik saldırı
- 13.03.2016 tarihli Ankara Kızılay Güvenpark saldırısı
- 10.12.2016 tarihli Beşiktaş saldırısı
- 17.12.2016 tarihli Kayseri saldırısı.

PYD/YPG’nin nihai olarak bağımsız bir Kürt devleti hedefi için TAK ve PKK eliyle Türkiye de yapılmış söz edilen eylemler bu örgütlerin organik bağlarını ortaya koymaktadır. İşte bu nedenle Türkiye için PKK/PYD/YPG/TAK arasından ideolojik birlik vardır ve bu da örgütlerin eş değer olduğunu gösterir³⁰⁰.

²⁹⁷ ERKMEN, Serhat, “İŞİD Türkiye’de Neyi Hedefliyor?”, *Al Jazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isid-turkiyede-neyi-hedefliyor>. (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

²⁹⁸ TAŞDEMİR, Fatma, “Kuvvet Kullanma Hukuku (Jus Ad Bellum) Açısından İŞİD ile Mücadele”, **Suriye, Çatışma Ve Uluslararası Hukuk** (Ed. TAŞDEMİR, Fatma), Nobel Akademik Yayınları, Ankara, 2016, s. 82.

²⁹⁹ TAŞDEMİR, 2017, s. 60.

³⁰⁰ TAŞDEMİR, 2017, s. 61.

Her ne kadar devlet dışı aktörlerin eylemleri silahlı saldırı olarak kabul edilse de, bu saldırıların da tıpkı devletlerin gerçekleştirmiş olduğu eylemler gibi, etki ve ölçü itibariyle silahlı saldırı boyutuna ulaşması gerekmektedir. Bu nedenle ilk olarak IŞİD ve PYD/YPG'nin eylemlerinin silahlı saldırı boyutuna ulaşip ulaşmadığını yani saldırıların ağırlığının meşru müdafaa hakkının doğmasını sağlayabilecek kadar ağır olup olmadığının tespitinin yapılması gerekmektedir.

Devletlerin birbirleriyle ilişkilerinin ve devlet dışı aktörlerle olan ilişkilerinin durağan bir karaktere sahip olmaması sonucu yaşanan yeni hadiseler, uluslararası doktrini oluşturan tikanlıkların çözülebilmesi için yeni kavram ve tanım arayışlarına iletmiştir³⁰¹. Devletlerin terörist örgütlere karşı, terörizmle mücadele amacıyla uzun süreli çatışmalara girmesi “düşük yoğunluklu” savaş olarak tanımlanan bu çatışmaların devletler arasında gerçekleşen çatışmalardan farksız sonuçlar yaratabildiğini göstermiştir³⁰².

Hayatını kaybeden ve yaralanan vatandaşlarımızın ve diğeri ülke vatandaşlarının sayısını ifade eden bu bilgiler IŞİD ve PYD/YPG eylemlerinin kümülatif olarak ele alındığında hem Saldırının Tanımı Kararının 3. maddesi uyarınca “doğrudan saldırı” boyutunda olduğunu hem de Nikaragua davasında bahsi geçen “*silahlı birliklerce gerçekleştirilen önemli büyüklüğe sahip eylemlerden*” olduğunu ortaya koymaktadır. Bu saldırılar IŞİD ve PYD/YPG terör örgütünden değil de Suriye Hükümetinden gelmiş olsaydı da muhtemelen bundan daha fazla bir kayba neden olamayacağı görülmektedir.

IŞİD ve YPG/ PYD saldırılarının tek başlarına meşru müdafaa hakkının kullanımına dayanak oluşturmayacağı kabul edilse de, yapılan saldırılar devamlılık arz ettiğinden dolayı ve bütün olarak ele alındığında silahlı saldırı oluşturacak ağırlığa ulaştığı görülmektedir. Nitekim Ruys da bu çerçevede, Türkiye'nin önceki dönemlerde

---

³⁰¹ AKUTAY VE ATEŞ, s.136.

³⁰² TOLUNER, Sevin, **Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2003, s. 247.

Irak'a yaptığı müdahalelerde PKK saldırılarını silahlı saldırı olarak nitelendirmektedir³⁰³. Olayların toplamı teorisi olarak adlandırılan bu teoriye göre mağdur devletin, terörist gruplar da dâhil olmak üzere devlet dışı aktörlerin süregelen eylemleri bir bütün olarak silahlı saldırı teşkil edeceğinden, eylemlerin toplamına uygun olarak kuvvet kullanmasının orantılı olduğu düşünülmektedir³⁰⁴. Divan Nikaragua davasında bu konuda doğrudan bir karara varmasa da, düzensiz silahlı grupların düzenlediği saldırıların kümülatif olarak değerlendirilip silahlı saldırı sayılabileceğini ifade etmiştir³⁰⁵. Günümüzde artarak devam eden terörist saldırıların devletler için ciddi güvenlik problemleri oluşturması uluslararası doktrinde de bu teoriye olan yaklaşımda kırılmaya neden olmuş ve bu durum "yeni bir isteklilik hali"³⁰⁶ olarak ifade edilmiştir³⁰⁷.

Bu teori çerçevesince IŞİD ve PYD/YPG eylemlerini teker teker ele almaktansa Türkiye'yi hedef alan tüm eylemler kapsamlı bir şekilde ele alındığında daha doğru bir değerlendirme yapılabilecektir. Süreklilik arz etmiş olan IŞİD VE PYD/YPG eylemleri genel bir saldırının parçasını oluşturmakla birlikte çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olduğu, Türkiye'nin egemenlik haklarını ihlal ettiği, dolayısıyla da bu örgütlerin son eylemleri değil süreklilik arz eden bütün eylemleri kümülatif olarak etki ve ölçü itibarıyla silahlı saldırı boyuna ulaşmıştır diyebiliriz³⁰⁸.

Silahlı saldırı boyutuna ulaşmış IŞİD VE PYD/YPG eylemlerinin Suriye hükûmetine izafe edilebilir olup olmadığının tespiti bizim için ikinci önemli husustur.

³⁰³ RUYTS, Tom, "Quo Vadit Jus ad Bellum?: A Legal Analysis of Turkey's Military Operations against the PKK in Northern Iraq," Melb. J. Int'l L., Vol. 12, 2008, s. 350

³⁰⁴ AREND ve BECK, 1993, s. 165. Doktrinde bu görüşü destekleyen yazarlardan bazıları, Arend ve Beck, Biggio, Brownlie, Byers, Cassese, Dinstein, Gündüz ve Rowles'dir

³⁰⁵ Nikaragua Davası, 1986, para. 231: "Honduras ve Kosta Rika'ya gelince, Divan, ...bu iki devletin ülkelerine 1982, 1983 ve 1984 yıllarında gerçekleşen bazı sınır ihlallerinin Nikaragua hükûmetine atfedilebilir olduğunu beyan etmiştir. Ancak bu ihlallerin koşulları ve olası saikleri ile ilgili Divanın elinde çok az bilgi bulunması, bunların hukukî olarak tek başlarına veya hep birlikte Nikaragua'nın anılan devletlerin birine ya da her ikisine karşı silahlı saldırısı sayılıp sayılmayacağı hakkında karar vermeyi güçleştirmiştir..."

³⁰⁶ TAMS, s. 388.

³⁰⁷ KRETZMER, David, "The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality jus ad Bellum", The European journal of international law, Vol. 24, S.1, 2013 s. 243-244.

³⁰⁸ TERZIOĞLU, s. 628; TAŞDEMİR, 2017, s. 61.

Eğer silahlı saldırılar Suriye hükümetine isnat edilemiyorsa Türkiye için hukuki argümanlar neler olabilecektir? Diğer bir ifade ile devletlere isnat edilmeyen silahlı saldırılara yönelik meşru müdafaa hakkına dayanarak sınır ötesi operasyon gerçekleştiren devletler haklı mıdır? Bu durumda hangi hukuki gerekçeler kullanılabilir?

Suriye iç savaşı ile birlikte Esad rejimi ülke genelinde hâkimiyetini kaybetmiştir. Bu durum yönetilemeyen alanlarda terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve Türkiye sınırında yer alan bu bölgelerden yapılan saldırıların sınır, ülke ve vatandaşların güvenliğini tehdit etmesine neden olmuştur³⁰⁹. Bağlayıcı olmasa da Divan'ın Silahlı Faaliyetler Davasında Hâkim Koojimans ve Simma tarafından³¹⁰ ayrık görüş olarak ortaya koyulduğu üzere “*Düzensiz güçler tarafından, yönetilemeyen alanlardan komşu devlete karşı silahlı saldırı gerçekleştirilirse, bu faaliyetler ülke devletine izafe edilemese bile, silahlı saldırı teşkil etmektedir.*”³¹¹ Sonuç olarak bu durum silahlı saldırıya maruz kalmış devlete “ülke dışı meşru müdafaa hakkını” bahşetmektedir.

Arsava'ya göre sınır dışında meşru müdafaa hakkını kullanacak devlete karşı öncelikle bir devlet tarafından silahlı saldırı gerçekleştirilmiş olması veya devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilmişse, bu eylemlerin devlete izafe edilmesi gerekir³¹². Uluslararası yargı içtihatlarında da teyit edilmiş olan “etkin denetim” koşulu kapsamında IŞİD ve YPG'nin eylemlerinin Suriye'ye izafe edilmesi mümkün görünmemektedir. Ancak üstlendikleri bir devletin ülkesinden üçüncü bir devlete karşı silahlı saldırı gerçekleştiren devlet dışı aktörlerin eylemlerinin ülke devletine izafe edilemediği durumlarda da meşru müdafaa hakkının doğacağını benimseyen görüşler aktüel uluslararası hukukta yer almaya başlamıştır.

³⁰⁹ TAŞDEMİR, 2017, s.62.

³¹⁰ Bkz. Separate Opinion of Judge Simma, 2005, <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.05.2020)

³¹¹ HÂKİMİ, Monica, “*Defensive Force against Non-State Actors: The State of Play*”, International Law Studies, Vol. 91, 2015, s. 9-10.

³¹² ARSAVA, s. 116.

Arsava'ya göre geçerli uluslararası hukuk, BM Antlaşması 51. maddesinin düzenlediği meşru müdafaa hakkının, silahlı saldırının bir devlete atfedilemediği durumlarda her ne kadar dolaylı saldırı gerçekleşmemiş olsa da devlet dışı aktörlere karşı kuvvet kullanılmasını kabul etmektedir³¹³. Arsava gibi doktrindeki meşru müdafaa hakkının terörizme karşı kuvvet kullanımı yetkisi tanıdığını savunan yazarlara göre de 51. maddenin devlet dışı aktörlerin eylemlerinin bir devlete izafe edilebilir olması gerektiği yönünde bir ibare içermediğinden, silahlı saldırıların bir devlete izafe edilmesi gerekmemektedir.³¹⁴Nitekim Pirim'e göre de devlete izafe edilme şartının eksikliği meşru müdafaa hakkının oluşmasını engellemeyecektir. Devlete izafe edilebilme gerekliliği, sorumluluğun ve meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kuvvet kullanımında bulunulacak hukuk kişinin tespitinde gerekli olan bir unsur olarak ifade edilmiştir³¹⁵.

Uluslararası hukukta meşru müdafaa hakkının bahsi geçen yorumunu benimseyen yazarlar bu nedenlerle, devlet dışı bir aktör olan terörist gruplara karşı meşru müdafaa hakkının mevcut olup olmadığı konusunu, uluslararası teamül hukukunu temel alan doktriner bir yaklaşım olan isteksiz veya aciz devlet teorisi ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir³¹⁶.

Aciz veya isteksiz devlet teorisi olarak adlandırılan bu teorinin baz aldığı nokta meşru müdafaa hakkının kullanılmasının teamül hukukundan kaynaklanan bir koşulu olan gereklilik kriteridir. Bu teoriye göre bir devlet, ülkesi üzerinde konuşlanmış ve başka bir devlete saldıran silahlı grupları engellemeye istekli değilse veya bu saldırıları önlemede aciziyet içerisinde ise meşru müdafaa hakkının gereklilik koşulu sağlanmış olacağından devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa hakkı doğacaktır. Ayrıca gereklilik

---

³¹³ ARSAVA, s. 120.

³¹⁴ WEDGWOOD, Ruth "Responding to Terrorism: The Strikes Against Bin Laden", Yale Journal of International Law, 1999, Vol. 24, s. 564; MAOGOTO, ., s. 434; PAUST, Jordan J. "Use of Armed Force against Terrorists in Afghanistan, Iraq, and Beyond", Cornell Int'l LJ., Vol. 35, s. 534; TRAPP, s. 145-146.

³¹⁵ PİRİM, s. 272-273.

³¹⁶ TRAPP, Kimberley N., s. 146.

ilkesi, devlet dışı aktörlerin saldırılarına hedef olmuş ve askeri bir operasyon yapmaya zorunlu bırakılan devletin haklı olduğu gösteren bir dayanaktır³¹⁷.

Aciz ve isteksiz devletlere sınır ötesi askeri harekâtın uluslararası hukuka uygun olduğunu ifade eden Dinstein ise bu harekâtları “hukukun ülke dışı icrası” olarak tanımlamaktadır. Dinstein’e göre teröristlerin konuşlandığı devletin üzerinde, teröristlere karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında girişilen askeri tedbirler, saldırıların hedefi olan devletin “hukukun ülke dışı icrası” uygulaması olarak ifade edilebilir³¹⁸.

Silahlı saldırının kendisine atfedilemeyen devletin ülkesel bütünlüğünün ihlal edileceği, aciz ve isteksiz devlet teorisine karşı yapılan eleştirilerden biridir³¹⁹. Bu eleştirilerde ifade edildiği gibi devletlere atfedilemeyen silahlı saldırılara karşı, meşru müdafaa hakkı kapsamında ülkesi üzerinde gerçekleştirilen askeri tedbirler, bu saldırıların faili olmayan devletlerin kaçınılmaz olarak toprak bütünlüğünü ihlal edecektir³²⁰.

“Devletin Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Nedeniyle Doğan Sorumluluğuna İlişkin Maddeler Tasarısı”nın 21. maddesinin, BM Antlaşması’na uygun olarak gerçekleştirilen askeri harekâtlar gerçekleştiren devlet ile terörist gruplar arasında da geçerli olduğu yorumu yapılabilir. Bu yorum, uluslararası hukukun değişen şartlara uyarlanması gerekliliği ile açıklanmaktadır. İş bu madde belli koşullara bağlı olarak, üçüncü devletlerin meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirilen tedbirlerden etkilenebileceğini, ancak bu durumun hukuka aykırılık arz etmeyeceğini ifade etmektedir. Bundan dolayı ülkesi üzerinde meşru müdafaa kapsamında tedbirler alınan devletin, toprak bütünlüğü ihlali iddiasının dayanağı kalmamaktadır. Yine bu çerçevede isteksiz veya aciz devlet teorisine göre ülkesi üzerinden gerçekleştirilen saldırıları önlemede

---

³¹⁷ FEINSTEIN, Barry A., “A Paradigm for the Analysis of the Legality of the Use of Armed Force against Terrorists and States that Aid and Abet Them”, The Transnational Lawyer, , Vol. 17, 2004, s. 75.

³¹⁸ DINSTEIN, s. 247.

³¹⁹ PİRİM, s. 249.

³²⁰ ARSAVA, s. 119.

isteksiz olan veya muktedir olamayan devletlerin toprak bütünlüğünün ihlali iddiası, haklılık içermeyecektir³²¹.

Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarından önce, 1995 yılında Irak'a düzenlediği askeri harekâtların gerekçelendirilmesinde de isteksiz veya aciz devlet teorisi kullanılmıştır. O dönemde Türkiye gerçekleştirdiği harekâtları şu ifadelerle hukuki olarak temellendirmiştir : *“Irak, malûm nedenler ile 1991'den bu yana ülkesinin kuzey kesiminde otoritesini uygulamaktan âciz olduğundan Türkiye Irak hükümetine, uluslararası hukuktan kaynaklanan ‘Türkiye’ye karşı terörist eylemler gerçekleştirilmesi için ülkesinin kullanılmasını önleme yükümlülüğünü’ yerine getirmesini talep edememektedir. Bu koşullar altında, Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlayabilmek için alması zarurî olan meşru önlemlerin Irak'ın egemenliğini ihlâl eden eylemler addedilebilmesi mümkün değildir. Komşu devletin ülkesi üzerinden aralıksız bir biçimde sınır ötesi saldırılara maruz kalan hiçbir devletin, komşu devletin söz konusu saldırılara son vermekten âciz olduğu durumlarda, hareketsiz kalması beklenemez. Operasyonlar bu çerçevede gerçekleştirilmiştir.”*³²²

Meşru müdafaa hakkını, aciz veya isteksiz devlet teorisi ile destekleyen ve uygulamalarını açıklamak için kullanan tek devlet Türkiye değildir, İsrail de isteksiz ve aciz devlet teorisinin istikrarlı ve sıkı savunucuları arasındadır. İsrail'in Suriye ve Lübnan'da Hizbullah'a gerçekleştirdiği operasyonlarda, bu devletlerin kendisin hedef olduğu saldırıları önleyemediklerini ve meşru müdafaa hakkının doğduğunu, aciz veya isteksiz devlet teorisi ile temellendirmiştir.³²³ İsrail'in bu operasyonları büyük çoğunlukta

---

³²¹ ARSAVA, s. 119-120.

³²² Türkiye'nin açıklaması için bkz. Letter from Turkey referring to the letter from the Libyan Arab Jamahiriya (S/1995/566) and stating that under existing circumstances, Turkey's use of measures seen as imperative to its security cannot be regarded as a violation of Iraq's sovereignty, UN Doc. S/1995/605, 14 July 1995.

³²³ DEEKS, Ashley S., “‘Unwilling or Unable’: Toward a Normative Framework for Extraterritorial Self-Defence”, Virginia Journal of International Law, Vol. 52, 2012, s. 486.

da devlet tarafından orantılılık kapsamında eleştiri almış olsa da, “isteksiz veya aciz devlet” temellendirmesi ve meşru müdafaa hakkının doğduğu kabul görmüştür³²⁴.

Liderliğini ABD'nin üstlendiği IŞİD'le mücadele kapsamında oluşturulan Uluslararası Koalisyonda yer alan Kanada Suriye'nin IŞİD'e karşı isteksiz ve aciz olduğunu bu durumun Irak'ın güvenliğini tehdit ettiği belirterek müşterek meşru müdafaa kapsamında Suriye ülkesine gerekli ve orantılı bir biçimde güç kullanacağını beyan etmiştir³²⁵.

Daha önce de ifade edildiği gibi 2015 yılında Kilis ve Suruç'ta düzenlenen saldırılar sonrasında BM Güvenlik Konseyi'ne gönderilen mektupta “*Suriye'nin, ülkesi üzerinden sâdir olan tehditleri engellemeye ne muktedir ne de istekli olduğu, bu durumun Türkiye'nin ve vatandaşlarının güvenliğini tehlikeye soktuğu*” beyan edilerek Suriye ülkesinde barınan terör unsurlarına karşı olası görülen askeri bir operasyon, hem meşru müdafaa hakkına hem de isteksiz ve aciz devlet teorisi ile temellendirilmiştir.³²⁶

Sonuç olarak Türkiye'ye yönelik IŞİD ve PYD/YPG eylemleri Suriye rejimine izafe edilemese de, silahlı bir saldırı teşkil ettiği kuşkusuzdur. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtının gerçekleştirildiği dönemde ve harekâtların düzenlendiği bölgelerde otorite boşluğu bulunmaktaydı. Suriye rejimi bu bölgelerde IŞİD'e karşı aciziyet içerisindeyken, PYD/YPG terör örgütünün karşı isteksizdi. Zira PYD/YPG'nin hâkimiyetinde olan bölgeler Esad Rejimi tarafından kendisine bırakılmıştır. Kısacası Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtında IŞİD ve PYD'ye karşı müdafaa

---

³²⁴ STEENBERGHE, Raphaël Van Steenberghe, “*Self-Defence in Response to Attacks by Non-state Actors in the Light of Recent State Practice: A Step Forward?*”, Leiden Journal of International Law, Vol. 23, 2010, s. 193; Ruys Tom & Verhoeven Sten, “*Attacks by Private Actors and the Right of Self-Defence*”, Journal of Conflict & Security Law, 2005, Vol. 10, No. 3, s. 317.

³²⁵ Kanada'nın açıklaması için bkz. Letter from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Canada to the United Nations addressed to the President of the Security Council, 31 March 2015, UN Doc. S/2015/221.

³²⁶ Türkiye tarafından gönderilen mektup için bkz. Letter from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the President of the Security Council, 24 July 2015, UN Doc. S/2015/563.

hakkı temelli kullanmış olduğu kuvvet kullanımı olayların toplamı teorisi, yönetilemeyen alan, isteksizlik ve aciziyet teorileri çerçevesince gerekçelendirilebilecektir.

2. Gereklilik Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi

Meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvete başvuracak devletin teamülen uyması gerektiği kabul edilen gereklik ilkesi, terörist bir saldırıya uğrayan ve barışçıl çözüm yollarıyla saldırıların devam etmesini engelleyemeyen devlete sınır ötesi operasyon düzenlemekten başka çare bırakmamaktadır³²⁷. Zira BM Antlaşmasının 2/3. maddesi gereği üye devletlerin uluslararası uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözüme kavuşturmaları gerekmektedir. Meşru müdafaa hakkını gereklik koşulu bakımından incelediğimiz bölümde de ifade ettiğimiz gibi bu yükümlülük teröristlerle müzakereyi kapsamayacaktır. Suriye'nin içinde bulunduğu koşullarda barışçıl bir yöneteme başvurulmasının sonuç vermeyeceği bir gerçek iken doğrudan IŞİD ve PYD/YPG ile olmasa da genel olarak Suriye'deki durum için barışçıl yollar tüketilmiştir³²⁸.

Gereklik ilkesi sayesinde ülke üzerinde meşru müdafaa kapsamında askeri tedbirler alınan devletin -her ne kadar saldırılardan doğrudan veya dolaylı faili olmasa da- ülkesel bütünlüğünün ihlalinin hukuka aykırılığını ortadan kaldırdığı ileri sürülmektedir³²⁹.

Ülkesi üzerinde barınan terörist örgütlerden Türkiye yönelik saldırıları önlemekle yükümlü olan Suriye hükümeti, o dönemde bunu başarabilecek durumda değildir. Ülkesi üzerinden Türkiye'ye gerçekleştirilen saldırı eylemlerini önlemede IŞİD için aciz ve YPG/PYD için isteksiz olan Suriye'nin ülke bütünlüğüne, Türkiye'nin kendi güvenliğini pahasına saygı göstermesi beklenemeyeceğine göre, terörist saldırıların gerçekleştirildiği noktalara sınır ötesi operasyon düzenlemesi 'gereklidir' denilebilecektir.

---

³²⁷ FEINSTEIN, s. 75.

³²⁸ TERZİOĞLU, s.634.

³²⁹ STEENBERGHE, s. 199-200.

3. Orantılılık Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi

Meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvete başvuracak devletin teamülen uyması gerektiği kabul edilen diğer bir ilke olan orantılılık ilkesi, saldırıya uğramış devletin, bu saldırıyı püskürtmeye yetecek kadar bir kuvvete başvurabileceğini ifade eder. Uğranılması çok yüksek ihtimal görülen saldırılar için ise bu saldırıyı önlemeye muktedir olan kuvvetten daha fazlasına başvurulamayacaktır³³⁰. Bir başka ifade ile ölçülülük ilkesi, teröristlerin barındığı bölgede ortaya çıkan tablo ile meşru müdafaa arasında denge olması demektir³³¹. Askeri operasyon, silahlı saldırının kaynağını hedef almalı, sivil zayıat önlenmelidir³³². Ayrıca ülkesinde meşru müdafaa eylemleri gerçekleşen devlete ve o devletin kurumlarına zarar görmemesine dikkat edilmelidir³³³. Sivil halkın zarar görmemesi için akıllı mühimmatlar kullanan TSK, terör odaklarını hassas sistemlerle tek tek tespit ederek bu noktaları hedef almıştır³³⁴. 22 Ocak 2018 tarihinde Türkiye'nin Güvenlik Konseyine gönderdiği mektupta "*Operasyonun sadece teröristleri, onların sığınma yerlerini, silahlarını araçlarını, ekipmanlarını hedef alınacağını ve sivil zayıatın önlenmesi için gereken tüm önlemlerin alınacağı* " belirtilmiştir³³⁵.

Devletlerin, devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında orantılı askeri tedbirler alması, eylemlerin gerçekleştiği ülkenin toprak bütünlüğünün ihlalini meşrulaştırmaktadır³³⁶. Dolayısıyla Suriye tarafından öne sürülen toprak bütünlüğünün ihlali iddiası kabul edilmeyecektir.

Türkiye, hedef olduğu saldırıların kümülatif etkilerini dikkate alarak sadece son terör eylemine değil, 2013 yılından bu yana hedef olduğu bütün terör eylemleriyle orantılı

³³⁰ DEEKS, s. 494.

³³¹ GARDAM Judith, **Necessity, Proportionality and the Use of Force by States**, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2004, s.17.

³³² TAŞDEMİR, 2017, s. 64.

³³³ ARSAVA, s.120.

³³⁴ ÖZÇELİK ve ACUN, s. 16.

³³⁵ Bkz. Identical letters dated 20 January 2018 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, Un Doc. S/2018/53, <https://undocs.org/en/S/2018/53>. (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

³³⁶ ARSAVA s. 120.

bir şekilde kuvvet kullanmıştır³³⁷. Ayrıca tek amacı terörü kaynağında yok etmek olan Türkiye'nin, IŞİD ve PYD/YPG unsurlarından arındırılmış bölgelere yeniden yerleşmenin mümkün olmadığını kesinleşene kadar bu bölgelerde kalması, orantılılık ilkesinin ihlali sayılamayacaktır. Dolayısıyla Fırat ve Zeytin Dalı harekâtlarının ardından bölgedeki TSK varlığı, işgalci rejim uygulaması anlamına gelmemektedir³³⁸.

4. Aciliyet Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi

Aciliyet ilkesi gereği meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen askeri tedbirler ile uğranılan silahlı saldırı arasında zamansal kopukluk bulunmamalıdır. Ancak bazı nedenlerle bu kopukluğun olması hak kaybına neden olmayacaktır. Örneğin Körfez savaşında, Güvenlik Konseyinin Irak'a ekonomik ambargosunun sonuçlarının beklenmesi sebebiyle yaklaşık altı ay sonra Irak'a kuvvet kullanılabilmişti³³⁹. Türkiye 2013'ten ilk operasyonun yapıldığı tarih olan 24 Ağustos'a kadar terör örgütlerinden kaynaklı saldırıların hedefi olmuştur. IŞİD ve PYD/YPG eylemleri münferit birer olay olmaktan ziyade farklı illerde ve zamanlarda olmak üzere devam ettirmiştir³⁴⁰. Bu örgütlerden kaynaklı devam eden saldırılar ile operasyon arasında zamansal kopukluk oluşmamıştır. Zira 20 Ağustos 2016 tarihinde Gaziantep'te bir sokak düğününde canlı bomba eylemi sonucunda 51 kişi hayatını kaybederken, bu saldırıdan 3 gün sonra, yine Gaziantep'in Karkamış ilçesine roket saldırısı gerçekleştirilmiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı da bir sonraki gün olan 24 Ağustos günü başlatılmıştır. Fırat Kalkanı Harekâtı bağlamında yer verilen bu hususlar Zeytin Dalı Harekâtı açısından da aynı şekilde geçerlidir. Bu çerçevede Türkiye tarafından aciliyet ilkesine riayet edildiğini, müdahalenin cezalandırıcı bir amaçla değil bundan ziyade savunma amaçlı düzenlendiğini söyleyebiliriz.

---

³³⁷ TERZİOĞLU, s. 629.

³³⁸ TERZİOĞLU, s. 631.

³³⁹ ARAL, s. 28.

³⁴⁰ Bkz. yukarıda s. 61-62.

5. Güvenlik Konseyine Bilgi Verme Koşulu Bakımından Değerlendirilmesi

BM Antlaşması 51. madde bahşedilen meşru müdafaa hakkının hayata geçirilmesi için gereken diğeri bir şart ise yapılacak olan askeri müdahalenin Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesidir. Türkiye bu koşula da riayet etmiş gözükmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Suruç ve Kilis kentlerine düzenlenen saldırılar sonrasında 24 Temmuz 2015 tarihinde BM Güvenlik Konseyi üyelerine ve BM Genel Sekreterine gönderilen mektupta askeri bir harekât başlattığını beyan etmiştir³⁴¹. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından yapılan açıklamada operasyonların uluslararası hukuka uygun olarak icra edildiği ve ilgili yerlere bilgilendirmeler de bulunulduğu beyan edilmiştir³⁴². Kaldı ki bildirim yapılmamış olsa dahi, bu koşulun eksikliği UAD içtihatları doğrultusunda meşru müdafaa hakkını ortadan kaldıran ya da sakatlayan bir durum değildir³⁴³.

B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

Devletlerin, Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması madde 39. ve 42. madde uyarınca yetkilendirilmesinin ardından kuvvet kullanmaları, madde 2/4'ün diğeri bir istisnasını oluşturmaktadır. Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit tespit edilen kararlarına atıf yapılarak verilen ve kuvvet kullanma yetkisi içeren kararları, 11 Eylül saldırılarından sonra terörizme karşı kuvvet kullanan devletlerin çok sık başvurduğu gerekçelerden biri haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli kurumlarından yapılan resmi açıklamalarda, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtı, meşru müdafaa hakkına ek olarak BM Güvenlik Konseyi'nin "terörizmle mücadeleyle dönük kararları" ile gerekçelendirilmiştir. Bu

³⁴¹ "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nden BM'ye tarihi DAES mektubu" Habertürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1157613-turkiye-cumhuriyeti-hukümetinden-bmye-tarihi-daes-mektubu> (Erişim Tarihi: 22. 05. 2020)

³⁴² "Dışışleri Bakanı Çavuşoğlu: BM Genel Sekreterine Bildirdik", Sabah, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/10/09/disisleri-bakani-cavusoglu-bm-genel-sekreterini-bilgilendirdik>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2020)

³⁴³ DAVUT ve ATEŞ, s. 138.

kararlar, 1373 (2001), 1624 (2005), 2118 (2013), 2170 (2014), 2178 (2014), 2249 (2015) sayılı kararlardır. Güvenlik Konseyi tarafından karara bağlanan adı geçen kararlar Suriye’de IŞİD ve YPG/PYD’ye karşı operasyon yapmak konusunda yetkilendirme yapip yapmadığının ve Türkiye açısından hukuki dayanak oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

11 Eylül saldırıları üzerine alınan ve terör saldırılarına karşı meşru müdafaa hakkını tanıyan 1373 (2001)³⁴⁴ sayılı karar Karar, terörün doğrudan ya da dolaylı olarak desteklenmesinin engellemek amacıyla devletlere bir takım yükümlülükler yüklemektedir. Türkiye yapılan açıklamalarda 1373 (2001) sayılı karara göndermede bulunarak, uğramış olduğu IŞİD ve YPG/PYD’ye karşı bireysel ve müşterek meşru müdafaa hakkının bulunduğunu vurgulamıştır.

1624 (2005)³⁴⁵ sayılı Karar ile terörizmle mücadele zorunluluğu teyit edilirken devletlerin BM Antlaşmasına uygun önlemler almasını ve alınan önlemlerin uluslararası hukuktaki tüm yükümlülükler uyması gerektiği vurgulanmıştır.

2014 tarihli 2170³⁴⁶ sayılı kararlara bakacak olursak Güvenlik Konseyi bu karar ile Suriye ve Irak’ta faaliyette bulunan IŞİD, El-Nusra, El-Kaide ve El-Kaide ile bağlantılı aşırılık yanlısı gruplarca sistematik bir şekilde gerçekleştirilen ciddi insan hakları ihlallerini kınamıştır. Terörizmin önlenmesi için devletleri işbirliğine davet eden kararda ayrıca kuvvet kullanmayı içermeyen, finansal yaptırımları içeren hükümlere yer verilmiştir.

2178 (2014)³⁴⁷ sayılı karar da, ilk defa yabancı terörist savaşı kavramı tanımlanmış ve bu kavram bir mevzuata tabi tutularak hukuki bir boyut kazanmıştır. Kararda IŞİD, El-Nusra ve El-Kaide gibi aşırılık yanlısı örgütlere, yabancı terörist

---

³⁴⁴ Bkz. S/RES/1373, (2001), <http://unscr.com/files/2001/01373.pdf>

³⁴⁵ Bkz. S/RES/1624, (2005), <http://unscr.com/files/2005/01624.pdf>

³⁴⁶ Bkz. S/RES/2170, (2014), [https://www.undocs.org/en/S/RES/2170%20\(2014\)](https://www.undocs.org/en/S/RES/2170%20(2014))

³⁴⁷ Bkz. S/RES/2178, (2014), [https://www.undocs.org/S/RES/2178%20\(2014\)](https://www.undocs.org/S/RES/2178%20(2014))

savaşçuların katılımını engellemek için uluslararası işbirliği teşvik edilmiş, finansal tedbirler ve sınır tedbirleri gibi alınması gereken bir dizi tedbir ifade edilmiş.

2015 yılından Paris'te IŞİD tarafından gerçekleştirilen terör saldırılarının akabinde alınan 2249 (2015)³⁴⁸ sayılı karar ile IŞİD, El-Nusra, ve El-Kaide ile ilişkili bütün kişi ve gruplar uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak tanımlanmıştır. Ayrıca karar, BM üyelerine Suriye ve Irak'ın IŞİD kontrolünde bulunan bölgelerde uluslararası hukuka uygun olarak gerekli bütün tedbirleri alma çağrısında bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi tarafından bu kararda, IŞİD'e karşı uluslararası müdahale içeren önceki kararlarından farklı olarak BM Antlaşması VII. Bölümüne atıf yapılmamıştır. Güvenlik Konseyi'nin kararda "gerekli bütün tedbirlerle" müdahale çağrısında bulunmasını askeri tedbirleri de içerecek şekilde zımni bir yetkilendirme yaptığı şeklinde yorumlara karşı Arsava bu ifadeden devletlere kuvvet kullanma yetkisi verildiği çıkarımının yapılamayacağını ifade etmiştir³⁴⁹.

Yaklaşık on yıldır devam eden Suriye iç savaşında Güvenlik Konseyi Rusya ve Çin'in tutumu nedeni ile BM Antlaşması VII. Bölüm uyarınca kuvvet kullanmasını içeren bir karar verememiştir. Güvenlik Konseyinin Suriye iç savaşı ile ilgili aldığı kararlarda, özellikle de 2170 (2014) sayılı ve 2178 (2014) sayılı kararlarda terör örgütü olarak IŞİD, El Nusra ve El Kaide'nin adı geçerken, PYD ve YPG'nin adı geçmemektedir.

Güvenlik Konseyinin IŞİD'e yönelik almış olduğu kararlar genel olarak BM Antlaşması çerçevesinde yaptırım içeren kararlardır. Bu kararlar her ne kadar devletleri IŞİD'e karşı doğrudan kuvvet kullanma yetkisi vermese de bölgedeki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit eder nitelikte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir³⁵⁰.

---

³⁴⁸ Bkz. S/RES/2249, (2015), <http://unscr.com/files/2015/02249.pdf>

³⁴⁹ ARSAVA s.102.

³⁵⁰ KAYA, İbrahim, "Tampon Bölge ve Uluslararası Hukuk" Seta Perspektif, S. 73, 2014, s. 2, <https://www.setav.org/tampon-bolge-ve-uluslararasi-hukuk/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Sonuç olarak Güvenlik Konseyinin Suriye’deki krizle ilgili aldığı kararlarda PYD ve YPG’nin adı telaffuz edilmemiş, IŞİD’e karşı da kolektif güvenlik mekanizması etkinleştirilmemiştir³⁵¹. Mamafih Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarında Güvenlik Konseyi’nin anılan kararlarına atıf yapılması harekâtların hukuki meşruiyetini sağlamlaştırmayı ve uluslararası kamuoyunda destek toplanmasını sağlayacaktır³⁵².

Kanaatimizce yapılan operasyonlarda Güvenlik Konseyi kararlarından ziyade meşru müdafaa hakkı ve aciz veya isteksiz devlet argümanına daha çok vurgu yapılması Türkiye’nin lehine olacaktır. Çünkü meşru müdafaa hakkı Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarının can damarını oluşturmaktadır.

---

³⁵¹ KAYA, 2017.

³⁵² TAŞDEMİR, 2017, s. 59.

SONUÇ

20. yy ile birlikte terörizmin, devletlerin vekilleri aracılığıyla sürdürdüğü bir savaş konsepti içerisinde ele alınması, uluslararası hukukun terörizmle mücadele alanı olan bölgede daha aktif hale gelmesine hizmet etmiştir. Uygulamalara bakıldığında devletlerin terörizme mücadelede ederken en sık başvurduğu gerekçelerden biri, BM Antlaşması 51. maddesinde düzenlenmiş olan meşru müdafaa hakkı müessesesidir. Meşru müdafaa hakkı BM Antlaşması öncesinde de var olan bir teamül hukuku kuralıdır. Meşru müdafaa hakkı BM Antlaşması madde 2/4'ün bir istisnası olmakla birlikte hem BM Antlaşmasından hem de teamül hukukundan kaynaklanan bir takım koşullarla sınırlandırılmıştır. BM Antlaşmasında silahlı saldırının failinin kim olabileceği konusunda net bir bilgi olmasa da 11 Eylül saldırıları sonrasında Güvenlik Konseyince verilen kararlar ve devlet uygulamaları ışığında devlet dışı aktörlerin eylemlerine karşı meşru müdafaa hakkının kullanılmasının kabul edildiğini söyleyebiliriz. Terör saldırılarının ağırlığı münferiden silahlı saldırı boyutuna ulaşmasa da, bir bütün olarak değerlendirildiğinde etki ve ölçek itibariyle silahlı saldırı boyutuna ulaştığı söylenebilir. Olayların toplam teorisi olarak adlandırılan bu teoriye göre terörist saldırıların tekrarlanan doğası gereği etki ve ölçekleri, toplamı dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Terör örgütleri bir ülkeye sahip değildir ve faaliyetlerini bir başka devletin ülkesini kullanarak gerçekleştirirler. Bu nedenle bir devletin ülkesinde üstlenmiş terör örgütleri kaynaklı bir silahlı saldırının mevcudiyeti doğrudan o devlete karşı mukabil eylemi meşru kılmaz. Doktrinde mukabil eylemin, meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilmesi için mağdur devletin uğradığı silahlı saldırının ülke bütünlüğü ihlal edilen devlete atfedilebilir olması gerektiğini söyleyen görüşler mevcuttur.

Çeşitli uluslararası hukuk kararlarıyla devletlere, terörizm karşısında doğrudan ve dolaylı destek vermeme yükümlüğü düzenlenmiştir. Bu yükümlülükler gereği devletler ülkesi üzerinden diğer devletlere yönelik terör eylemlerini örgütlemekten,

desteklemekten ve teşvik etmekten men edilmiştir. Ayrıca terör örgütlerinin kendi ülkesi üzerinde örgütlenmesine, eğitim amaçlı kullanmasına ve başka ülke vatandaşlarına karşı terör eylemlerinde bulunmasına izin vermemekle yükümlüdür. Bir devletin doğrudan ve dolaylı yükümlülüklerini ihlal etmesi her ne kadar kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil etse de her durumda meşru müdafaa hakkının doğması anlamına gelmeyecektir. Devletler tarafından bu yükümlülüklerinin ihlal edilmesi, sorumluluklarının doğması koşuluyla meşru müdafaa hakkının doğmasını gerektirecektir. Bir devletin organları ve görevlileriyle ya da *de facto* yönetimler aracılığıyla gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle doğrudan sorumluluğu bulunmaktadır. Bir devletin dolaylı sorumluluğundan bahsedebilmemiz için ise terör örgütlerine para, lojistik, ulaşım gibi konularda yardım ederek terör eylemlerinin düzenlenmesine yardım etmesi, bilgisi olmasına rağmen saldırıları engellemeye yönelik gerekli tedbirleri almamış olması veya failerin cezalandırılması noktasında başarısız olması gerekmektedir.

Uluslararası mahkemelerin çeşitli kararlarıyla bu sorumlukların neler olduğu ve belirlenmesi hususunda hangi kriterlerin kullanılacağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma da bahsedilen Nikaragua Davası, Tadic Davası, Tahran'daki Rehineler Davası incelendiğinde sırasıyla etkin kontrol, bütünsel denetim, onaylama kriterleri benimsenmiş ve devletlerin terörist eylemlerden sorumlukları bu kriterler etrafında ele alınmıştır.

11 Eylül saldırıları sonrasında meşru müdafaa'nın kullanımını açısından geniş yorum ve uygulamaların hız kazandığı bir döneme girilmiş ve devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen saldırıları önleme konusunda devletlerin isteksiz veya aciziyet içerisinde kaldıkları durumlarda da meşru müdafaa hakkının kullanılması haklı görülmeye başlanmıştır. Böylece uluslararası mahkemelerin 'etkin denetim testini' temel alan klasik görüşün 11 Eylül saldırısı sonrası yavaş yavaş terk edilmeye başlandığını görülmektedir.

2011'de başlayan Suriye iç savaşı ile birlikte Esad Rejimi, ülke genelinde hâkimiyetini kaybetmiş ve bu durum yönetilemeyen alanlarda terör örgütlerinin ortaya

çıkmasına neden olmuştur. IŞİD ve PYD/YPG terör örgütlerinin intihar eylemleri ve sınır illerine gerçekleştirdiği roketli saldırılar sonucu yüzlerce vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Terör örgütleri tarafından yapılan bu saldırıların Türkiye'nin ülkesel bütünlüğünü tehdit eder boyuta dönüşmesi sonucu Fırat Kalkanı Harekâtı başlatılmıştır. Harekâtın bitişi sonrasında Türkiye'ye yöneltilen terörist saldırıların devam etmesi ikinci bir operasyon ihtiyacını doğurmuş ve Zeytin Dalı Harekâtı gerçekleştirilmiştir.

Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtı incelendiğinde BM Antlaşması 51. maddesi kapsamında IŞİD ve PYD/YPG terör örgütlerinin Suriye Devleti'nin ülkesinde üstlenerek gerek ülke içinde gerekse sınır illerine gerçekleştirmiş olduğu eylemler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin devam etmekte olan bir silahlı saldırıya maruz kaldığı görülmektedir.

Harekâtların öncesindeki dönemlere bakıldığında Suriye Devleti, Türkiye'ye gerçekleştirilen saldırıları engellemeye IŞİD açısından yetersiz kalırken PYD/YPG terör örgütü açısından isteksiz kalmıştır. Ayrıca terörist saldırıları barışçıl çözüm yollarıyla sonlandırmayı başaramayacağı açık bir şekilde görülen Türkiye'nin terör örgütlerini kaynağında etkisiz hale getirmek için sınır ötesi bir harekâtlardan başka çaresi kalmamıştır. Bu nedenlerle harekâtların gereklilik koşuluna uygun olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtı düzenlenmeden önce ve hemen sonrasında gerçekleştirilen terör eylemlerine bakıldığında harekâtlarla terör saldırıları arasında zamansal bir kopukluğun olmadığı ve harekâtların aciliyet koşuluna aykırı bir şekilde gerçekleştirilmediği söylenebilir.

Diğer resmi kurumlardan ve Türk Silahlı Kuvvetlerinden gelen açıklamalara bakıldığında harekâtlar yalnızca terör örgütlerinin faaliyetlerini gerçekleştirdiği üstleri hedef almış ve sivil zayıat hat safhada önlenmeye çalışılmıştır. Harekâtların Suriye

devletinin toprak bütünlüğüne herhangi bir zarar verme amacı içermediği dünya kamuoyu tarafından da onaylanmıştır. Bu açıdan bakıldığında da harekâtların orantılılık koşuluna uygun olduğu ifade edilebilir.

Dışişleri Bakanlığı ve farklı mecralarda Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından yapılan açıklamalardan görüldüğü üzere harekâtların öncesi veya sonrasında BM Güvenlik Konseyi'ne bildirim sağlanmıştır. Böylece harekâtların meşru müdafaa hakkının BM Antlaşması ve teamül hukukunun doğan, bahsi geçen koşullara uygun gerçekleştiği söylenebilecektir.

Bir devlete atfedilemeyen silahlı saldırılara karşı düzenlenen sınır ötesi harekâtların meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilip/değerlendirilemeyeceği hususunda çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Devletlere atfedilme üzerine kurulu bir meşru müdafaa hakkı yaklaşımı tercih edildiğinde terörist saldırılara maruz kalmış devletler ülkesel bütünlüklerini nasıl koruyacaklardır? Bu yaklaşım devletler üzerine kurulu bir uluslararası sistemde terörist grupların ekmeğine yağ sürecektir. Bu çerçevede özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında devlet uygulamaları, BM Güvenlik Konseyi kararları ve UAD kararlarında giderek daha fazla kabul gören meşru müdafaa terörist eyle benimsenmemek elde değildir. Zira BM Antlaşması 51. maddesi, silahlı saldırıların bir devlete atfedilmesi gerektiğini içeren herhangi bir ifade içermemektedir. Meşru müdafaa hakkı 11 Eylül saldırıları sonrasında gelişen yaklaşımlarla birlikte ele alındığında, sınır ötesi harekât kavramını kabul eden ve teamüli bir yaklaşım olan isteksiz veya aciz devlet doktrini, terör eylemlerini önleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen devletlerin ülkesel bütünlüğünün ihlalini meşrulaştırmaktadır.

Türkiye'ye yönelik IŞİD ve PYD/YPG eylemleri Suriye'ye atfedilemese de, Suriye bu saldırıları engellemeyi başaramamıştır. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtının gerçekleştirildiği dönemde ve harekâtların düzenlendiği bölgelerde otorite boşluğu bulunmaktaydı. Suriye rejimi bu bölgelerde IŞİD'e karşı yetersiz kalırken,

PYD/YPG terör örgütüne müsamaha göstermiştir. Zira PYD/YPG'nin hâkimiyetinde olan bölgeler Esad Rejimi tarafından kendisine bırakılmıştı. Suriye'nin terör eylemlerine karşı isteksiz veya aciziyet içerisinde bulunduğu göz önünde tutulduğunda Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde üstlenen IŞİD ve PYD/YPG örgütünün silahlı saldırılarına karşılık meşru müdafaa hakkı kapsamında sınır ötesi harekât düzenlemiş olması uluslararası hukuka uygundur.

Türkiye'nin ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına yönelik gerçekleştirilen terör eylemleri uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesine rağmen Güvenlik Konseyince, Suriye de üstlenmiş teröristlere yönelik 'Ortak Güvenlik Sistemi' işletilerek gerekli tedbirler alınamamıştır. Esad rejimi ile yakın ilişkileri olan Rusya ve Çin'in Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasında bulunduğu hatırlandığında Suriye sorununun neden 10 yıla yakındır çözülemediği çok daha kolay anlaşılacaktır. Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleyle yönelik kararları ile her ne kadar kuvvet kullanımı için bir yetkilendirme yapılmamış olsa da, Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtının gerekçelerinde bu kararlara atıf yapılması, harekâtların hukuki meşruiyetini sağlamlaştırmayı ve uluslararası kamuoyundan destek toplamayı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKİPEK, İlhan, **Devletlerarası Hukuk Bakımından Meşru Müdafanın Mahiyeti ve Benzeri Müesseselerle Mukayesesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1955.
- AKSAR, Yusuf, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- ARAL, Berdal, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Siyasal Kitabevi, Kırıkkale, 1999.
- BAYILLIOĞLU, Uğur, **İnsani Müdahale Çıkmazından Çıkış Arayışı: Koruma Sorumluluğu, Libya ve Suriye Örnek(siz)likleriyle**, Turhan Kitabevi, Akara 2016.
- BELİK, Mahmut R. , **Devletlerin Harp Salahiyetinin Tahdidi ve Milletlerarası İhtilafların Sulh Yolu ile Hali Usulleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1956.
- BOWETT, Derek W., **Self Defence in International Law**, Manchester University Press, Manchester, 1958.
- BOZKURT, Enver, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, Asil Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007.
- BROWNLIE, Ian, **International Law and The Use of Force By States**, Oxford Universty Press, Oxford, 1963.
- BYERS, Michael, **Soykırımdan Son Kırma Savaş Hukuku**, (Çev. Hasret Dikici Bilgin), Detay Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- DALAR, Mehmet, **“BM Güvenlik Konseyinin Suriye Krizindeki Tutumu”**, (Ed. TAŞDEMİR, Fatma,) **Suriye Çatışma Ve Uluslararası Hukuk**, Nobel, Ankara, 2016.

- DENK, Erdem, **Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.
- DINSTEIN, Yoram, **War, Agression and Self-Defense**, 2nd. Edition, New York, Cambridge University. Press, 1995.
- DOĞAN, İlyas, **Devletler Hukuku Genel İlkeler Soykırımdan Sorumluluk Tehcir**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.
- GARDAM Judith, **Necessity, Proportionality and the Use of Force by States**, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2004.
- GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk**, Günel, (Ed. GÜNEL, Reşat Volkan), Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2015.
- KAYA, İbrahim, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, USAK, Ankara, 2005.
- KESKİN, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş. Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- KESKİN, Funda: **BM ve Kuvvet Kullanma**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- MERAY, Seha L., **Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Örgütler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1977.
- ÖRNEK, Serdar, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekâtları**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.
- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 4. Kitap, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- TAŞDEMİR, Fatma, “Kuvvet Kullanma Hukuku (Jus Ad Bellum) Açısından IŞİD ile Mücadele”, **Suriye, Çatışma Ve Uluslararası Hukuk** (Ed. TAŞDEMİR, Fatma), Nobel Akademik Yayınları, Ankara, 2016.
- TOLUNER, Sevin, **Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2003.

TOPAL, Ahmet Hamdi, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

MAKALELER

ACET İNCE, Gül Seda, “*Uluslararası Hukuk Bağlamında Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Ve Barış Pınarı Harekâtları*”, Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi, S.1, C. 1, 2020, ss.65-92.

AKUTAY, Sercan Semih; ATEŞ, Davut, “*Türkiye’nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 17, C. 3, 2013, ss. 109-146.

AREND, Anthony C.; BECK, Robert J., “*Don’t Tread on Us’: International Law and Forcible State Responses to Terrorism,*” Wis. Int’l L. J., Vol. 12, 1993, ss.153-219.

AREND, Anthony, Clark, “*International Law and the Preemptive Use of Military Force*”, The Washington Quarterly, Vol. 26, No.2, 2003, ss. 89-103.

BONAFEDE, Michael C, “*Here, There, and Everywhere: Assessing The Proportionality Doctrine And US Uses of Force in Response to Terrorism After The September 11 Attacks*” Cornell L. Rev., Vol.88, 2002, ss. 155-212.

BROWN, Davis, “*Use of Force against Terrorism after September 11th: State Responsibility, Self-Defense and Other Responses*”, Cardozo Journal of International and Comparative Law, Vol. 11, 2003, ss.1-53.

BRUNO, Simma: “*NATO, The UN and The Use of Force: Legal Aspects*”, European Journal of international law, Vol. 10, 1999, ss.1-22.

CANİKOĞLU, Erhan, “*Uluslararası Politika ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalcü Kuvvet Kullanma*”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2015, S.4, C.2, ss.123-148.

- CASSASE, Antonio, “*Terrorism is Also Distrupting Some Cruial Legal Categories of International Law*”, European Journal of International Law, Vol. 12, No.5, ss.993-1001.
- CASSESE, Antonio “*The International Community's Legal Response To Terrorism*”, International and Comparative Law Quarterly, Vol.38, No.3, 1989, ss.589-608.
- DEEKS, Ashley S., “*‘Unwilling or Unable’: Toward a Normative Framework for Extraterritorial Self-Defence*”, Virginia Journal of International Law, Vol. 52, 2012, ss.483- 551.
- DELBRUCK, Jost, “*The Fight Against Global Terrorism: Self-Defense or Collective Security as International Police Action? Some Comments on the International Legal Implications of the War Against Terrorism*”, German Yearbook of International Law, Vol. 44, 2001, ss. 9-24.
- DUFFY, Helen “*Responding to September 11: The Framework of International Law*”, 2001, s. 21. <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Sept11part1.pdf> (Erişim tarihi: 26.05.2020).
- DURAN, Burhanettin; Ufuk ULUTAŞ. "Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı." SETA, 2017.
- FEINSTEIN, Barry A., “*A Paradigm for the Analysis of the Legality of the Use of Armed Force against Terrorists and States that Aid and Abet Them*”, The Transnational Lawyer, Vol. 17, 2004, ss.51-81.
- GARDAM, Judith Gail, “*Proportionality and Force in International Law*”, AJIL, Vol. 87, No. 3, 1983, ss.391-413.
- GREENWOOD, Christopher, “*International Law and Pre-Emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida and Iraq*”, San Diego International Law Journal, Vol. 4, 2003, ss.7-37.

- HÂKİMİ, Monica, “*Defensive Force against Non-State Actors: The State of Play*”.
International Law Studies, Vol. 91, 2015, ss. 1-31.
- HALATÇI, Ülkü, “*11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi*”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, Sayı 7, 2006, ss.80-98.
- HALATÇI ULUSOY, Ülkü, “*Uluslararası Hukuk Açısından Libya Ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu*”, TAAD, Yıl:4, Sayı:14, 2013, ss. 269-297.
- HINNEBUSCH, Raymond. “*Authoritarian Resilience and the Arab Uprising: Syria in Comparative Perspective.*” Ortadoğu Etütleri, Vol.7, No.1, 2015 ss. 33-34.
- JENNINGS, R. Y., “*The Caroline And Mcleod Cases*”, American Journal of International Law, Vol. 32, No.1, 1938, ss. 82-99.
- JINKS, Derek, “*State Responsibility For The Acts Of Private Armed Groups*”, Chicago Journal of International Law, Vol.4, No.1, 2003, ss. 83-95.
- KAYA, İbrahim, “*Tampon Bölge ve Uluslararası Hukuk*” Seta Perspektif, S. 73, 2014, s. 2, <https://www.setav.org/tampon-bolge-ve-uluslararasi-hukuk/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020).
- KAYA, İbrahim, “*Turkey and the Coalition against ISIL: Some Legal Observations*”, Center For Strategic Research, <https://sam.gov.tr/turkey-and-the-coalition-against-isis-some-legal-observations/> (Erişim Tarihi: 21.05.2020).
- KESKİN, Funda, “*Birleşmiş Milletler ve Kuvvet Kullanma*”, Avrasya Dosyası, Cilt 8, Sayı. 1, 2002, ss. 149-174.
- KÖYLÜ, Mustafa, “*Suriye, PYD/YPG Yapılanması Ve Zeytin Dalı Harekâtı*”, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, S. 5, C. 11, 2018, ss. 70-86.
- KRETZMER, David. “*The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality jus ad Bellum*”, The European journal of international law, Vol. 24, No.1, 2013, ss. 235-282.

- MAOGOTO, Jackson Nyamuya, "*War On The Enemy: Self-Defence And State-Sponsored Terrorism.*" *Melb. J. Int'l L.* 4, 2003
- ORHAN, Oytun, "*Suriye 'de Güvenli Bölge Tartışmaları*" ORSAM Yayınları, Bakış No: 92, s. 2, C. 41, Ağustos 2019, ss. 30-40.
- PAUST, Jordan J. "*Use of Armed Force against Terrorists in Afghanistan, Iraq, and Beyond*", *Cornell Int'l LJ*, Vol. 35, ss.533-557.
- PAUST, Jordan J., "*Responding Lawfully To International Terrorism : The Use Of Force Abroad*", *Whittier L. Rev.*, Vol. 8, No. 1, 1986, ss. 711- 734.
- PİRİM, Ceren Zeynep, "*Devletlere Atfedilemeyen Silahlı Saldırlara Karşı Meşru Müdafaa: Uluslararası Hukukta Sınır Ötesi Operasyonun Hukukî Zeminini*", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 11, S. 40, 2019, ss. 245-303.
- POLEBAUM, Beth M., "*National Self Defence In International Law: An Emercing Standat For A Nuclear Age*", *N. Y. U. L. Rev.*, Vol. 59, 1984, ss.187-229.
- PORTELA, Cartela, "Terrorism and the Law of the Use of Force"
<http://www.bits.de/public/researchnote/rn02-2.htm>. (Erişim Tarihi: 22.05.2020).
- ROBERT F. Turner, "*Legal Responses to International Terrorism: Constitutional Constraints on Presidential Power*", *22 Hous. J. Int'l L.*, Vol. 77, 1999, ss. 77-89.
- RUYS, Tom; VERHOEVEN, Sten, "*Attacks by Private Actors and the Right of Self-Defence*", *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 10, No: 3, 2005, ss. 289-320.
- RUYS, Tom, "*Quo Vadit Jus ad Bellum?: A Legal Analysis of Turkey's Military Operations against the PKK in Northern Iraq,*" *Melb. J. Int'l L.*, Vol. 9, 2008, ss. 334-365.

- SCHACHTER, Oscar, "*The Right of States to Use Armed Force*," Mich. L. Rev., Vol. 82, 1983, ss.1620-1646.
- SCHACHTER, Oscar, "*The Extraterritorial Use of Force Against Terrorist Bases*" Houston Journal of International Law, Vol.11, No. 2, 1989, ss. 309- 316.
- SCHACTER, Oscar, "*The Lawful Use Of Force By A State against Terrorists In Another Country*", Israel Yearbook on Human Rights, Vol. 19, 1989, ss. 209-231.
- SCHREIBER, Ross E. , "*Ascertaining Opinio Juris of States Concerning Norms Involving the Prevention of International Terrorism: a Focus on the UN Process.*" BU Int'l LJ, Vol. 16, 1998, ss.309-330.
- STAHN, Carsten, "*Collective Security and Self-Defence after the September 11 Attacks*", Tilburg Law Review, Vol. 10, No.1, 2002, ss. 10-42.
- STAHN, Carsten, "*International Law Under Fire: Terrorist Acts As „Armed Attack“: The Right to Self-Defense, Article 51(1/2) of the UN Charter, and International Terrorism*" Fletcher Forum of World Affairs, vol. 27, 2003, ss. 35- 54.
- STEENBERGHE, Raphaël Van Steenberghe, "*Self-Defence in Response to Attacks by Non-state Actors in the Light of Recent State Practice: A Step Forward?*", Leiden Journal of International Law, Vol. 23, 2010, ss. 183-208.
- TAMS, Christian. J, "*The Use Of Force Against Terrorists*", The European Journal Of International Law. Vol. 20, No.2, 2009, ss.359-397.
- TAŞDEMİR, Fatma; ÖZER, Adem, "*Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu*", Akademik Hassasiyetler, S.4, C.7, ss. 53-70.
- TOPAL, Ahmet, "*Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği*", TAAD, Yıl:5, Sayı:19 (Ekim 2014), ss.101-126.
- WEDGWOOD, Ruth "*Responding to Terrorism: The Strikes Against Bin Laden*", Yale Journal of International Law, Vol. 24, 1999, ss. 559-576.

YAPICI, Utku, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, Uluslararası Hukuk ve Politika, S.7, 2006, ss. 21-40.

RAPORLAR

ÖZÇELİK, Necdet; ACUN, Can, “Terörle Mücadelede Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekâtı”, SETA Rapor, SETA Yayınları, 2018.

YEŞİLTAŞ, Murat; SEREN, Merve; ÖZÇELİK, Necdet, “Fırat Kalkanı Harekâtı: Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler”, SETA Rapor, No: 91, 1. Baskı, 2017.

İNTERNET KAYNAKLARI

“5 soruda Türkiye'nin Afrin'e yönelik Zeytin Dalı Harekâtı”, BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42766283>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Ankara Saldırısı”, https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1 . (Erişim Tarihi: 29.05.2020).

“Atatürk Havalimanı'nda saldırı: 42 ölü” BBC News Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160628_istanbul_havalimani_saldiri. (Erişim Tarihi: 29.05.2020).

“Cerablus Operasyonuna İran'dan İlk Tepki”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cerablus-operasyonuna-irandan-ilk-resmi-tepki-40208462>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: BM Genel Sekreterine Bildirdik”, Sabah, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/10/09/disisleri-bakani-cavusoglu-bm-genel-sekreterini-bilgilendirdik>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2020).

“Dünya Ülkeleri Cerablusa Ne dedi”, *Hürriyet*,

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dunya-ulkeleri-cerablus-operasyonuna-ne-dedi-40207222>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Fırat Kalkanı Harekâtı Bitti”, *Aljazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Fırat Kalkanı Operasyonu İkinci Gününde”, <https://www.posta.com.tr/firat-kalkani-operasyonu-ikinci-gununde-1222721>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“İŞİD Hilafet İlan Etti”, *Hürriyet*, 30 Haziran 2014. (Erişim tarihi: 10.05.2020).

“İsrail’den Türkiye’ye Cerablus Desteği” Anadolu Ajansı,

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilden-turkiyeye-cerablus-destegi/635036>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Mart 2016 Ankara Saldırısı”,

https://tr.wikipedia.org/wiki/Mart_2016_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1. (Erişim Tarihi: 29.05.2020).

“Sultanahmet Saldırısı”,

https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Sultanahmet_saldırısı.(Erişim Tarihi: 29.05.2020)

“Suriye BM Nezdinde Türkiye’yi Kınadı”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-bm-nezdinde-turkiye-yi-kinadi/3729327.html>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Suriye sınırında hazırlık: Türkiye’nin önceki askeri operasyonlarında neler yapıldı?”, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49959630>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Suruç’ta Katliam: 31 Ölü, 104 Yaralı”, *BBC News Türkçe*,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150720_suruc_saldiri. (Erişim Tarihi: 29.05.2020).

“Şubat 2016 saldırısı”,

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eubat_2016_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1.(Erişim Tarihi: 29.05.2020).

“Turkey has right to act in self defence in Afrin, NATO chief Stoltenberg says” Eurasia Diary, <https://ednews.net/en/news/politics/240234-turkey-has-right-to-act-in-self-defense-in-afrin-nato-chief-stoltenberg-says>(Erişim Tarihi: 20. 05. 2020).

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nden BM'ye tarihi DAES mektubu” Habertürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1157613-turkiye-cumhuriyeti-hukümetinden-bmye-tarihi-daes-mektubu> (Erişim Tarihi: 22. 05. 2020).

“Türkiye, Suriye'ye Zeytin Dalı Harekatı hakkında nota verdi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/turkiye-suriye-ye-zeytin-dali-harekati-hakkinda-nota-verdi/1037024>(Erişim Tarihi: 20.08.2020).

“Zeytin Dalı Harekâtının İkinci Gününde Kara Birlikleri Afrin'e Girdi” BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-42764703> (Erişim Tarihi: 20. 05. 2020).

“Suriyeli Kürtler Özerklik İlan Etti" Aljazeera Türk,

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti> (Erişim Tarihi: 29.05.2020).

“29 Eylül 2016 tarihli MGK Basın Bildirisi”, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplanti>. (Erişim tarihi: 10.05.2020).

“10 Soruda Zeytin Dalı Harekâtı” Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Resmî İnternet Sayfası, <https://kdk.gov.tr/haber/10-soruda-zeytin-dali-harekati-zeytin-dali-harekati-nedir/668>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

“Başbakanlık Koordinasyon Merkezinden ‘Fırat Kalkanı Operasyonu’ Hakkında Yapılan Basın Açıklaması”,

https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

“Türkiye Suriye ilişkileri”, Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> , (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

ERKMEN, Serhat, “IşİD Türkiye’de Neyi Hedefliyor?”, *Al Jazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isid-turkiyede-neyi-hedefliyor>. (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> , (Erişim tarihi: 10.05.2020).

https://tasam.org/tr-TR/Icerik/50178/zeytindali_harekati_ve_terorle_mucadele. (Erişim tarihi: 10.05.2020).

https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_169574.htm?selectedLocale=en. (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

<https://www.dunyabulteni.net/amerika/abdden-firat-kalkani-operasyonuna-celiskili-tepkiler-h375731.html>. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>. (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (Erişim Tarihi: 29.05.2020)

https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_169574.htm?selectedLocale=en. (Erişim Tarihi: 30.05.2020)

TC. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Basın Açıklaması,
<https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplanti>, (Erişim
Tarihi: 28.05.2020)

KARARLAR VE BELGELER

A/RES/60/1(2005), <https://undocs.org/A/RES/60/1> (Erişim Tarihi: 15. 08.2020)

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua
(Nicaragua v. United States of America), Judgement, ICJ Reports,1986.

Case Concerning Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion
of July 8, 1996).

Case concerning Armed activities on the territory of the Congo ,(Congo v.
Uganda),Judgement, I.C.J. Reports, 2005.

Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tahrán (U.S. v. Iran),
Judgement, I.C.J. Reports, 1980.

Case concerning Oil Platforms, (Islamic Republic of Iran v. United States of America),
Judgement, ICJ Reports, 2003.

Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and
the Protection of Their Independence and Sovereignty. U.N. GAOR 20th Sess..
United Nations General Assembly Resolutions. (1965). no. 2131. (23.05.2020).

Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-
operation among States in accordance with the Charter of the United Nations.
<https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Definition of Aggression. U.N. GAOR 29th Sess.. United Nations General Assembly
Resolutions. (1974). https://legal.un.org/avl/pdf/ha/da/da_ph_e.pdf (Erişim
Tarihi: 23.05.2020).

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory
(Advisory Opinion) 24 Mayıs 1980, I.C.J. Reports, 1980, <https://www.icj-cij.org/en/case/64> (Erişim Tarihi:26.05.2020).

Letter from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Canada to the United Nations addressed to the President of the Security Council, 31 March 2015, UN Doc. S/2015/221.

Letter from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the President of the Security Council, 24 July 2015, UN Doc. S/2015/563

Separate Opinion of Judge Simma (2005). <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.05.2020).

Prosecutor v. Dusko Tadic, Judgment, 15 Temmuz 1999,
<https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

Resmi Gazete: 6 Ekim 2012, 28433.

S/RES/1368(2001), <http://unscr.com/en/resolutions/1368> (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

S/RES/1373(2001), <http://unscr.com/en/resolutions/1373>(Erişim Tarihi: 21.05.2020).

S/RES/1624(2005), <http://unscr.com/files/2005/01624.pdf>. (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

S/RES/2170(2014), [https://www.undocs.org/S/RES/2170%20\(2014\)](https://www.undocs.org/S/RES/2170%20(2014)) (Erişim Tarihi: 29.05.2020).

S/RES/2178(2014) , [https://www.undocs.org/S/RES/2178%20\(2014\)](https://www.undocs.org/S/RES/2178%20(2014)). (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

S/RES/2249(2014), <http://unscr.com/files/2015/02249.pdf>. (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, Esas No:2015/3315, Karar No:2015/2323.

TEZLER

HANCILAR, Özhan, “PKK Terörizmi ve Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Açısından Kuvvet Kullanma Hakkı”, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

KARA, Süleyman Zahit, “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı Ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri Karşısında Devletlerin Kuvvet Başvurma Yetkisi”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2016.

KEDİKLİ, Umut, “BM Antlaşması’nda Meşru Müdafaa Hakkı” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

SEKMEN, Zikriye Sevda, “Türkiye’ye Yönelik Değişen Ve Derinleşen Tehditler: Suriye Ve Irak’ta Kökleşen Daeş Terörü”, Eskişehir Osmaniye Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2018.

SONGÜR, Mustafa, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Ankara, 2007.

ÖZET

Fethiye Küçük, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtının Uluslararası Hukuk Açısından Meşruluğu, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. Cavid Abdullahzade, s.105.

Terörizmle mücadelede aktif olarak işlemeyen BM kolektif güvenlik mekanizması devletleri uluslararası hukuk çerçevesinde başka alternatiflere yönlendirmiştir. Bu arayış, BM Antlaşması 51. maddesi ile düzenlenen meşru müdafaa hakkını, devletlerin terörle mücadele ederken sıkça başvurduğu bir dayanak haline getirmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası devlet uygulamaları ve Güvenlik Konseyi kararları incelendiğinde devletlerin, terörizme karşı meşru müdafaa hakkının kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Bu çerçevede bir devletin ülkesinde üslenmiş ancak söz konusu devlete atfedilemeyen terörist saldırı karşı meşru müdafaa hakkı temelli gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonların hukuki zemini ele alınması gereken bir konudur.

İki bölümde ele almaya çalıştığımız bu çalışmanın ilk bölümde uluslararası hukukta kuvvet kullanımı ve istisnalarına yer verilecektir. Bu bağlamda meşru müdafaa hakkı ve devletlerin terörizme karşı meşru müdafaa hakkı genel hatlarıyla ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtının meşru müdafaa hakkı ve BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde uluslararası hukuka uygunluğu değerlendirilecektir. Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtında IŞİD ve PYD/YPG'ye karşı meşru müdafaa hakkı ile temellendirdiği kuvvet kullanımı, olayların toplamı teorisi, yönetilemeyen alan, isteksiz veya aciz devlet teorileri çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Hukuk, Terörizme Karşı Meşru Müdafaa Hakkı, Sınır Ötesi Operasyon, Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı.

ABSTRACT

Fethiye Küçük, The Legality of The Euphrates Shield And The Olive Branch Operation In Terms Of International Law, Master Thesis, Assist Associate Professor Cavid Abdullahzade, 105 p.

The UN collective security mechanism, which does not function actively in the fight against terrorism, has forced states to search for other alternatives within the framework of international law. This search has made the right to self-defense, regulated by Article 51 of the UN Treaty, a basis that states frequently resort to while fighting against terrorism. When the states' practices and the Security Council decisions following the September 11 attacks are examined, it is seen that the states' right to self-defense against terrorism seems to have been recognized. In this context, the legal basis of cross-border operations that are carried out on the basis of the right to self-defense against terrorist attacks based in the country of a state but not attributable to the said state is an issue that needs to be addressed.

In the first part of this study, which we tried to cover in two sections, the use of force and exceptions in international law will be included. In this context, the right to self-defense and the right of states to self-defense against terrorism will be discussed in general terms. In the second part, the Euphrates Shield and Olive Branch Operation will be evaluated in terms of the right to self-defense and its compliance with international law within the framework of UN Security Council resolutions. Turkey's use of force against ISIS and PYD/YPG in the Euphrates Shield and Olive Branch Operation justified by the right to self-defense will be addressed within the framework of accumulation of events theory, ungoverned space, and unwilling or unable state theory.

Keywords: International Law, Right of Self Defense Against Terrorism, Cross-Border Operation, Operation Euphrates Shield, Operation Olive Branch.